

RAZISKAVA

Slovenski kulturno-kreativni delavec v času covid-19

Eva MATJAŽ
Polona ČERNIČ
Teja KOSI

III. del
Pomlad 2021

4	Povzetek in priporočila
10	Abstract and Recommendations
16	Izhodišče
18	Metodologija
24	Rezultati
25	Kakšne ekonomske posledice epidemije covid-19 občutijo delavci v kulturnem in kreativnem sektorju?
39	Kakšne so značilnosti ne-dela delavcev kulturno- kreativnega sektorja v času epidemije covid-19?
45	Kako delavci vidijo in kako se soočajo s covid-19 krizo?
55	Kako odporen je kulturno-kreativni sektor, da to krizo preživi?

Povzetek in priporočila

Povzetek

Tik pred iztekom skoraj osemmesečnega obdobja razglašene epidemije covid-19 v sredini junija smo od 4. do 31. maja 2021 izvedli tretje merjenje, kako epidemija vpliva na življenje in delo slovenskih kulturno-kreativnih delavcev. V vzorec smo zajeli 1.517 delavcev, od katerih je polovica v naši raziskavi sodelovala prvič. Tako kot v prejšnjih dveh merjenjih smo tudi tokrat v raziskavo vključili vse delavce, ne glede na pravni status: študente, delavce prek avtorskih pogodb, samozaposlene v kulturi, samostojne podjetnike, zaposlene v podjetjih in v zasebnih zavodih, društvih in zadrugah ter zaposlene v javnih zavodih ter tudi neprijavljene delavce, dejavne na vseh podpodročjih sektorja.

Rezultati kažejo, da se številni že obstoječi problemi, ki so jih kulturno-kreativni delavci izpostavljali že tudi pred krizo, zaradi epidemije še poglobljajo in postajajo vidnejši.

- Še bolj kot jeseni 2020, so v pomladnem merjenju 2021 delavci izrazili prepričanje, da je naša prihodnost težavna, **ta kriza bo imela večje in dolgotrajnejše učinke kot finančna kriza izpred desetletja** ter da smo priča nepovratnim družbenim spremembam. Anketirani ne verjamejo, da bo letos epidemija že za nami in da bo življenje teklo kot običajno.
- 64,2 % delavcev pozna vsaj enega kolega, ki zaradi težkih razmer želi oditi iz kulturno-kreativnega sektorja. **56,7 % vprašanih delavcev razmišlja, da bi sektor zapustili tudi sami**, manjšina (3,7 %) pa je že odšla v drug poklic. Skoraj polovica kulturno-kreativnih delavcev (46,7 %) mora za preživetje opravljati dodatne dejavnosti, ki niso povezane z njihovim poklicnim poslanstvom.

- Kljub pomladnemu rahljanju ukrepov **skoraj polovica (47,9 %) vseh delavcev v mesecu maju ni imela dovolj dela ali pa ga sploh ni imela**. Kar šest od desetih delavcev (59,4 %) do konca poletja nima ali nima v celoti zagotovljenega dela. 64,9 % vseh delavcev je od pričetka epidemije do konca leta 2020 dobilo odpoved posla. 38,1 % je odpoved posla kot posledico epidemije covid-19 dobilo tudi v letu 2021.
- **51,0 % vseh delavcev ima dohodek do 1.000 evrov neto. Zgolj 21,8 % jih zasluži nad 1.500 evrov.** Že tako nizek povprečni dohodek v sektorju se je od pričetka epidemije **56,0 % delavcem in 43 % njihovim gospodinjstvom znižal oziroma zelo znižal.**
- Merjenje gibanja prihodkov kulturno-kreativnih delavcev od marca 2020 do maja 2021 kaže, da je ekonomska situacija **45,9 % delavcev in 33,4 % gospodinjstev v letu 2021 v primerjavi z letom 2020 še slabša ali precej slabša.** 26,9 % delavcev do pomoči, kljub temu da bi jo potrebovali, niso bili upravičeni, oziroma pomoč, ki so jo prejeli, ni zadostovala.
- O največjem poslabšanju ekonomskega stanja poročajo delavci, ki delujejo na področju **glasbe, fotografije, kulturnega in kreativnega turizma, uprizoritvenih umetnosti in modni/tekstilni oblikovalci. Dvem oziroma skoraj dveh tretjinam teh delavcem se je slaba situacija iz leta 2020 v letu 2021 še poslabšala.** Manj kot vsak deseti od teh profilov delavcev poroča, da se mu je v tem letu situacija izboljšala.

Povzetek

- **Epidemija pogloblja razlike med bolj tržnim kreativnim in kulturnim delom sektorja.** Med grafičnimi oblikovalci, arhitekti, medijskimi delavci in programerji več kot 30 % delavcev poroča, da se jim je ekonomska situacija letos v primerjavi s preteklim letom izboljšala. Glavnino predstavlja delež tistih, ki imajo ekonomsko situacijo enako kot lansko leto.
- **Številni kulturno-kreativni delavci težko živijo: obračajo vsak evro, nekateri so nezmožni plačati osnovne stroške, ostali so brez dela in revščina se pogloblja.** Poročajo o izčrpanosti prihrankov, o zadolževanju in iskanju drugih rešitev, kot je selitev nazaj k staršem in posledična izguba samostojnosti ali odhod za zaslužkom v tujino.
- Pomladansko merjenje 2021 kaže enak trend kot jesenski in spomladanski podatki 2020. **Zaznano je hitro povečevanje razlik med delavci v javnih, varnejših zaposlitvah in prekarci.** Najbolj prekarizirani delavci so tudi najmanj plačani in zaslužek v epidemiji se jim je tudi najbolj znižal. Varnejše javne zaposlitve za nedoločen čas in tudi zaposlitve za nedoločen čas v privatnem sektorju so tudi v epidemiji najboljše plačane.
- **Samoocena psihičnega stanja delavcev kljub težki situaciji v povprečju ni slaba, vendar pa je potrebno doživljanja manjšine najšibkejših obravnavati z vsoto resnostjo.** Dva od desetih (19,7 %) delavcev svoje psihično stanje označujeta kot slabo oziroma zelo slabo. 14,4 % anketiranih meni, da se z epidemičnimi izzivi soočajo slabše oziroma veliko slabše kot drugi. Več kot polovica delavcev (56,1 %) ocenjuje svojo trenutno delovno učinkovitost kot nižjo oziroma veliko nižjo kot pred začetkom epidemije. **Ljudje poročajo o občutjih strahu in tesnobe, izčrpanosti, izgorelosti, pojavlja se občutek negotovosti, apatije, nemoči in nesmisla. Delavci poročajo o občutenjih depresije, celo samomorilnosti, o slabših družinskih odnosih in o krhanju zdravja.**
- **Še manjše zaupanje kot spomladi imajo v učinkovitost vladnih ukrepov in bolj so prepričani, da se epidemijo izrablja v namene avtoritarnejšega vladanja.** Delež tistih, ki ukrepe ocenjujejo z najnižjima ocenama nezadostno in zadostno, ostaja približno enak prek vseh treh merjenj in je visok, pomladi 2021 84,8 %.
- Kulturno-kreativni delavci navajajo veliko razlogov svojega visokega nezadovoljstva. **Številna podporačja sektorja sodijo med najdlje zaprta od vseh dejavnosti v epidemiji in to zapiranje delavci ocenjujejo kot nepravilno in nesorazmerno v primerjavi z drugimi sektorji.** Ukrepi pomoči so po ocenah delavcev preveč zbirokratizirani in nejasni, pomoč je nezadostna, izpostavljajo problem, da je pomoč obšla ravno najšibkejše člene sektorja. Ključna razloga za mačehovski odnos vlade do kulture sta bodisi nerazumevanje specifičnega delovanja sektorja in/ali sistematično uničevanje sektorja, saj je po mnenju delavcev dokaz tega tudi javno izražanje nestrpnosti do kulturno-kreativne panoge in njenih delavcev.
- **Danes od doma ali kombinirano dela četrtnina več delavcev (23,5 %) kot pred začetkom epidemije. In še bolj kot v prejšnjih dveh merjenjih so delavci prepričani, da se bo tudi v prihodnosti več delalo od doma.** Delavci napovedujejo tudi manj človeškega stika v živo, še več dela za računalnikom in opozarjajo na možnost pospeševanja prekarnosti ter hkrati poudarjajo, da je v epidemiji tudi marsikateri skeptični delodajalec spoznal, da je delo lahko dobro opravljeno kljub temu, da delavec ni nenehno nadzorovan.

Povzetek

Morebitno ponovno zapiranje države predvsem za podpodročja, ki delajo z občinstvi, pomeni katastrofalne in dolgo nepopravljive posledice, saj **ne le marsikateri delavci, temveč tudi celotne panoge visijo na nitki preživetja**. V nadaljevanju so zbrani ključni izsledki poslovanja zasebnih poslovnih subjektov: samozaposlenih v kulturi, samostojnih podjetnikov, popoldanskih s.p.-jev in zavodov, zadrug ter društev. Za javne zavode poslovnega stanja nismo merili.

- **V prvi tretjini leta 2021 v kulturno-kreativnem sektorju prevladuje delež poslovnih subjektov, ki svoje poslovanje ocenjujejo kot slabo oziroma zelo slabo (42,2 %).** Poslovanje kot srednje ocenjuje 29,7 % in kot dobro ali zelo dobro 29,1 % vseh poslovnih subjektov.
- **67,3 % poslovnim subjektom so se v letu 2020 prihodki iz poslovanja znižali oziroma zelo znižali v primerjavi z letom 2019.** Primerjava ocen uspešnosti poslovanja v letu 2020 z 2021 pa kaže, **da je za 40,4 % anketiranih poslovno leto 2021 še slabše ali veliko slabše kot leto 2020.**
- **Dva izmed ključnih vzrokov slabega poslovanja zaradi epidemičnih zaprtij sta ustavitve in prestavitve izvedb.** Medtem ko so se v letu 2020 za ustavljene projekte iskale rešitve s prilagajanjem izvedb, pa je zaradi vztrajanja negotovosti **na novo identificiran problem v letu 2021 – popolna ustavitev naročil brez možnosti alternativnih izvedb.** Problem dolgega zaprtja so tudi omejene poslovne priložnosti za spletnje nove stike in zaznana manjša potrošnja.

- Medtem ko so v jesenskem merjenju anketirani ocenjevali, da se bo promet v letu 2020 v primerjavi z 2019 zmanjšal za 38,8 %, pa **pomladi 2021 bilance izkazujejo, da je ocena upada prometa na podlagi dejanskega poslovanja višja; promet se je v primerjavi z letom poprej zmanjšal za 53,8 %.** Povprečna vrednost izgubljenih poslov v letu 2020 znaša 12.303 evre, v prvi tretjini leta 2021 pa 6.787 evrov. Povprečje ocenjene vrednosti izpada dohodka do izteka poletja 2021 pa je 6.944 evrov.
- **Redka so podpodročja, ki letos poslujejo bolje kot lansko leto, in sicer so to razvoj programske opreme in računalniških iger, produktno in storitveno oblikovanje, arhitektura in oglaševanje, literarno ustvarjanje in grafično oblikovanje.** To so panoge, ki jih je že lansko leto epidemija manj prizadela in ki se praviloma umeščajo v bolj tržni del sektorja. Delavci svoje izboljšano poslovanje pomladi 2021 razlagajo kot posledico učinkovitega prilagajanja novim razmeram, pogosto v digitalnih okoljih, ter ugodnejši poslovni klimi, ki je posledica začetnega popuščanja epidemičnega krča ter pravičnejšim plačilom.
- Že spomladi in v jeseni 2020 smo identificirali nizko odvisnost nejavnega dela KKS od javnega financiranja in te izsledke tokrat že tretjič potrjujemo. **Dve tretjini anketiranega zasebnega dela KKS (66,2 %) v letu 2020 ni delalo nobenega razpisnega projekta.** Več kot 80 % anketiranih podjetij, samostojnih podjetnikov in popoldanskih s.p.-jev vključenih v raziskavo razpisnih projektov v letu 2020 ni izvajalo.
- Tretjina poslovnih subjektov, ki je v lanskem letu javno financirane projekte izvajala, je bila v 68,7 % prejemnik državnega ali občinskega denarja. Čeprav je delež poslovnih subjektov, ki so v letu izvajale razpisne projekte, zgolj tretjinski, **pa ta sredstva pri prejemnikih predstavljajo večinski, v povprečju 65,7 %, delež njihovih prihodkov.**

Priporočila

“Najhuje v pandemiji ni bil virus – najbolj je ljudi ohromila epistemična negotovost. Ko ne veš, kaj je, kaj bo, kaj je res in kaj ni. Epistemična negotovost je tisto, kar naši možgani najtežje premagajo.”¹

Nevrolog, prof. dr. Zvezdan Pirtošek

V epidemiji smo se zasebno in v službah z epistemično negotovostjo srečali prav vsi, a v nobenem sektorju negotovost ni tako trajna in kvarna kot v kulturno-kreativnem. Ob koncu poletja številni delavci spet ne vedo, kaj jih čaka to jesen in prihajajočo zimo. Bodo podpodročja, ki imajo občinstva, zopet najbolj rigorozno omejevana ali celo povsem zaprta? Se bo tudi v četrtem valu sprejemalo ukrepe od danes na jutri, brez upoštevanja priporočil strokovnjakov in ustvarjalcev? Ali se bo zopet snovalo zgolj navidezne rešitve, kot je na primer BON21, ki ni niti bon za spodbujanje izključno kulturne potrošnje, ampak tudi priročnejših in bolj priljubljenih gostinskih, turističnih ter športnih storitev, niti ga potrošniki ne morejo uveljavljati pri vseh ponudnikih kulturno-kreativnih storitev?

Ne glede na samozavestno izjavo kulturnega ministra *“Tako, kot smo v COVID krizi za kulturo poskrbeli pri nas, smo lahko vzor drugim državam,”*² naši podatki kažejo, da sektor pospešeno hira. Tudi SURS-ove statistike nakazujejo enak trend, saj se je po njihovih ocenah odrska produkcija skrčila na okrog 45 %³, muzejsko-galerijska pa na dve tretjini⁴ tiste iz leta 2019. Kar je še bolj zaskrbljujoče, je podatek Statističnega urada, da je dve tretjini javnih kulturnih ustanov poročalo, da je v letu 2020 angažiralo manj zunanjih sodelavcev, kar še dodatno osvetli naše izsledke o poglobljanju razlik med delavci v javnem in tistimi v prekariziranem, neodvisnem delu, kulturno-kreativnega sektorja.

Konec junija 2021 se je v Rimu sklenilo sploh prvo kulturi posvečeno srečanje v zgodovini skupine G20, na katerem so prisotni kulturni ministri soglasno sprejeli rimsko deklaracijo, v kateri so med drugim zapisali, da je kultura močno orodje za hitro okrevanje, tako glede vrednot, ki bodo podlaga za regeneracijo po pandemiji, kot tudi glede vloge kreativnih sektorjev gospodarstva pri ustvarjanju novih delovnih mest in priložnosti.⁵ Kulturni ministri skupine G20, v nasprotju z vse glasnejšo slovensko miselnostjo, kulture ne razumejo kot nepotreben strošek, ampak kot pomembno orodje izhoda iz krize, in poudarjajo, da se investicija v kulturo povrne na več ravneh.

Kulturno-kreativni sektor v Sloveniji je končno potrebno po letu in pol epidemije začeti obravnavati enako kot vse druge najbolj prizadete panoge, saj je v njem zaposlenih 35.000 delavcev oziroma 7 % vse slovenske delovno aktivne populacije.⁶ Ukrepi ob morebitnem zapiranju naj bodo sorazmerni in primerljivi z ostalimi sektorji. Ker podatki kažejo izredno hitro slabšanje razmer v sektorju, kar je po mnenju OECD⁷ posledično kritično tudi za številne druge gospodarske panoge, je potrebno končno zasnovati specifične rešitve za kulturno-kreativni sektor, še posebej za najšibkejše panoge in delavce znotraj njega. Epistemično negotovost je potrebno karseda zmanjševati in predvsem morajo biti morebitne spremembe zapiranja in odpiranja temeljito praktično domišljene in vpeljevane v razumnih časovnih rokih.

Priporočila

Delavci v naši raziskavi jasno artikulirajo najbolj ključne oblike podpore. Kot nujno ocenjujejo pomoč tudi za vse delavce, ki jih je epidemija prizadela, a so bili do sedaj spregledani. Opozarjajo, da je potrebno misliti tudi na negativne posledice epidemije, ki bodo prišle z zamikom in ustrezno preprečevati prihodnjo škodo. Predlagajo vpeljavo resničnega temeljnega dohodka brez pogojev ter sorazmernost in enakost ukrepov za vse dejavnosti v najrazličnejših sektorjih. Opozarjajo, da epidemija razkriva tudi potrebo po učinkovitejšem organiziranju delavcev v kulturno-kreativnem sektorju ter nujnost krepitve zagovorništva. Izpostavljajo, da morajo svoj doprinos k okrevanju sektorja dodati tudi javni zavodi, ki sicer svojo produkcijo v največji meri zagotavljajo z angažmajem zunanjih sodelavcev in na katere so v krizi povsem pozabili. Delavci zahtevajo takojšnjo zaustavitev političnih pritiskov na sektor in menjavo političnih odločevalcev.

Ne pozabimo, da epidemija covid-19 nekatere že prej obstoječe probleme kulturno-kreativnega sektorja le pogloblja in so zato postali le še bolj vidni. Rešitve številnih težav, ki pestijo sektor, zahtevajo temeljit premislek in potrebujejo korenite sistemske spremembe, ustrezni protikoronski ukrepi namreč ne bodo zadostovali. Čeprav epidemija še kaže zobe, ni prezgodaj, da se začne sooblikovati nastavke, ne le za post-covidno regeneracijo, ampak predvsem celovito transformacijo sektorja. Pri tem mora prenova sektorja temeljiti na upoštevanju načel socialne in okoljske pravičnosti oziroma naslavljanju vse oblike družbene neenakosti.

Ne pozabimo, da kljub vladnemu prepričanju, da je Slovenija v epidemiji za kulturo poskrbela vzorno, podatki naše raziskave kažejo, da je 56,7 % delavcev že na vratih, v iskanju priložnosti, da bi sektor zapustili.

Tega pa nočemo, kajne?

1. Tratnik, K. 2021. Zvezdan Pirtošek: "Če ustvariš dobre razmere, je lahko staranje nekaj čudovitega." Intervju z nevrologom. RTV SLO MMC.
2. Merse, P. 2021. Dr. Vasko Simoniti: Tako, kot smo v COVID krizi za kulturo poskrbeli pri nas, smo lahko vzor drugim državam. Domovina.
3. Repovž Grabnar, I. 2021. Kulturne dejavnosti na odru, Slovenija, 2020. V Sloveniji je bilo v 2020 izvedenih povprečno skoraj 31 kulturnih prireditev na dan, v 2019 pa okrog 68. Statistični urad RS (SURS).
4. Repovž Grabnar, I. 2021. Muzejska in galerijska dejavnost, Slovenija, 2020. 2020: muzeji in galerije v svojih prostorih pripravili 893 razstav in dodatno tudi 185 za virtualni prostor. Statistični urad RS (SURS).
5. P.G. 2021. Srečanje ministrov skupine G20 za kulturo: Kultura kot močno orodje za hitro okrevanje. RTV SLO MMC.
6. Murovec, N., Kavaš, D., Bartol, T., 2020. Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017. Ljubljana: Center za kreativnost, Muzej za arhitekturo in oblikovanje.
7. OECD. 2020. Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors.

Abstract and Recommendations

Abstract

Between 4 and 31 May 2021, just before the end of the eight-month period since the declaration of the COVID-19 epidemic in mid-June, the third survey on the impact of the epidemic on the life and work of workers in the Slovenian cultural and creative sectors was conducted. The sample comprised 1,517 workers, one half of whom participated in the survey for the first time. Like on the first two occasions, the survey targeted all workers, regardless of their legal status: students, contract workers, the self-employed in culture, private entrepreneurs, those employed in companies, private institutions, associations and cooperatives, those employed in public institutions as well as unregistered workers active on all subfields of the two sectors.

The results show that many pre-existing problems raised by the workers in the cultural and creative sectors before the crisis have exacerbated and become more apparent as a result of the epidemic.

- In the spring 2021 survey, even more workers than in autumn 2020 believed that our future is in jeopardy, that **this crisis will have more substantial and long-term effects than the financial crisis a decade ago** and that we are facing irreversible social changes. The respondents do not believe that the epidemic will be overcome this year and that life will return to normal.
- 64.2% of workers know at least one colleague who wants to leave the cultural and creative sectors due to difficult circumstances. **56.7% of workers are thinking of leaving the sectors themselves**, while a minority of them (3.7%) has already left to pursue another career. To make a living, nearly one half of people working in the cultural and creative sectors (46.7%) must do other work not related to their profession.
- Despite the easing of measures in spring, **nearly one half (47.9%) of all workers did not have enough work or did not work at all in May**. Six out of ten workers (59.4 %) do not have guaranteed or fully guaranteed work until the end of summer. 64.9% of all workers received cancellations from the beginning of the epidemic until the end of 2020. A further 38.1% received cancellations as a result of the COVID-19 epidemic in 2021.
- **51.0% of all workers earn up to EUR 1,000 net per month. Only 21.8% have a monthly income of more than EUR 1,500.** The already low average incomes in the two sectors **have dropped or dropped considerably since the beginning of the epidemic for 56.0% of workers and 43.0% of their households.**
- The income trends for cultural and creative sectors between March 2020 and May 2021 show that the economic situation **deteriorated further or deteriorated significantly in 2021 compared to 2020 for 45.9% of workers and 33.4% of households.** 26.9% of workers are not entitled to support even though they need it or have received insufficient support.
- The worst deterioration in the workers' economic situation was recorded in the fields of **music, photography, cultural and creative tourism, performance arts and fashion/textile design. Two thirds or nearly two thirds of these workers saw their economic situation in 2021 deteriorate further compared to 2020.** Less than every tenth worker active in one of these fields has seen their situation improve this year.
- **The epidemic is increasing the differences between the market-oriented and cultural part of the two sectors.** More than 30% of graphic designers, architects, media workers and programmers have seen their economic situation improve from last year. For the majority of workers in this segment, their economic situation has remained unchanged.

Abstract

- **Many cultural and creative workers are having a difficult time making ends meet: they have to make every euro count, some are unable to pay even the basic expenses, while others are out of work and poverty is on the rise.** The workers have used up their savings, taken up loans or tried to find other solutions like moving back in with their parents and therefore losing their independence or finding work abroad.
- The spring 2021 survey shows the same trend as the 2020 autumn and spring data. **A growing gap between workers in safer public jobs and precarious workers has been detected.** The most precarious workers are also the worst paid, seeing their incomes decrease the most during the epidemic. Safer permanent public jobs as well as permanent jobs in the private sector remain the best paid even during the epidemic.
- **Despite the difficult situation, the average self-assessment of the workers' mental state is not bad; nevertheless, the experience of the minority of the weakest workers must be considered with all seriousness.** Two out of ten workers (19.7%) estimate their mental state as poor or very poor. 14.4% of the respondents believe that they deal with the challenges of the epidemic worse or much worse than others. More than one half of workers (56.1%) estimate their current work efficiency as being lower or much lower than before the epidemic. **People have feelings of fear and anxiety, exhaustion, burnout, uncertainty, apathy, helplessness and futility. Workers also experience feelings of depression, even suicidal thoughts, breakdowns in family relationships and deteriorated health.**
- **Compared to the spring survey, the workers' trust in the efficiency of Government measures is even lower, and they are even more certain that the epidemic is being used for authoritarian ends.** The percentage of those who gave the measures the lowest mark, i.e. 1 or 2, remains high and is approximately the same in all three surveys; in the 2021 spring survey, it amounted to 84.8%.
- Workers in the cultural and creative sectors provide many reasons for their deep dissatisfaction. **Many subfields of the two sectors have endured one of the longest suspensions of activities during the epidemic, which the workers consider unjust and disproportionate compared to other sectors.** According to the workers, support measures are much too bureaucratic and ambiguous, the assistance insufficient and unavailable to the weakest segments in the two sectors. The key reasons for the Government's stepmotherly attitude towards culture are the lack of understanding of the specifics of how the two sectors work and/or the systematic destruction of the sectors which, according to the workers, is evident from the Government's public displays of intolerance towards the cultural and creative sectors and their workers.
- **Today, 23.5% more workers practice remote or hybrid work compared to the time before the epidemic. Furthermore, the percentage of workers who believe that remote work will be more common in the future has increased compared to the first two surveys.** The workers also anticipate less face-to-face contact and more computer-based work and warn of the risk of increased precarity, stressing that many sceptical employers have realised during the epidemic that good work is not conditional upon constant supervision.

Abstract

Any further lockdowns, particularly for the audience-focused subfields, would have disastrous and long-term consequences that would be difficult to repair, with **many workers, as well as entire industries hanging on the line**. Below are the key findings regarding the operations of private entities: the self-employed in culture, private entrepreneurs, part-time entrepreneurs as well as institutions, cooperatives and associations. The operations of public institutions were not included in the survey.

- **In the first third of 2021, the highest share of entities in the cultural and creative sectors regard their business operations as poor or very poor (42.2%).** 29.7% of them consider their operations as fairly good, and 29.1% of all entities consider their operations to be good or very good.
- **For 67.3% of entities, operating income has decreased or decreased significantly in 2020 compared to 2019.** A comparison of business performance assessments for 2020 and 2021 shows that, **for 40.4% of respondents, the 2021 financial year has been worse or much worse than 2020.**
- **The two key reasons for bad results due to lockdowns are project suspensions and postponements.** While, in 2020, one of the solutions to suspended projects was trying to adapt their format, the continued uncertainty has brought about another problem identified in 2021 – a complete suspension of orders without the possibility of alternative formats. Other problems of long-term closures include limited business opportunities for networking and decreased consumption.
- The autumn survey showed that the respondents believed business would decrease by 38.8% in 2020 compared to the year before. **In spring 2021, the results show that the estimated decrease in business based on actual operations is higher; compared to the year before, business has decreased by 53.6%.** The average business losses amounted to EUR 12,303 in 2020, and EUR 6,787 in the first third of 2021. The estimated average value of earnings lost by the end of summer 2021 is EUR 6,944.
- **Not many subfields have fared better than last year. These are: software and game development, product and service design, architecture and advertising, literature and publishing and graphic design.** These are the fields that were less affected by the epidemic last year and that generally fall under the more market-oriented part of the two sectors. Workers believe that their improved results in the spring of 2021 are due to their efficient adaptation to the new situation, often in digital environments, and an improved business climate because of the gradual easing of the epidemic crisis and fairer payments.
- A low dependence of the non-public part of the cultural and creative sectors on public funding was identified in the surveys conducted in spring and autumn 2020, a trend which has been confirmed for the third time. **Two thirds of the private part of the cultural and creative sectors included in the survey (66.2%) did not carry out any tendered projects in 2020.** More than 80.0% of the companies, private entrepreneurs and part-time entrepreneurs included in the survey did not carry out any tendered projects in 2020.
- A third of entities that did carry out publicly funded projects last year received 68.7% in state or municipal funds. Even though only a third of entities carried out tendered projects in 2020, **these funds represent the majority share of the recipients' income, namely 65.7% on average.**

Recommendations

“The worst thing about the pandemic was not the virus – what was really paralysing was the epistemic insecurity. When you don’t know what is happening, what will happen, what is true and what is not. Epistemic insecurity is what our brain finds the hardest to overcome.”¹

Neurologist, Zvezdan Pirtošek, PhD.”

Each one of us, either in our private or professional life, has faced epistemic insecurity during the epidemic, but in no sector was this insecurity as persisting and harmful as in the cultural and creative sectors. As the end of summer approaches, many workers are yet again uncertain about what the coming autumn and winter will bring. Will the audience-focused subfields again be subject to the most rigorous restrictions or even complete lockdowns? Will measures in the fourth wave again be implemented at the last minute, without considering the experts’ and the artists’ recommendations? Will there once again be only quasi-solutions, such as BON21, which is neither a voucher promoting exclusively cultural consumption but rather more convenient as well as more popular hospitality, tourism and sports services nor can it be used for all cultural and creative service providers?

Despite the confidence of the Minister of Culture, who said that “the attention devoted to culture in Slovenia during the COVID-19 crisis can serve as an example to others,”¹ our data suggests that the two sectors have gone into a free fall. The statistics of the Slovenian Statistical Office confirm this trend as, according to their data, stage production has decreased to around 45%², while museum and gallery activities have shrunk to two thirds³ of what they were in 2019. However, the most worrying fact according to the Statistical Office is that, in 2020, two thirds³ of public cultural institutions reported less outsourcing, which further confirms our findings about the widening gap between workers in public institutions and workers in the precarious, independent segment of the cultural and creative sectors.

At the end of June 2021, the first-ever G20 meeting dedicated to culture was held in Rome, where the participating ministers of culture unanimously adopted the Rome Declaration, indicating that culture is a powerful tool for a speedy recovery, both in terms of the values that will form the basis for post-pandemic regeneration and in terms of the role of the creative sectors of the economy in creating new jobs and opportunities.⁵ Contrary to the growing belief in Slovenia, the G20 ministers of culture do not regard culture as an unnecessary expense but as an important tool for overcoming the crisis, stressing that the return on investment in culture is manifold.

After a year and a half of the epidemic, the cultural and creative sectors in Slovenia must finally receive the same treatment as all other highly affected industries as they employ 35,000 workers or 7% of Slovenia’s entire active population⁶. In the event of lockdowns, measures should be proportionate and comparable to other sectors. As data shows that the situation in the two sectors is rapidly deteriorating which, according to the OECD⁷, is also relevant to many other industries, we must finally come up with specific solutions for the cultural and creative sectors, particularly for the weakest industries and the workers working in these industries. Epistemic uncertainty must be reduced to a minimum, ensuring, in particular, that any changes to the closing and opening of activities are thoroughly thought through and introduced within reasonable timeframes.

Recommendations

The workers included in our survey have clearly articulated the most vital types of support. They believe it is essential to provide aid to all workers affected by the epidemic who were previously overlooked. They emphasise that the delayed negative consequences of the epidemic must also be considered and that any future damage must be prevented accordingly. They propose the introduction of an actual basic income not subject to any conditions, as well as proportional and equal measures for all activities across sectors. They call attention to the fact that the epidemic has highlighted the need for an effective organisation of workers in the cultural and creative sectors and the necessity to foster advocacy. According to the workers, the recovery of the sectors also depends on the efforts of public institutions, whose production is largely based on outsourcing workers who were completely forgotten during the crisis. They demand an immediate end to political pressures on the two sectors and a change in political leadership.

Let us not forget that the COVID-19 epidemic has only exacerbated some of the existing problems in the cultural and creative sectors, making them even more visible. Solutions to various issues in the two sectors require careful consideration and radical systemic changes; appropriate anti-COVID measures will not suffice. Even though the epidemic is not over yet, it is not too early to start shaping the basis not only for post-COVID regeneration but also and in particular for a comprehensive transformation of the two sectors. This process must be based on respect for the principles of social and environmental justice, addressing all forms of social inequality.

Let's not forget that, despite the Government's belief that Slovenia has taken good care of culture during the epidemic, our survey suggests that 56.7% of workers already have one foot in the door, looking for opportunities to leave the cultural and creative sectors.

And we don't want that, do we?

1. Tratnik, K. 2021. Zvezdan Pirtošek: "Če ustvariš dobre razmere, je lahko staranje nekaj čudovitega.". Intervju z nevrologom. RTV SLO MMC.
2. Merse, P. 2021. Dr. Vasko Simoniti: Tako, kot smo v COVID krizi za kulturo poskrbeli pri nas, smo lahko vzor drugim državam. Domovina.
3. Repovž Grabnar, I. 2021. Kulturne dejavnosti na odru, Slovenija, 2020. An average of nearly 31 cultural events per day were held in Slovenia in 2020, and approximately 68 in 2019. Statistical Office of the Republic of Slovenia (SURS)..
4. Repovž Grabnar, I. 2021. Muzejska in galerijska dejavnost, Slovenija, 2020. 2020: museums and galleries put on 893 on-site exhibitions and another 185 virtual exhibitions. Statistical Office of the Republic of Slovenia (SURS).
5. P.G. 2021. Srečanje ministrov skupine G20 za kulturo: Kultura kot močno orodje za hitro okrevanje. RTV SLO MMC.
6. Murovec, N., Kavaš, D., Bartol, T., 2020. Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017. Ljubljana: Center za kreativnost, Muzej za arhitekturo in oblikovanje.
7. OECD. 2020. Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors.

Izhodišče

Od 6. aprila 2020 do 31. maja 2021 smo trikrat merili, kako covid-19 epidemija vpliva na življenje in delo slovenskih kulturno-kreativnih delavcev. V tem času smo zbrali 4.616 rešenih anket, vsakič prek 1.500. Prvo merjenje smo izvedli tri tedne po začetku prvega zaprtja, 6. aprila 2020, drugo merjenje smo začeli septembra in končali v prvem tednu ponovnega zaprtja države, 25. oktobra 2020. Tretje merjenje pa smo izvedli v maju 2021, ob začetku ponovnega odpiranja dejavnosti.

Čeprav smo morda jeseni naivno upali, da bo načrtovano tretje spomladansko merjenje tudi epilog zapiranja države, se sedaj avgusta, ob zaključevanju poročila, v medijih zopet pojavljajo opozorila, da je nova delta različica virusa lahko kljub cepljenju vnovičen razlog za že četrto zaporo življenja. To je za kulturno-kreativni sektor izredno neugodna napoved, še posebej za panoge z občinstvi, ki vse od marca 2020 ne delujejo ali delujejo v izrazito okrnjenem obsegu.

Filozofinja Alenka Zupančič opozarja, da je epidemija nekatere že prej obstoječe probleme le še poglobila: *“Krizе imajo to lastnost, da vse zaostrijo, da razpoke postanejo velike in bolj problematične, bolj očitne; hkrati pa imajo tudi lastnost, da postavijo pred nas nove probleme, s tem pa lahko tudi vse ostale postavijo v novo perspektivo. To bi lahko bilo dobro in bi odprlo kakšno novo pot. Če je kaj pozitivna plat kriz, je to, da nas prisilijo, da enih stvari več ne ignoriramo.”*⁸

Da so zaradi epidemije določeni že poprej obstoječi problemi kulturno-kreativnega sektorja postali še izrazitejši, so pokazali že rezultati prejšnjih dveh merjenj. Zato je bil naš ključni cilj v tretji ponovitvi ankete še bolj senzibilizirati vprašanja, da nadalje spremljamo to poglobljanje temeljnih problemov sektorja in jih poskušamo še bolj celovito razumeti.

Še več poudarka smo namenili identifikaciji razlik med javnim in zasebnim ali morda primerneje, javnim in neodvisnim delom kulturno-kreativnega sektorja. Pod drobnogled smo vzeli prekarne delavce in šli dlje v razumevanju ustvarjalnega poslanstva delavcev ter razlogov za zapuščenje svojega klica oziroma poklica. Ob tem so bili za kakovostnejšo interpretacijo rezultatov izrednega pomena številni in obsežni odgovori delavcev na odprta vprašanja. Najbolj tipični oziroma povedni citati so vključeni tudi v pričujočo študijo.

Tretje poročilo je najobsežnejše doslej, saj vsebuje določene primerjave vseh treh merjenj z namenom identifikacije trendov, ki jih prinaša že skoraj leto in pol trajajoča epidemija. Obenem si želimo, da bomo merjenje v letu 2022 zopet ponovili, saj tudi če bi se po optimističnem scenariju praksa zapiranja dejavnosti v letu 2021 končala, se bodo, na to opozarjajo delavci v odprtih odgovorih, učinki krize pokazali z zamikom.

Nujno je, da dogajanje v kulturno-kreativnem sektorju še naprej budno spremljamo.

8. Lovec, S. 2021. Poglobljeno: Dr. Alenka Zupančič. Intervju. V pandemiji se je pokazalo kako redki so pravi voditelji. N1.

Metodologija

Metoda

Anketni vprašalnik je vseboval 73 vprašanj.

Uporabljeni so bili naslednji tipi anketnih vprašanj:

- 35 vprašanj je bilo izbirnih,
- 8 vprašanj je bilo odprtih,
- 15 vprašanj je bilo kombiniranih,
- 5 vprašanj je vključevalo mersko lestvico,
- in 10 vprašanj je bilo številskega tipa.

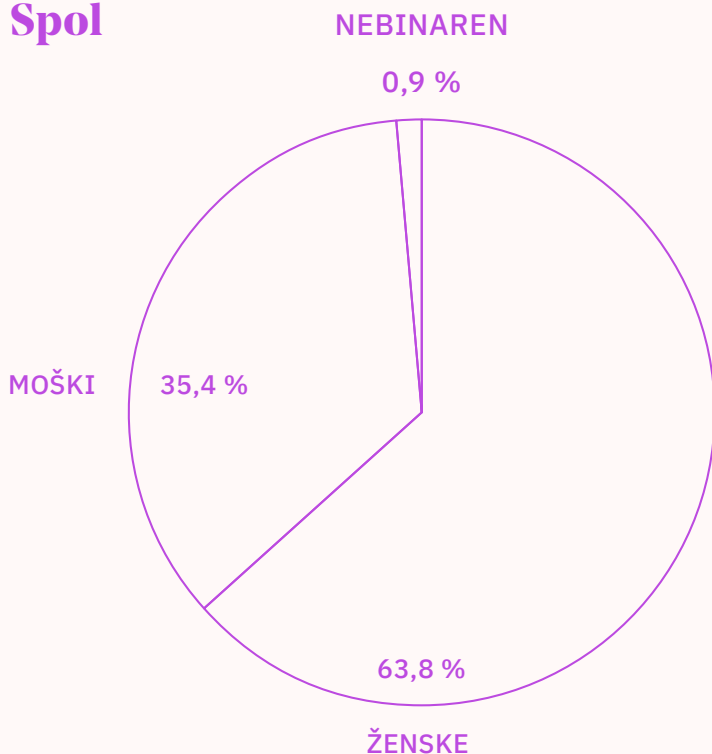
Vprašalnik je bil aktiven 28 dni, od 4. maja do 31. maja 2021.

Povabilo za reševanje je bilo prek celotnega obdobja objavljeno na Facebook in Instagram profilu Poligon kreativnega centra in Centra za kreativnost. Vabila za reševanje so se pošiljala tudi prek spletne pošte in prek novice Centra za kreativnost ter številnih drugih partnerskih organizacij, ki delujejo na polju kulturno-kreativnega sektorja.

Vzorec

Vprašalnik je rešilo **1.517 delavcev** slovenskega kulturno-kreativnega sektorja.

Spol

Izobrazba

2,8 %	DOKTORAT
10,0 %	ZNANSTVENI MAGISTERIJ
38,9 %	UNIVERZITETNA OZ. 2. STOPNJA BOLONJSKE
29,3 %	VIŠJEŠOLSKA
17,3 %	SREDNJEŠOLSKA
1,8 %	BREZ, OSNOVNOŠOLSKA ALI POKLICNA

Povprečna starost

anketiranca je 39,5 let.

Povprečno število delovnih izkušenj v KKS

znaša 13,3 leta.

19,3 % ANKETIRANCEV JE SODELOVALO V VSEH TREH MERJENJIH.

V OBEH POMLADNIH (2020, 2021) JE SODELOVALO 6,3 % VPRAŠANIH, V JESENSKEM 2020 IN POMLADNEM 2021 6,1 % ANKETIRANIH, 50,7 % PA JE V ANKETI PRVIČ SODELOVALO POMLADI 2021.

17,6 % NI PREPRIČANIH, ČE SO V MERJENJU SODELOVALI TUDI V LETU 2020.

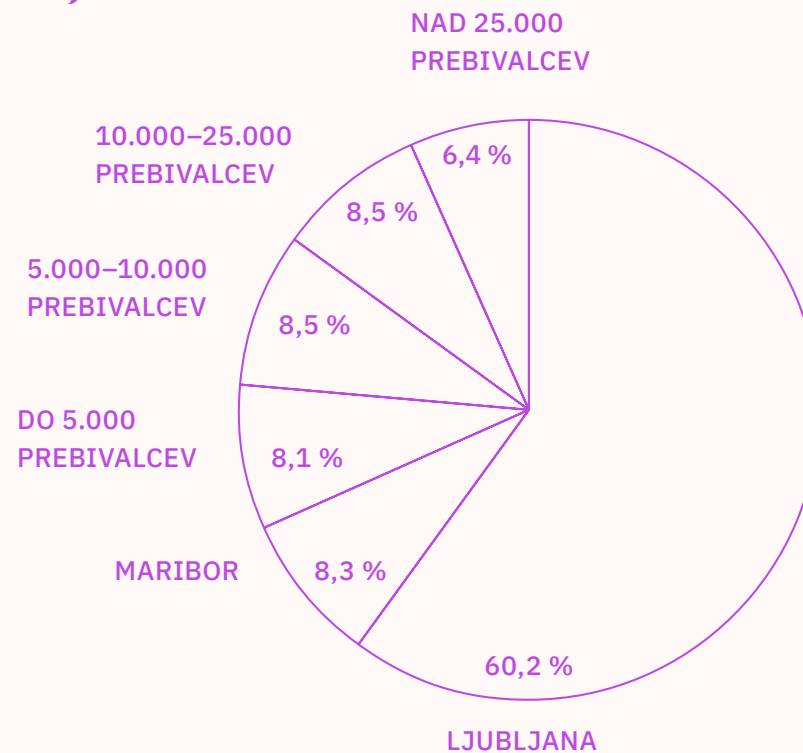
Vzorec

Vprašalnik je rešilo **1.517 delavcev** slovenskega kulturno-kreativnega sektorja.

Regija dela

61,9 %	OSREDNJESLOVENSKA
9,8 %	PODRAVSKA
5,1 %	GORENJSKA
4,4 %	SAVINJSKA
3,5 %	OBALNO-KRAŠKA
2,9 %	GORIŠKA
2,4 %	JUGOVZHODNA SLOVENIJA
1,4 %	KOROŠKA
1,1%	ZASAVSKA
1,0 %	PRIMORSKO-NOTRANJSKA
0,7 %	POSAVSKA
0,5 %	POMURSKA
6,0 %	DELO V VEČ RAZLIČNIH REGIJAH

Kraj dela

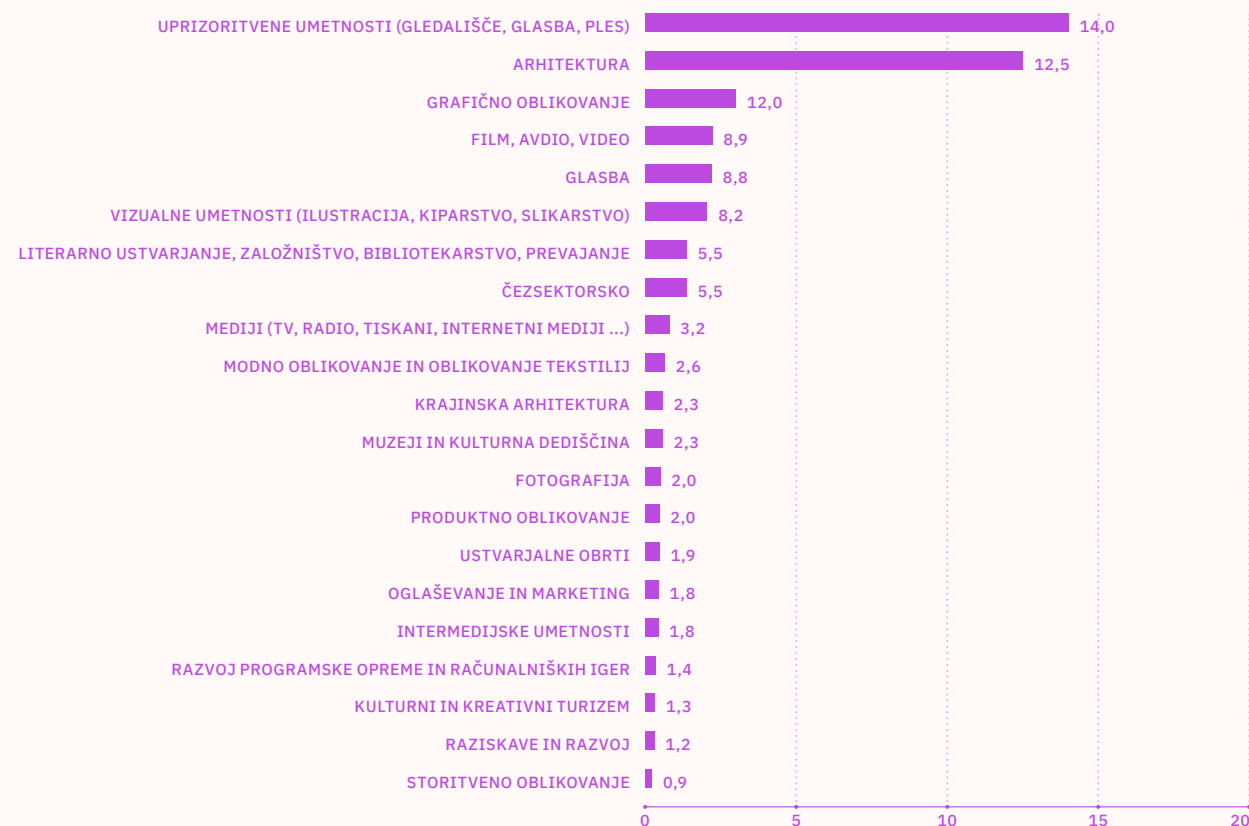
Vzorec

Največ anketiranih delavcev deluje na glavnem podpodročju uprizoritvenih umetnosti, arhitekture, grafičnega oblikovanja in filma, avdia in videa ter glasbe.

Najmanj sodelujočih v raziskavi deluje na glavnem polju razvoja programske opreme in računalniških iger, kulturnega in kreativnega turizma, na področju raziskav in razvoja ter storitvenega oblikovanja.

12,2 % delavcev deluje zgolj na glavnem podpodročju, 39,7 % na dveh, skoraj polovica na treh ali več (48,1 %).

Slika 1 – Delavci po glavnih podpodročjih KKS (v %).

❓ Katero je glavno področje vašega delovanja v kulturno-kreativnem sektorju?

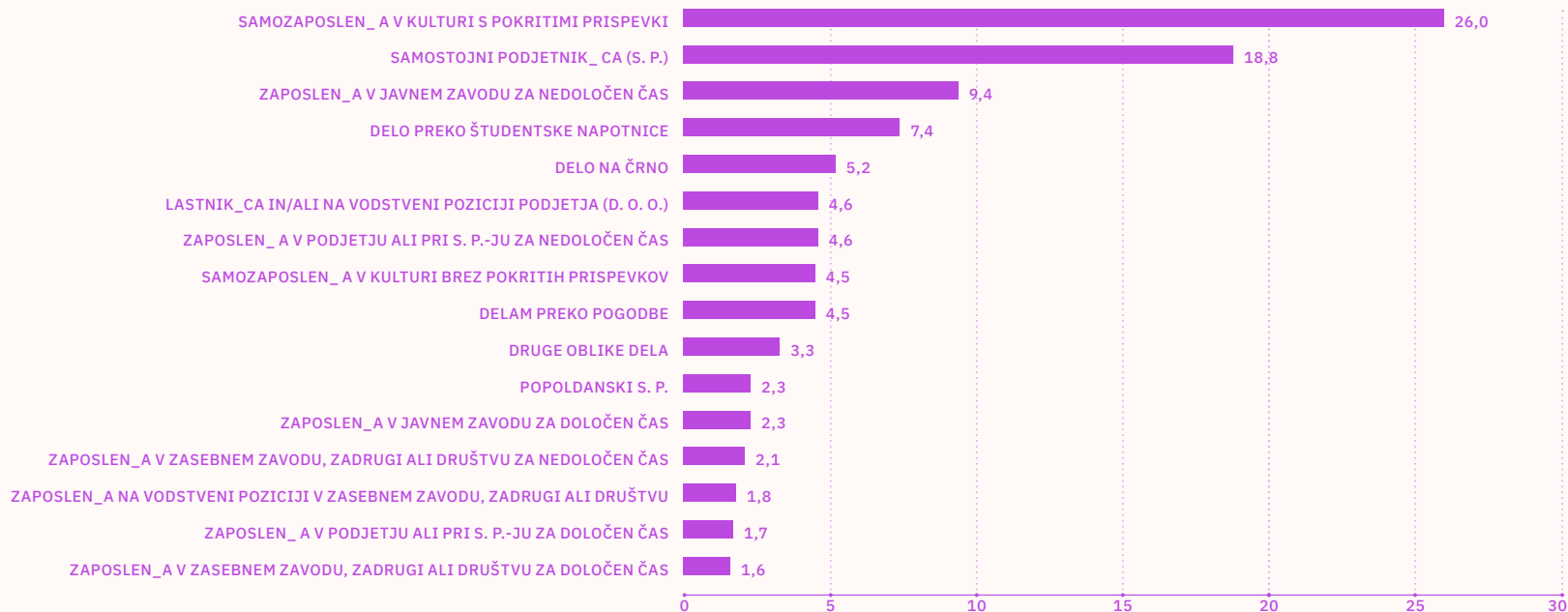
12,2 % DELAVCEV DELUJE SAMO NA GLAVNEM PODPODROČJU. OD TISTIH, KI DELUJEJO NA VEČ KOT ENEM PODROČJU, JIH 39,7 % DELUJE NA DVEH IN 48,1 % NA TREH ALI VEČ PODPODROČJIH KKS.

Vzorec

Največ delavcev ima status samozaposlenega v kulturi s pokritimi prispevki, samostojnega podjetnika in zaposlenega v javnem zavodu za nedoločen čas.

Najmanj kulturno-kreativnih delavcev sodelujočih v raziskavi je zaposlenih na vodstveni poziciji ali na nevodstveni poziciji za določen čas v zasebnem zavodu, zadrugi ali društvu in za določen čas zaposleni v podjetju ali pri s. p.-ju.

Slika 2 – Tipi poslovnih subjektov (v %).

🔍 Kakšna je tvoja oblika delovanja v kulturnem ali kreativnem sektorju?

NAJPOGOSTEJŠI ODGOVOR
ZA DRUGE OBLIKE DELA SO
UPOKOJENCI, BREZPOSELNI IN
RAZLIČNI MEŠANI STATISI.

Rezultati

I. Kakšne ekonomske posledice epidemije covid-19 občutijo slovenski delavci v kulturno-kreativnem sektorju?

- Kolikšen obseg dela imajo delavci ta trenutek? Koliko imajo zagotovljenega dela do konca avgusta 2021?
- Koliko delavcev je od začetka epidemije dobilo odpoved poslov? Kolikšna je vrednost že izgubljenih poslov v letu 2020 in pomladi 2021? Kakšne so napovedi izgube poslov do konca poletja 2021?
- Kateri so ključni razlogi slabega in izboljšanega poslovanja ob vztrajanju epidemije?
- Kolikšen je bil upad prometa v letu 2020 v primerjavi z 2019? Katera so najbolj prizadeta podpodročja KKS?
- Ali in za koga je poslovanje v letu 2021 uspešnejše kot v letu 2020? Kakšna je ocena poslovanja za prve mesece 2021?

I.I Trenutni obseg dela

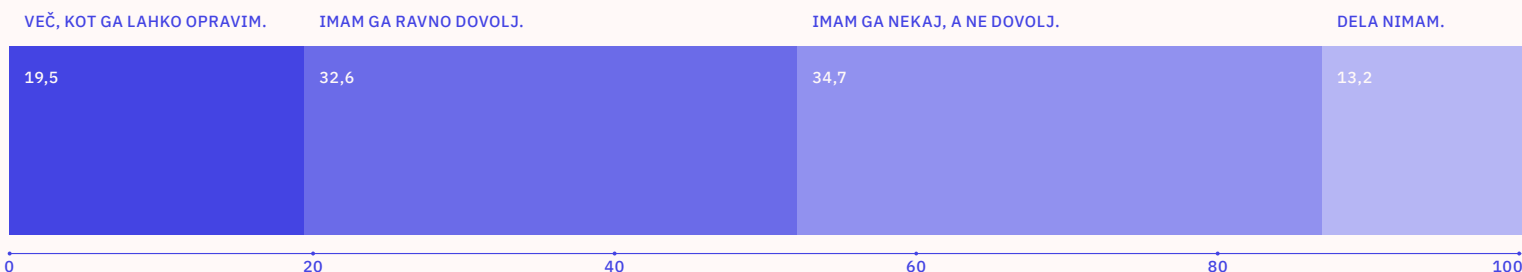
52,1 % vseh delavcev je imelo v maju 2021 ravno dovolj ali celo več dela, kot so ga lahko opravili. 34,7 % je tistih, ki so imeli dela nekaj, a ne dovolj. 13,2 % delavcev je bilo v maju brez dela.

Skoraj polovica vseh delavcev torej pomladi 2021 ni imela dovolj dela za preživetje.

37,5 % delavcev ima do konca avgusta 2021 zagotovljeno delo. 29,4 % ima delo v naslednjih treh mesecih vsaj delno zagotovljeno. 30,0 % je tistih delavcev, ki dela do konca poletja 2021 nimajo zagotovljenega.

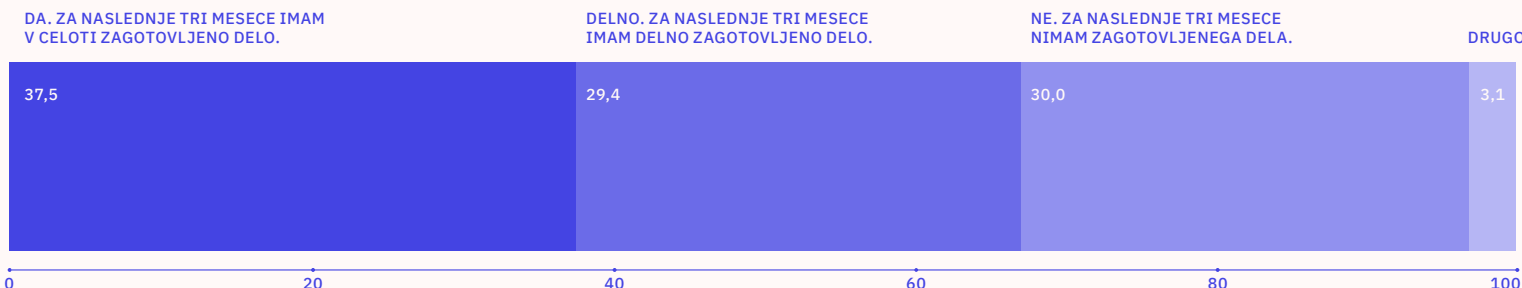
Šest od desetih delavcev do konca poletja nima ali nima v celoti zagotovljenega dela.

Slika 3 – Delež plačanega dela v maju 2021 (v %).

🔍 Koliko plačanega dela imate trenutno?

Slika 4 – Delež zagotovljenega dela do konca avgusta 2021 (v %)

🔍 Ali imate za naslednje tri mesece že zagotovljeno delo?

“Dejansko z razglasitvijo epidemije izgubim 50 % dela čez noč.”

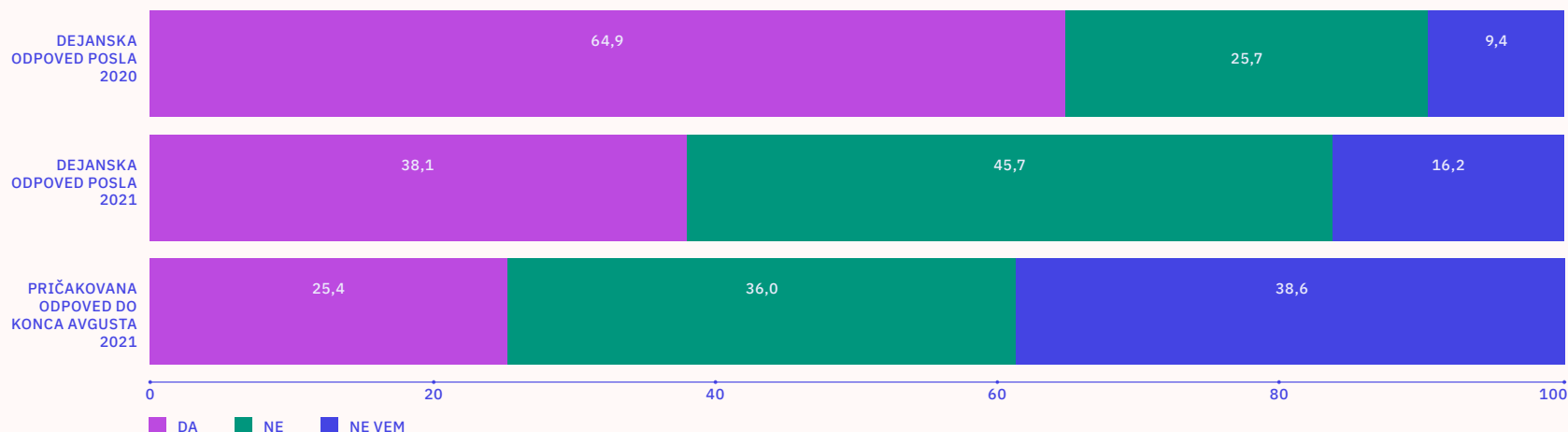
I.II Odpovedani posli

64,9 % vseh delavcev je od pričetka epidemije do konca leta 2020 dobilo odpoved posla. 38,1 % je odpoved posla kot posledico epidemije covid-19 dobilo tudi v letu 2021. 25,4 % vprašanih pričakuje, da bodo posel do konca poletja 2021 še izgubili.

25,7 % delavcev je od začetka epidemije do konca leta 2020 posel v celoti obdržalo in 45,7 % ga je v celoti obdržalo tudi v prvi tretjini 2021. 36,0 % v naslednjih treh mesecih leta 2021 ne pričakuje odpovedi.

Visok, 38,6 %, je delež tistih, ki ne vedo, ali bodo do konca poletja dobili odpoved posla ali ne.

Slika 5 – Dejanska odpoved posla v letu 2020 in 2021 ter pričakovana odpoved posla v naslednjih treh mesecih 2021 (v %).

“Slabše je zato, ker organizatorji prireditev v letu 2021 sploh ne sestavljajo programov. Pomladni del sezone je šel v nič. Prihajamo v mrtvi del sezone. Za jesen pa organizatorji tudi še ne pripravljajo aktivnosti, ker se ne ve, kaj lahko pričakujejo in si ne dajejo nikakršnih obvez. Zavedajo se, da smo izvajalci pripravljeni v vsakem trenutku skočiti na oder.”

- ❓ Ali ste od marca 2020 do konca leta 2020 kot posledico epidemije covid-19 dobili kakšno odpoved posla?
- ❓ Ali ste tudi v letu 2021 kot posledico epidemije covid-19 dobili kakšno odpoved posla?
- ❓ Ali pričakujete, da boste zaradi epidemije covid-19 dobili odpoved posla v naslednjih treh mesecih?

I.II Odpovedani posli

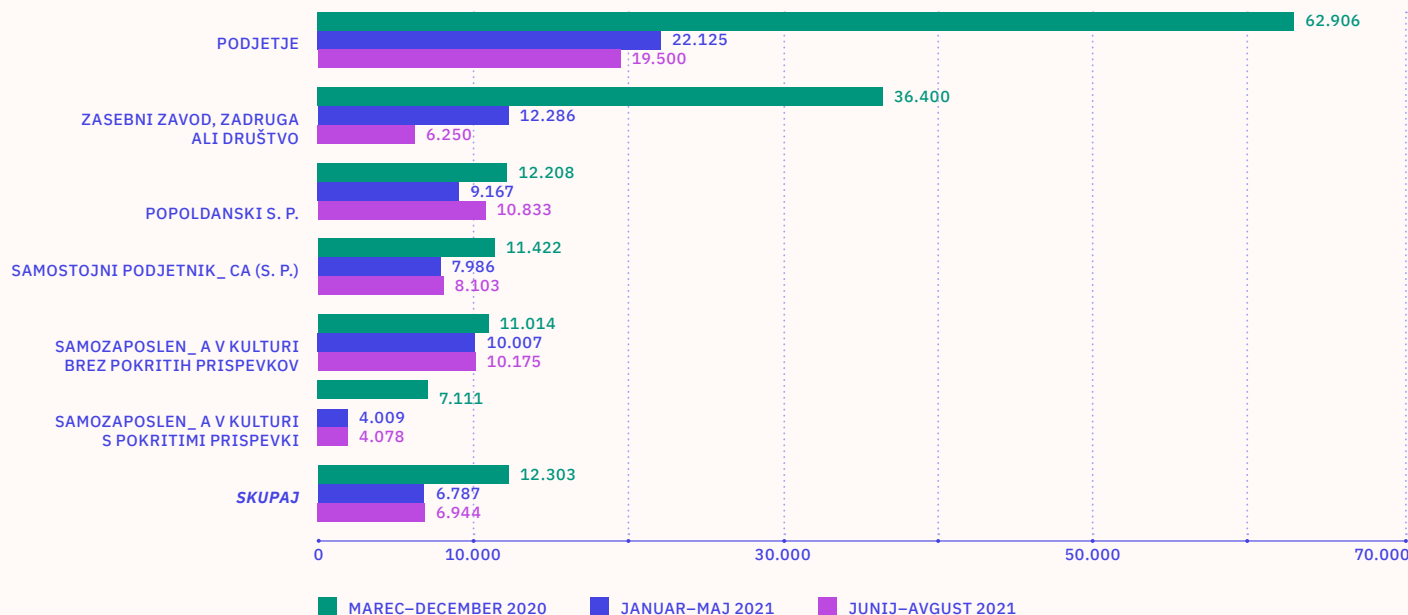
Povprečna vrednost izgubljenih poslov v letu 2020 znaša 12.303 evre, v prvi tretjini leta 2021 pa 6.787 evrov.

Povprečje ocenjene vrednosti izpada dohodka prihodnje tri mesece leta 2021 je 6.944 evre.

Absolutno največje izgube beležijo podjetja in zasebni zavodi, zadruga ali društva.

Za javne zavode dejanskih in napovedanih odpovedi vrednosti poslov nismo merili.

Slika 6 – Vrednost odpovedanih poslov v letu 2020 in 2021 in ocenjena vrednost odpovedanih poslov v naslednjih treh mesecih 2021 (v €).

- ❓ Kolikšna je okvirna vrednost izgubljenih poslov v letu 2020?
- ❓ Kolikšna je bila okvirna vrednost teh izgubljenih poslov v letu 2021?
- ❓ Kolikšna je ocenjena vrednost poslov, ki jih boste izgubili v naslednjih treh mesecih?

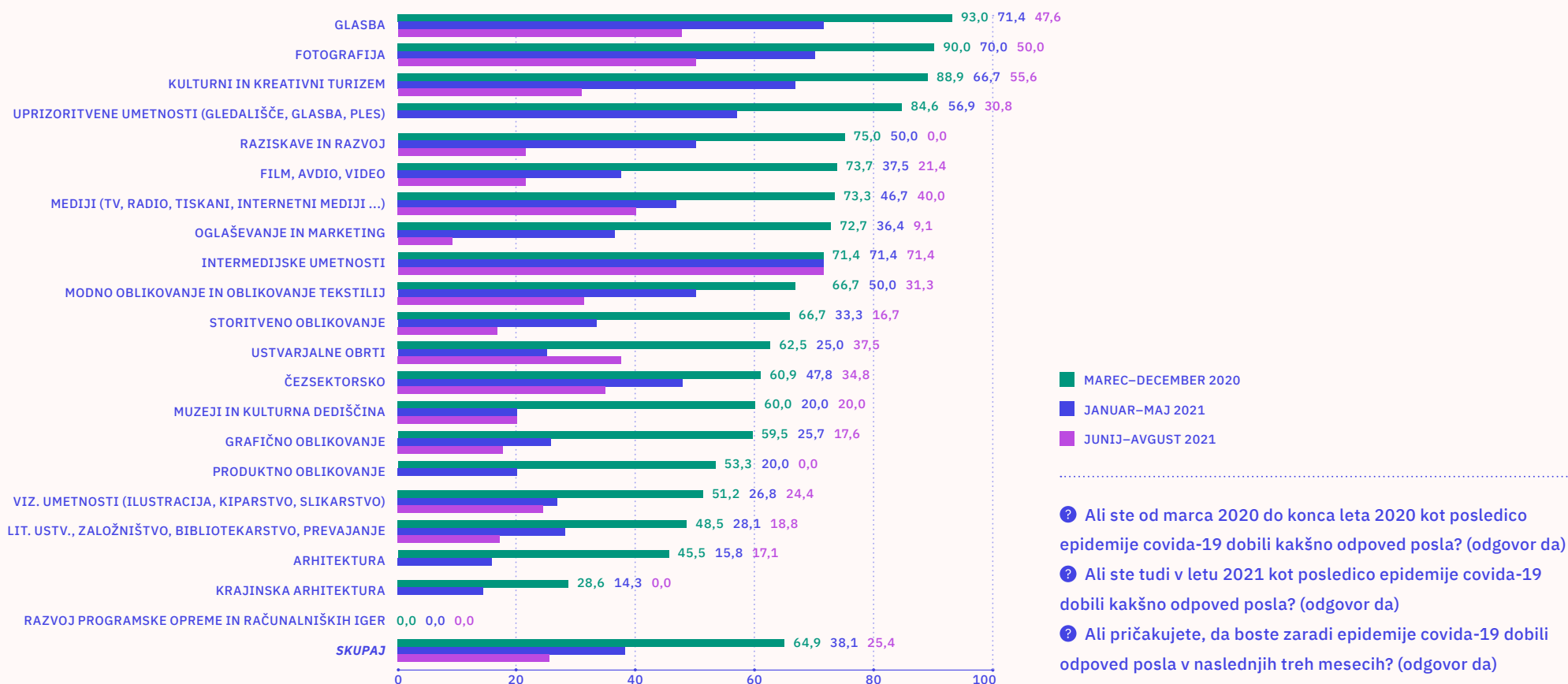
“Mislim, da se šele zdaj čuti posledice epidemije.”

I.II Odpovedani posli

Panoge, ki so že do lani izgubile največ posla, so tudi tiste, ki napovedujejo največji izpad le-tega do izteka leta 2021: glasba, fotografija, film, avdio, video ter raziskave in razvoj. Še vedno varni pred izgubo posla so razvoj programske opreme in računalniških iger, krajinska arhitektura, literarno ustvarjanje in arhitektura.

V letu 2020 je o odpovedi posla poročalo 64,9 % anketiranih, delež dejanskih odpovedi v prvi četrtini leta 2021 je 38,1 %, napovedani delež odpovedi do konca poletja pa je 25,4 %.

Slika 7 – Odpovedi posla po področjih KKS v letih 2020 in 2021 ter ocena odpovedi v naslednjih treh mesecih 2021 (v %).

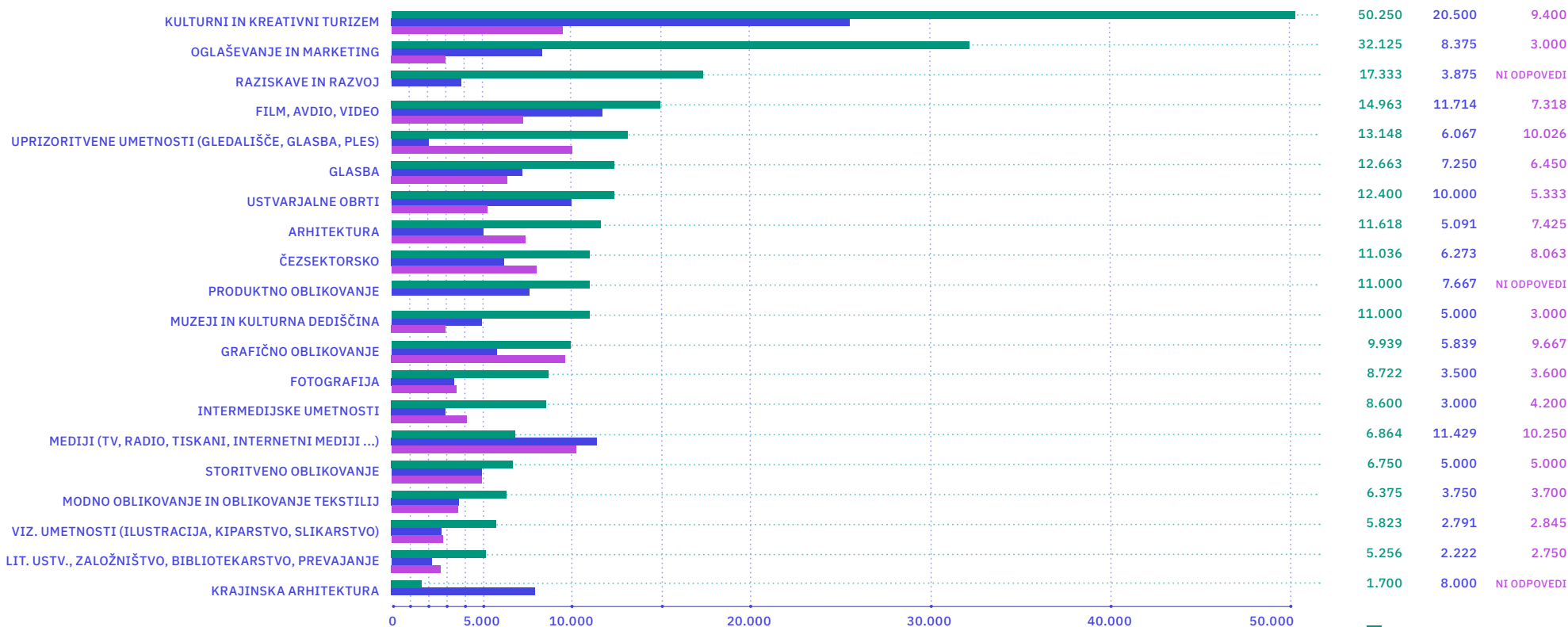

I.II Odpovedani posli

Kulturni in kreativni turizem beleži največjo absolutno izgubo odpovedanih poslov tako v letu 2020 kot 2021. Delavci na področju uprizoritvenih umetnosti, medijev in kulturnega in kreativnega turizma napovedujejo največji izpad dohodka do konca poletja 2021.

Anketirani s podpodročij raziskav in razvoja, produktnega oblikovanja in krajinske arhitekture izpada dohodka do konca avgusta 2021 ne pričakujejo.

Slika 8: Vrednost odpovedanih poslov v letih 2020 in 2021 in napoved vrednosti odpovedanih poslov v naslednjih treh mesecih 2021 po podpodročjih KKS (v €).

❓ Kolikšna je bila okvirna vrednost teh izgubljenih poslov v letu 2020? ❓ Kolikšna je bila okvirna vrednost teh izgubljenih poslov v letu 2021?

❓ Kolikšna je ocenjena vrednost poslov, ki jih boste izgubili v naslednjih treh mesecih?

I.III Vzroki slabšega in izboljšanega poslovanja

Dva izmed ključnih vzrokov slabšega poslovanja zaradi epidemičnih zaprtij sta ustavitev in prestavitev izvedb. Medtem ko so se v letu 2020 za ustavljene projekte iskale rešitve s prilagajanjem izvedb, pa je zaradi vztrajanja negotovosti na novo identificiran problem v letu 2021 – popolna ustavitev naročil brez možnosti alternativnih izvedb.

Problem dolgega zaprtja so tudi omejene poslovne priložnosti za spletanje novih stikov in zaznana manjša potrošnja.

Delavci svoje izboljšano poslovanje pomladi 2021 razlagajo kot posledico učinkovitega prilagajanja novim razmeram, pogosto v digitalnih okoljih, ter ugodnejši poslovni klimi, ki je posledica začetnega popuščanja epidemičnega krča ter pravičnejšim plačilom.

VZROKI SLABŠEGA POSLOVANJA

Ustavitev in prestavitev izvedb

"Zaradi negotovosti in izčrpanosti ljudi se dogodki in projekti odpovedujejo."

"Mednarodnih gostovanj ni in to nas malo skrbi, saj je bil to pomemben del naših prihodkov."

Negotovost, zato manj novih naročil

"Naročniki si niso upali naročiti storitev, zaradi njihovih finančnih razlogov in morebitnega ponovnega zaprtja."

"Lani prilagoditve, letos nobenih naročil zaradi negotovosti stanja."

Manj srečevanj, manj poslovnih priložnosti

"Zaradi omejenih, večmesečnih stikov z ljudmi, se je prekinil obtok, povezava in s tem povezanih novih naročil oziroma projektov."

"Težko se je mrežiti, širiti posel prek digitalnih kanalov, ni osebnega stika, ni sproščenega druženja, ni kulture."

Manjša potrošnja

"Začeli smo spet s predstavami v živo, pod strogimi pogoji, za malo ljudi, to pomeni nikakršni prihodek in če ne bi bili sofinancirani tudi iz javnih virov, to ne bi bilo mogoče."

"Prej sva s partnerjem redno prodajala umetnost v različnih galerijah, kar nama je pomagalo preživeti. Zdaj pa imava srečo, če prodava kakšen print v vrednosti 20 eur vsake par mesecev."

VZROKI IZBOLJŠANEGA POSLOVANJA

Učinkovito prilagajanje novim razmeram

"Moje delo se je preobrazilo. Izgubila sem posel, ki je bil vezan na dogodke, pridobila pa delo vezano na razvoj novih podjetij."

"Počasi so se ljudje tudi sprostili in seznanili s covidom in pričeli izvajati stvari, ki jih lahko. Zato se mi zdi letošnje leto boljše. In tudi sama sem dobila posel čez noč. Ni pa to splošna situacija, marsikomu je gorje iz dneva v dan."

SPLET-anje novih priložnosti

"Samo ena zelo dobra stran je, da smo zaradi pandemije na spletu predvajali performans, ki si zasluži, da ga vidi svet, in je šel na splet, kar se verjetno sicer ne bi zgodilo."

"Prav tako je proces digitalizacije, ki ga spodbuja tudi država, pospešil investicije v digitalne rešitve, kar je zopet pozitivno za področje uporabniške izkušnje in digitalnega produktnega oblikovanja v katerem delujem."

Popuščanje epidemičnega krča

"Razmere se postopoma izboljšujejo, vidi se potreba po kreativni, marketingu, a je potrebno iskati nove poti izvedbe – velika ovira so omejitve, prepovedi, odpovedi."

"Situacija se je iz finančnega vidika izboljšala, ker se dela, kot da epidemije ni več. In to na račun varnosti nas, ki delamo, ki smo prekarci in si ne moremo privoščiti zavrniti delo."

Pravičn(ejš)a plačila

"Nekatere ustanove so se zavzele in ponudile večji honorar, več aktivnosti za ustvarjalce, kar se mi zdi zelo dobrodošlo, kolegialno in vzpodbudno (Mestna galerija, Koroška galerija likovnih umetnosti)."

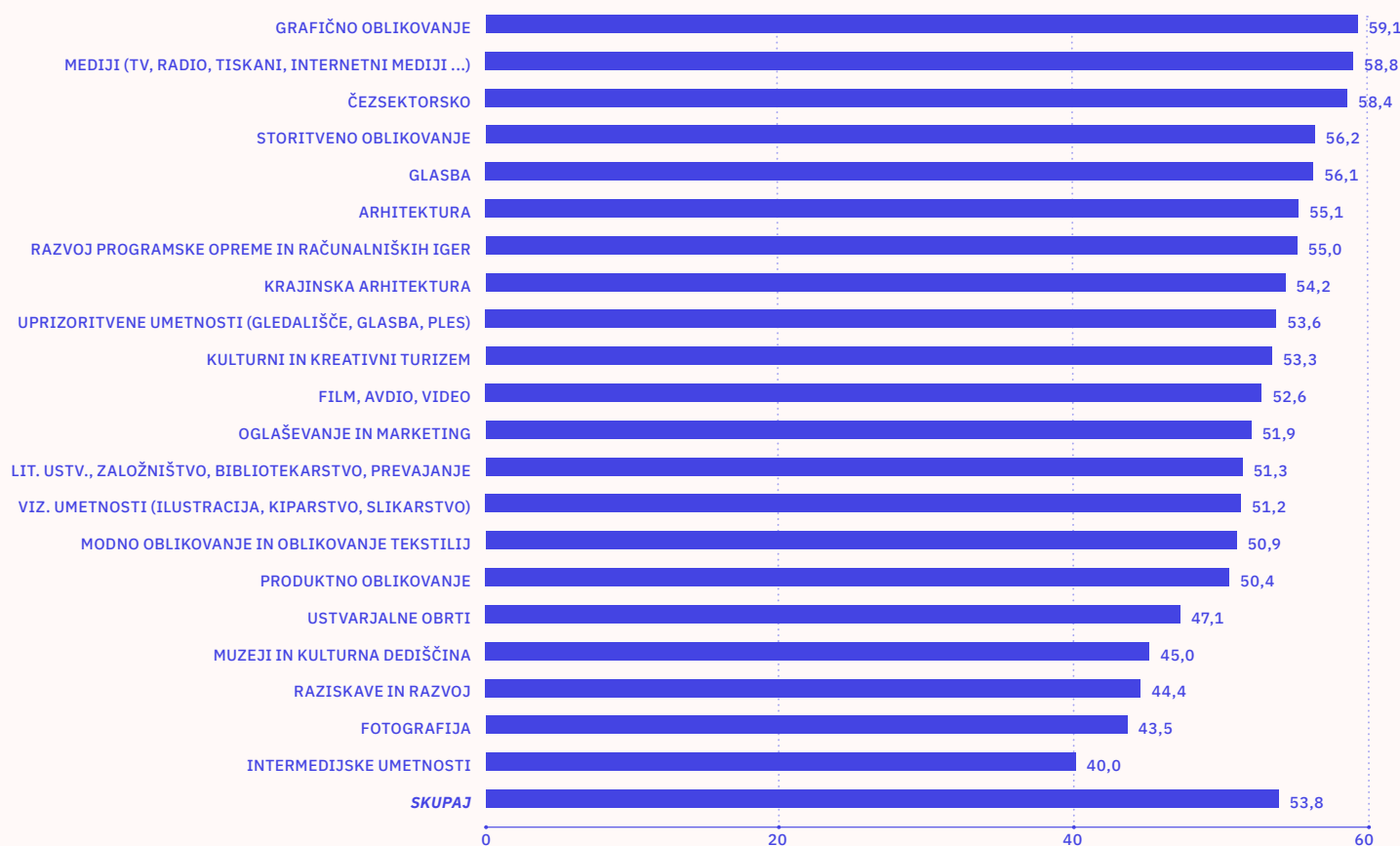
"Ker imam več izkušenj in ker sem si ustvarila neko ime, lažje postavim boljše cene. Zato boljše zaslužim."

I.IV Promet 2019 vs. 2021

V jesenskem merjenju so delavci ocenjevali, da se bo promet v letu 2020 v primerjavi z 2019 zmanjšal za 38,8 %. Pomladi 2021, kot je pokazala bilanca, pa je ocena upada prometa na podlagi dejanskega poslovanja višja; delavci ocenjujejo, da se je promet v primerjavi z letom poprej zmanjšal za 53,8 %.

Razlike v padcu prometa med podpodročji niso velike: intermedijske umetnosti so med vsemi imele najmanjši, 40,0 % upad prometa, o najvišjem padcu pa poročajo grafični oblikovalci (59,1 %), medijski delavci (58,8 %) ter čezsektorski (58,4 %).

Slika 9: Ocena upada prometa v letu 2020 v primerjavi z letom 2019 po podpodročjih KKS (v %).

Podajte približno oceno, za koliko odstotkov so se prihodki spremenili v letu 2020 v primerjavi z 2019.

“Mnogi nimamo rednih dohodkov, ampak le občasne prilive, ki ne kažejo realnega stanja. Zato je črno-bela primerjava prihodkov v 2021 oz. 2020 z 2019 popolnoma nesmiselna.”

I.IV Promet 2019 vs. 2021

Rezultati za celoten sektor, z izjemo javnih zavodov, kažejo, da so se prihodki iz poslovanja znižali oziroma zelo znižali 67,3 % poslovnim subjektom.

16,3 % poslovnih subjektov je v letu 2020 obdržalo enake prihodke kot v 2019, 16,3 % poslovnim subjektom pa so se prihodki zvišali ali zelo zvišali.

Slika 10: Ocena spremembe prihodkov iz poslovanja v letu 2020 v primerjavi z letom 2019 (v %).

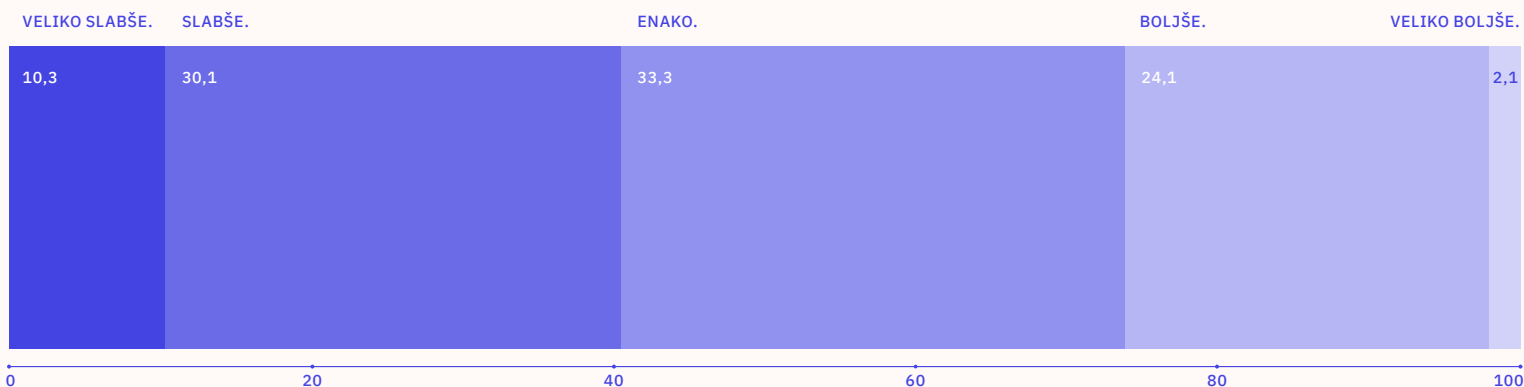
🔍 Kako ocenjujete spremembo vaših prihodkov iz poslovanja v letu 2020 v primerjavi z letom 2019?

“Dejavnosti igrificiranih doživetij (sobe pobega) nismo mogli izvajati. Kreirali smo online produkte, ki pa niso tako priljubljeni, saj imajo ljudje "zoom fatigue.”

I.V Promet 2020 vs. 2021

Primerjava ocen uspešnosti poslovanja poslovnih subjektov v letu 2020 in 2021, z izjemo javnih zavodov, kaže, da 26,2 % subjektov v letu 2021 meni, da posluje boljše ali veliko boljše kot v letu 2020, tretjina (33,3 %) ocenjuje svoje poslovanje v teh dveh obdobjih kot enako, medtem ko je za 40,4 % poslovno leto 2021 slabše ali veliko slabše kot leto 2020.

Slika 11: Primerjava ocene uspešnosti poslovanja v letu 2021 z letom 2020.

🔍 Če primerjate vaše poslovanje v letu 2021 z lanskim letom je letos poslovanje ...

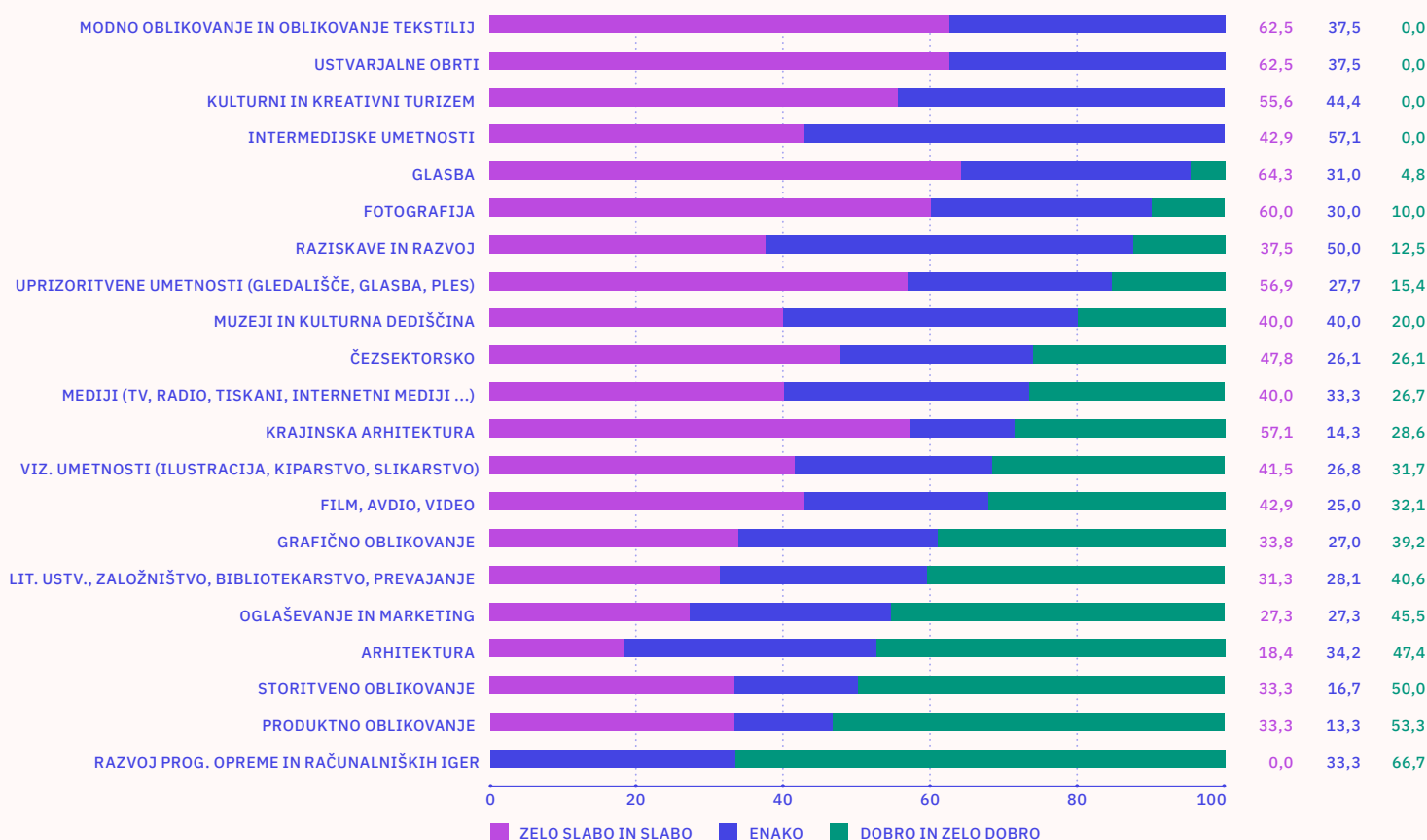
“Obilo projektov se je ustavilo v obdobju februar 2020 – februar 2021 (več kot 70 % upad dela), z marcem se je vse ponovno odprlo in steklo in je preveč projektov, ki potekajo hkrati.”

I.V Promet 2020 vs. 2021

Redka so podpodročja, ki letos poslujejo bolje kot lansko leto in sicer so to razvoj programske opreme in računalniških iger, produktno in storitveno oblikovanje, arhitektura, oglaševanje, literarno ustvarjanje in grafično oblikovanje. To so panoge, ki jih je že lansko leto epidemija manj prizadela in ki se praviloma umeščajo v bolj tržni del sektorja.

Podpodročja, ki jim epidemija ne prizanaša, so modno oblikovanje in oblikovanje tekstilij, ustvarjalne obrti, kulturni in kreativni turizem ter intermedijske umetnosti, kjer prav nihče izmed anketiranih v letu 2021 v primerjavi z letom poprej ne posluje bolje.

Slika 12: Primerjava ocene uspešnosti poslovanja v letu 2021 z letom 2020 po podpodročjih KKS.

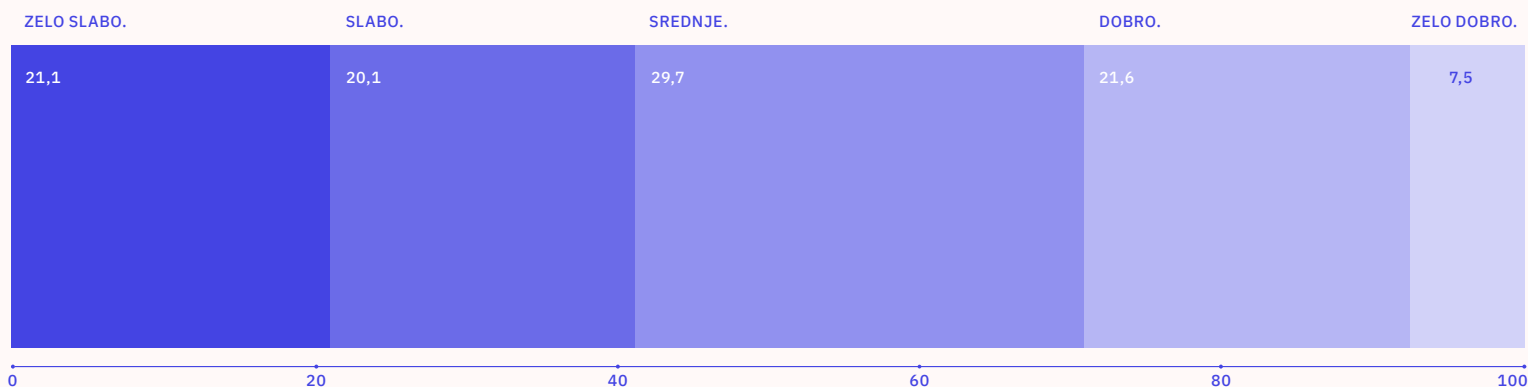
“Pred obdobjem epidemije sem se večinoma ukvarjala s scenografijo in postavitvami razstav. V obdobju epidemije sem imela na teh področjih bolj ali manj 100 % upad prihodka. Je pa več dela v zadnjem času v arhitekturi, tako da sem trenutno prilagodila svoje delovanje in delam več na tem področju, zato se manj pozna upad prihodka v letu 2021 glede na leto 2020. V primeru, da bi bila odvisna zgolj od dela v gledališču, bi se lahko razglasila za brezposelno.”

Če primerjate vaše poslovanje v letu 2021 z lanskim letom je letos poslovanje ...

I.VI Promet v 2021

V prvi tretjini leta 2021 kot dobro ali zelo dobro svoje poslovanje ocenjuje 29,1 %, kot srednje 29,7 % in kot slabo oziroma zelo slabo 41,2% poslovnih subjektov z izjemo javnih zavodov.

Slika 13: Ocena poslovanja v prvi tretjini leta 2021 (v %).

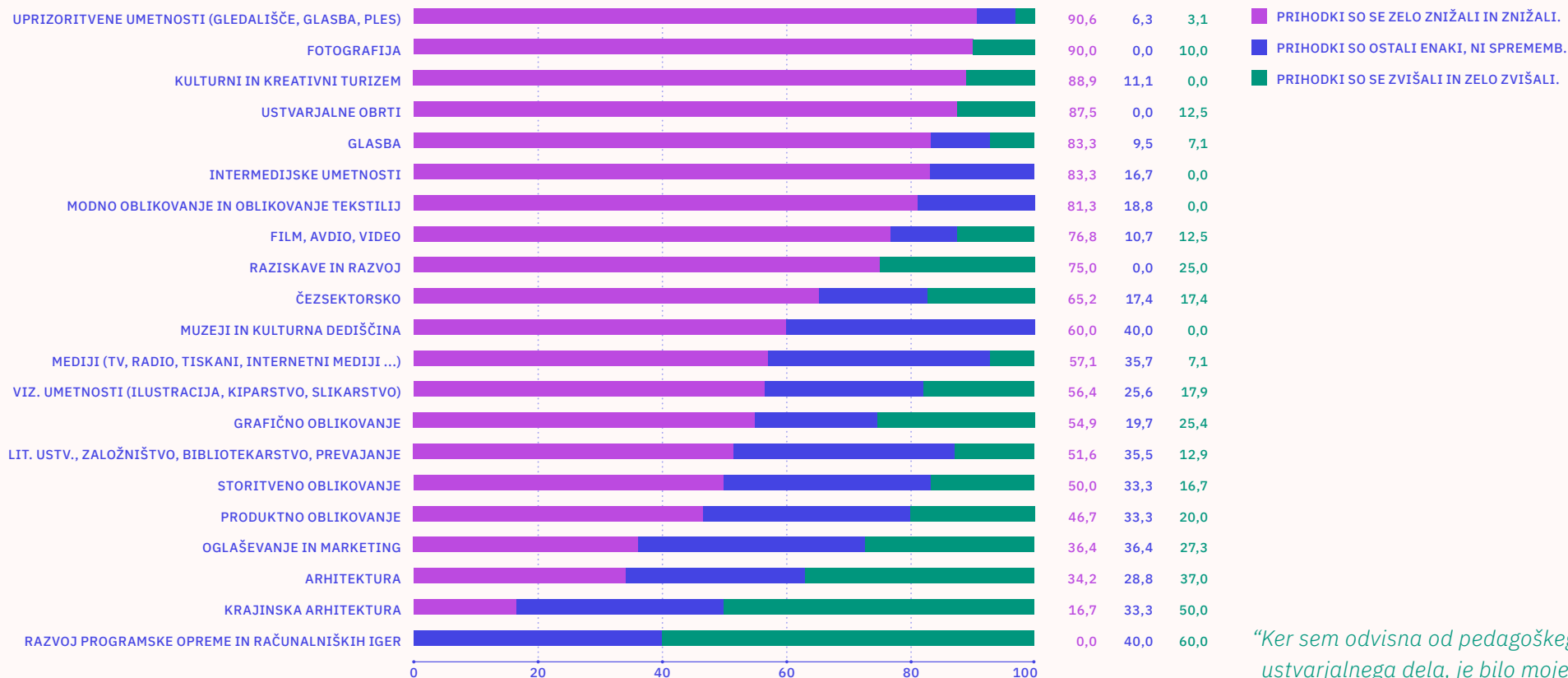
? Kako bi ocenili vaše poslovanje v prvih mesecih leta 2021?

*“V jeseni pričakujem umirjanje,
mogoče celo upad dela.”*

I.VI Promet v 2021

Najbolj so s poslovanjem v 2021 zadovoljni razvijalci programske opreme in računalniških iger, arhitekti in krajinski arhitekti ter oglaševalci, najmanj pa tisti, ki delajo na področju uprizoritvenih umetnosti, fotografije, kulturnega in kreativnega turizma in ustvarjalnih obrti.

Slika 14: Ocena poslovanja v prvi tretjini leta 2021 po področjih KKS (v %).

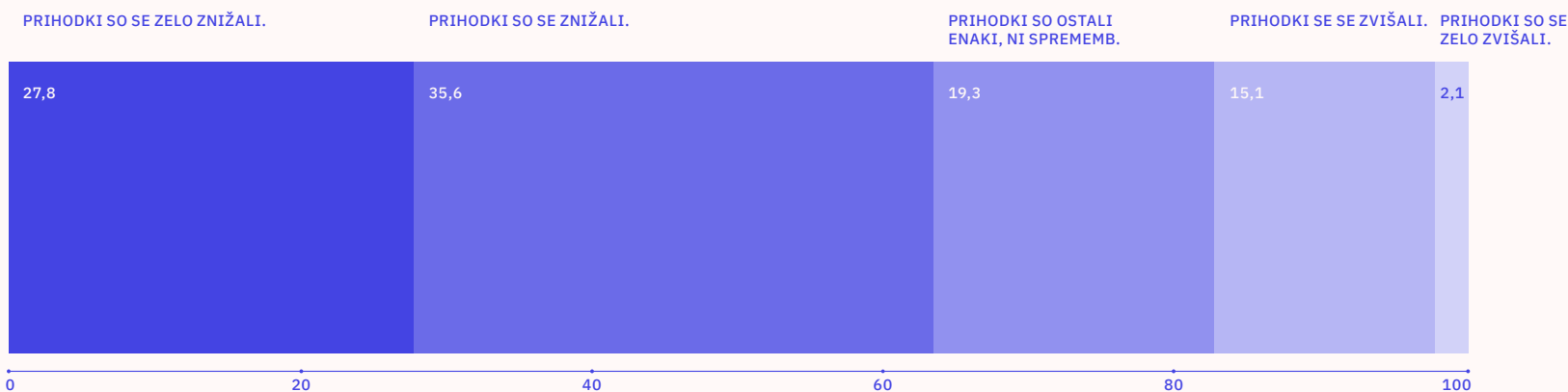

“Ker sem odvisna od pedagoškega in ustvarjalnega dela, je bilo moje delo v letu 2021 ustavljeno za več kot tri mesece, posledično tudi moji dohodki.”

I.VI Promet v 2021

Primerjava poslovanja poslovnih subjektov, z izjemo javnih zavodov, v prvi tretjini leta 2021 s časom pred epidemijo kaže, da so se prihodki iz poslovanja zelo znižali in znižali 63,4 % poslovnim subjektom, 19,3 % o spremembah ne poroča, izboljšanje prihodkov pa je značilno za 17,2 % vseh anketiranih.

Slika 15: Ocena uspešnosti poslovanja pred epidemijo z letom 2021

🔍 Kako ocenjujete spremembo vaših prihodkov iz poslovanja danes v primerjavi s časom pred epidemijo (marcem 2020)?

“Letos je poslovanje boljše, saj smo bili uspešni na več razpisih. Če ne bi bili, bi bila slika popolnoma drugačna. Dela ne bi imeli.”

II. Kakšne so značilnosti ne-dela delavcev kulturno-kreativnega sektorja v času epidemije covid-19?

→ Ali in kako se je delo spremenilo v primerjavi s časom pred epidemijo?

→ Kakšni so ključni izzivi in prednosti dela v letu 2020? Se bo delo v prihodnosti zaradi epidemije spremenilo?

→ Kakšna je trenutna delovna učinkovitost?

→ Ali in na kakšen način delavci prilagajajo različne delovne aktivnosti?

II.I Delovni pogoji pred epidemijo in danes

Polovica delavcev (51,1 %) delovnih prostorov nima, bodisi zato, ker jih ne potrebuje (29,2 %), medtem ko si jih vsak peti delavec (21,9 %) ne more privoščiti.

Med uporabniki poslovnih prostorov prevladujejo najemniki (35,7 %), med njimi je skoraj še enkrat več tržnih (22,8 %) kot netržnih (12,9 %). Desetina vprašanih (11,5 %) dela v lastniških prostorih.

Slika 16: (Ne)uporaba in lastništvo poslovne nepremičnine (v %).

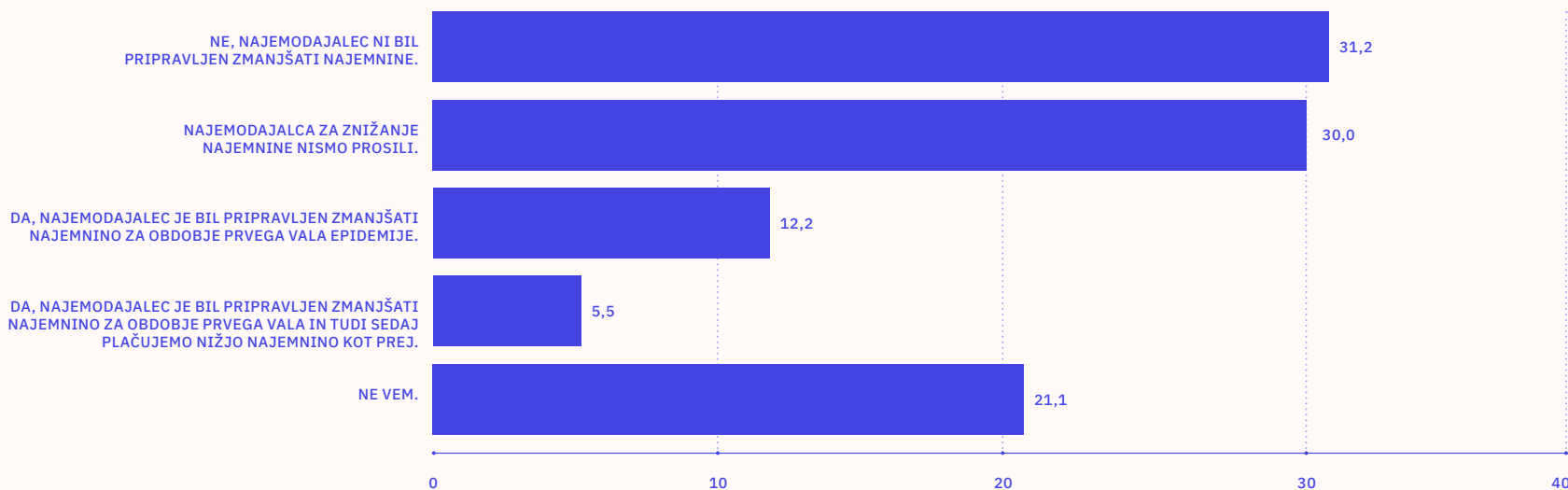
? Katera izmed spodnjih trditev velja za vas oziroma za vašo organizacijo?

*“Več dela od doma,
več dostave na dom,
manj najemanj prostorov.”*

II.I Delovni pogoji pred epidemijo in danes

Delež tistih najemodajalcev, ki so v času epidemije imeli posluh za stiske najemnikov, je še enkrat nižji (17,7 %) od deleža najemodajalcev (31,2 %), ki kljub prošnji najemnikov najemnine niso bili pripravljene znižati. 30 % vprašanih za znižanje najemnine ni zaprosilo.

Slika 17: Dogovor za zmanjšanje najemnine v času epidemije (v %).

Ali za obdobje epidemije covid-19 za vaš poslovni prostor plačujete ali ste plačevali zmanjšano najemnino?

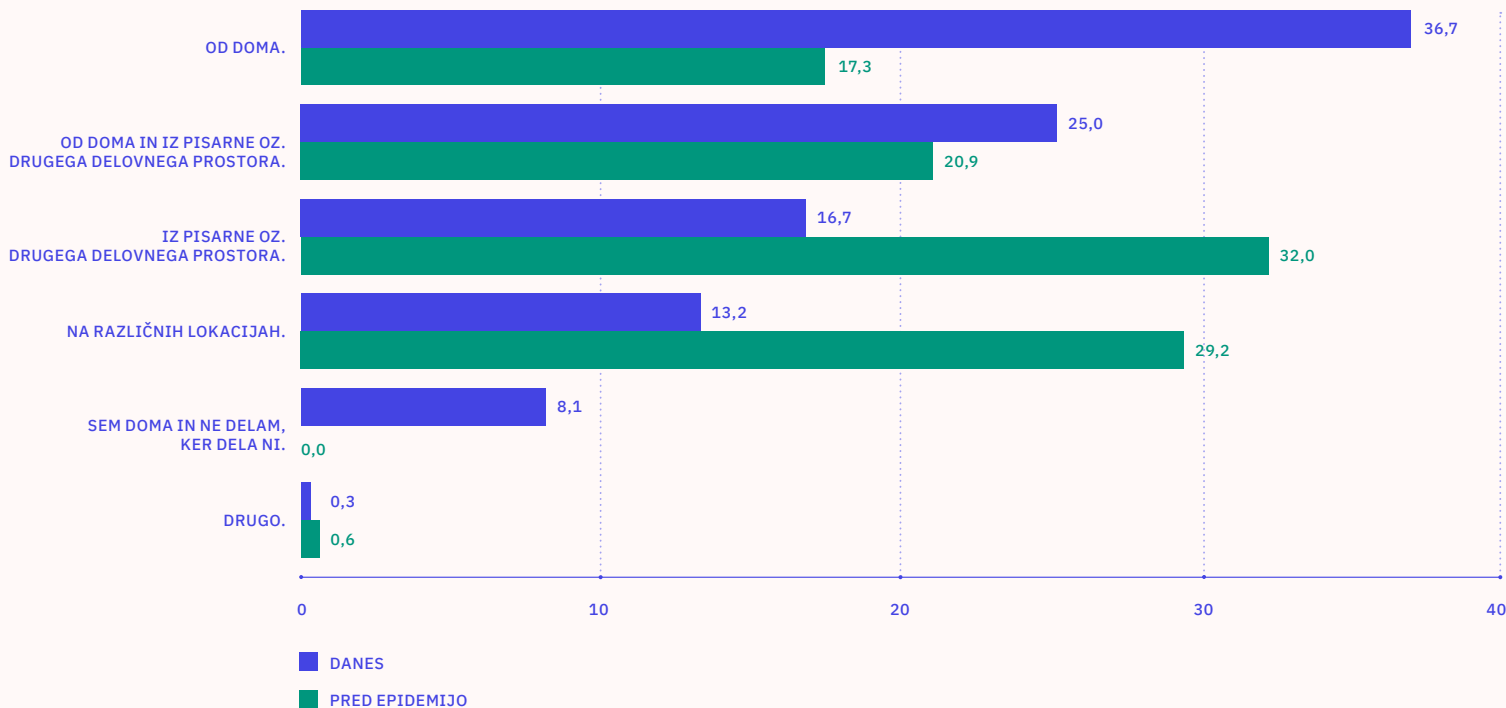
*“Stroški so ogromni.
Zavarovanja so ogromna.
Najemnine so ogromne.
Dohodkov pa malo.”*

II.I Delovni pogoji pred epidemijo in danes

Epidemija je močno spremenila način dela. Danes od doma, namesto iz pisarne, dela 19,4 % več delavcev kot pred marcem 2020. Za 4,1 % se je povečal tudi delež tistih, ki delo od doma kombinirajo z delom v pisarni. Za 16,0 % se je zmanjšal delež tistih, ki so pred letošnjo pomladjo delali na različnih lokacijah.

8,1 % delavcev je doma in ne dela, ker dela ni.

Slika 18: Primerjava dela pred epidemijo covid-19 in danes (v %).

🔍 Kje ste delali pred epidemijo covid-19?

🔍 Kje delate danes?

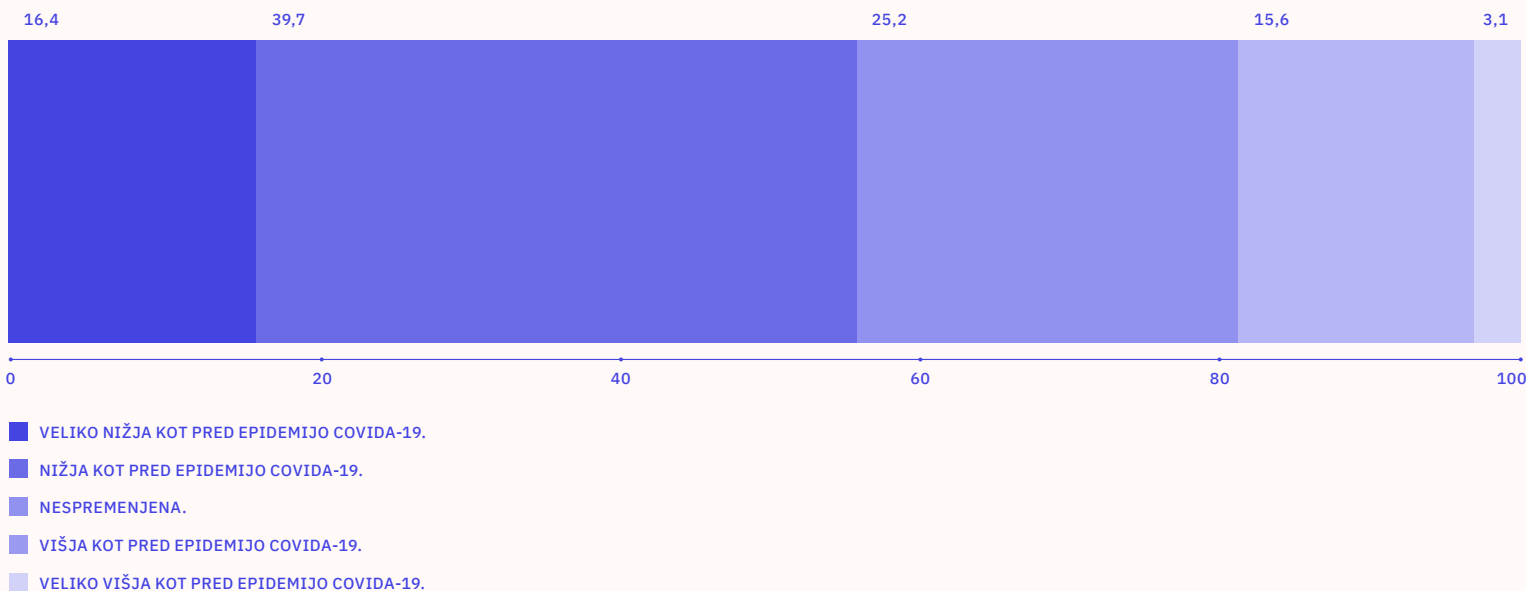
“Zaradi dela od doma mojega partnerja, ki ima redno in zato “bolj pomembno službo”, sem jaz “izgubila” svoje delovno mesto doma in tako prvič v življenju po 30 letih dela doma razmišljam o najemu ateljeja, ki si ga nikoli prej nisem upala privoščiti.”

II.II Trenutna delovna učinkovitost

Več kot polovica delavcev (56,1 %) ocenjuje svojo trenutno delovno učinkovitost kot nižjo oziroma veliko nižjo kot pred začetkom epidemije.

18,7 % delavcev pa se v letu 2021 čuti bolj oziroma veliko bolj delovno učinkovite kot prej. Vsak četrti sprememb v delovni učinkovitosti ne čuti.

Slika 19: Trenutna delovna učinkovitost v primerjavi z obdobjem pred epidemijo (v %).

🔍 Kako bi ocenili svojo trenutno delovno učinkovitost?

“Zelo pomembno pri delu na daljavo je, kako je bilo delo organizirano pred pričetkom dela na daljavo.”

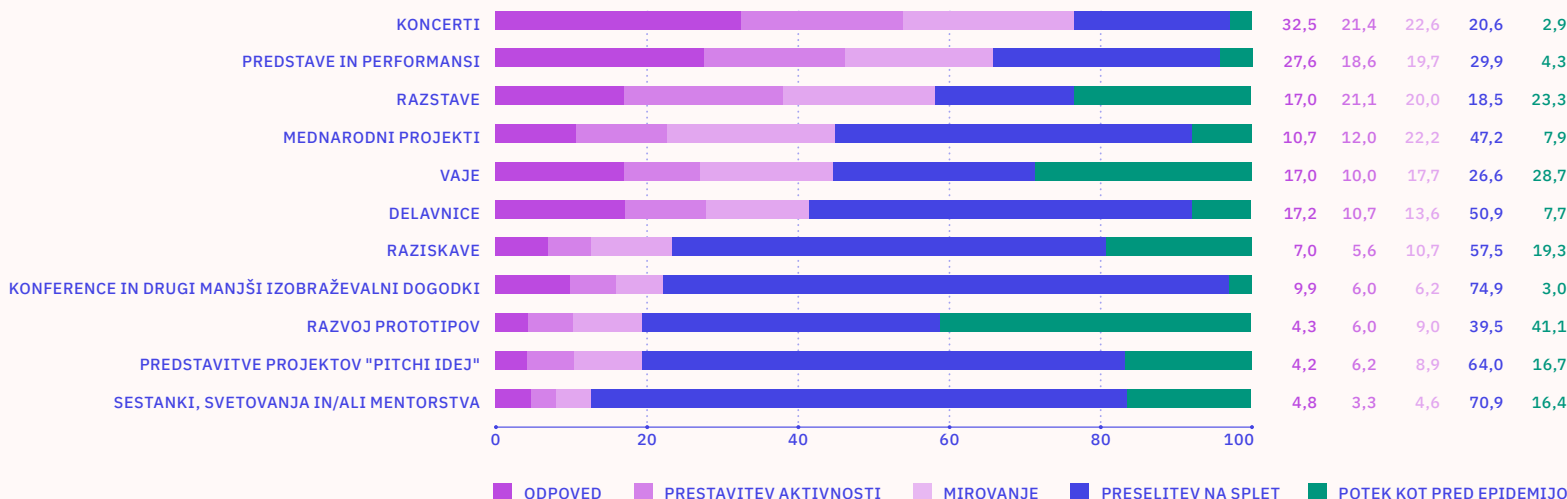
“Zdaj se pa to delo od doma že res vleče.”

II.III Ne-prilagajanje specifičnih aktivnosti

Aktivnosti, ki so odpovedane, v mirovanju za nedoločen čas ali prestavljene na obdobje po krizi, so koncerti, predstave, performansi in razstave.

Aktivnosti, ki pa so se prestavile na splet ali potekajo relativno nemoteno, so konference in drugi izobraževalni dogodki, sestanki, svetovanja in/ali mentorstva, predstavitev projektov "pitchi idej", raziskave, delavnice ter mednarodni projekti.

Slika 20: Ne-spreminjanje specifičnih aktivnosti od marca 2020 do maja 2021 (v %).

🔍 Kako danes večinoma izvajate sledeče aktivnosti? (brez odgovora teh aktivnosti nimamo)

"Mnogo sodelavcev se je digitalno opismenilo, od tega je precej koristi."

"Marsikateri festival ali gledališče epidemije ne bo preživel."

III. Kako delavci vidijo in kako se soočajo s covid-19 krizo?

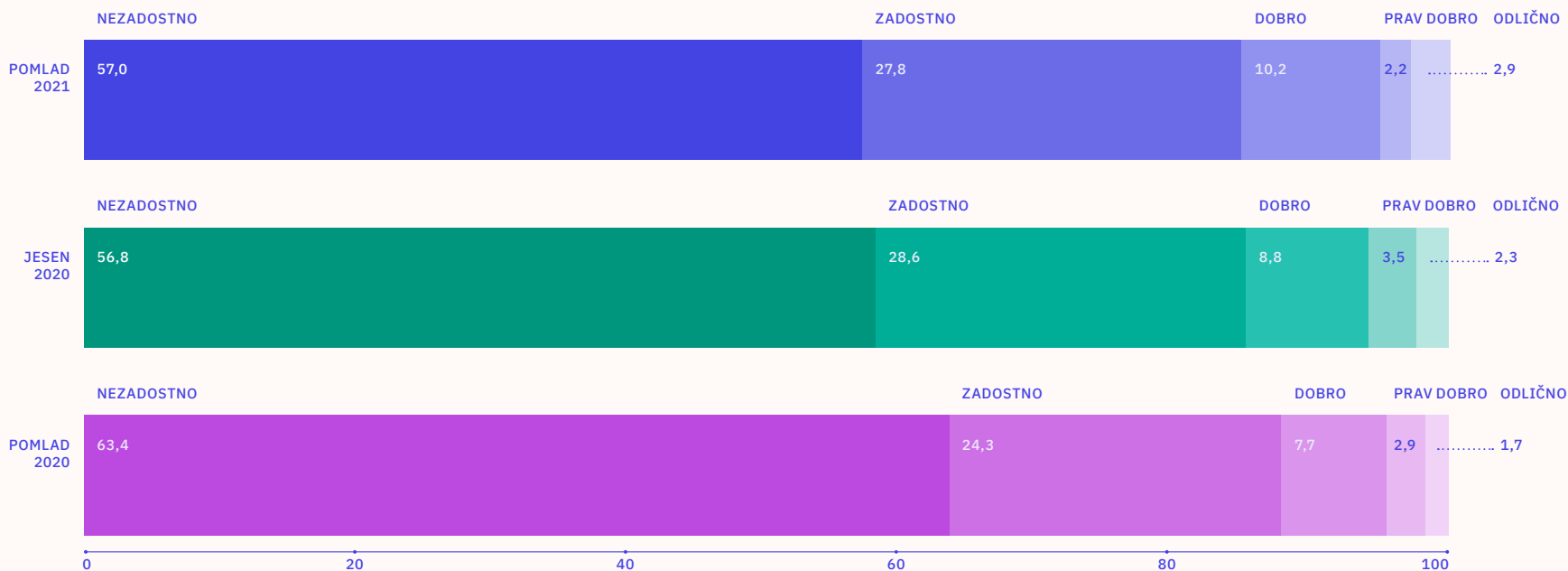
- Kako ocenjujejo vladne ukrepe?
- Kateri so ključni vzroki visokega nezadovoljstva z vladnim delom in kakšne so možne rešitve?
- Kako delavci vidijo prihodnost kulturno-kreativnega sektorja in prihodnost dela?
- Kako napovedujejo našo prihodnost?

III.I Ocena vladnih ukrepov

Ocena zadovoljstva oziroma nezadovoljstva delavcev z vladnimi ukrepi se v dobrem letu bistveno ne spreminja. Delež tistih, ki ukrepe ocenjujejo z najnižjima ocenama nezadostno in zadostno, ostaja približno enak in je visok, pomladi 2021 84,8 %.

Stabilen v vseh treh merjenjih, približno 5 %, je tudi delež tistih, ki so z vladnimi ukrepi zadovoljni.

Slika 21: Zadovoljstvo z dosedanjimi ukrepi vlade na poslovanje delavcev v KKS (v %). Primerjava med pomladnim in jesenskim merjenjem 2020 in pomladnim merjenjem 2021.

🔍 Kako ocenjujete dosedanje ukrepe vlade za blažitev učinkov epidemije covid-19 na vaše poslovanje? (brez ukrepov ne poznam)

“Vsekakor se naj ne sprejme noben nepotreben ukrep več.”

“Glavna nevarnost za kulturo ni virus, ampak vladajoča politika.”

III.I Ocena vladnih ukrepov: vzroki nezadovoljstva

Kulturno-kreativni delavci navajajo veliko razlogov njihovega visokega nezadovoljstva z vlado in vladnimi ukrepi. Številna podporočja sektorja sodijo med najdlje zaprta od vseh dejavnosti v epidemiji in to zapiranje delavci ocenjujejo kot nepravilno in nesorazmerno v primerjavi z drugimi sektorji.

Ukrepi pomoči so po ocenah delavcev preveč zbirokratizirani in nejasni, pomoč je nezadostna in izpostavlja problem, da je pomoč obšla ravno najšibkejše člene sektorja. Ključna razloga za mačehovski odnos vlade do kulture sta bodisi nerazumevanje specifičnega delovanja sektorja in/ali sistematično uničevanje sektorja, saj je po mnenju delavcev dokaz tega tudi javno izražanje nestrpnosti do kulturno-kreativne panoge in njenih delavcev.

Zapiranje, nezmožnost delovanja

“Upad turizma, zaprtje gledališč, omejitev dogodkov ...

Če nisi javni/občinski uslužbenec v tem sektorju, od česa živiš?”

“2020 so naročniki nekako še plačali koncerte. 2021 novih koncertov ne morejo planirati, saj ne vedo, kaj bo, nočejo tvegati.”

Nepravilni in nesorazmerni ukrepi

“Ukrepi so bili do sedaj naključni, nepričakovani, premalo učinkoviti, namesto občutka varnosti so vzbujali skrbi, strah, zmedo ...

Preventivne bolniške so ostajale breme delodajalcev in delavcev!”

“Razočaranje nad dvoiličnostjo sproščanja in vzpostavljanja ukrepov in omejitev – sploh nad dejstvom, katere stvari “potegnejo ta kratko”: kreativna, kultura, izobraževanje.”

Zbirokratiziranost pomoči in nejasnosti

“Težave imam z razumevanjem, ali mi pomoč pripada ali ne.”

“Sedaj, ko sem na probleme naletela v letu 2021, pa sploh ne vem, ali se sedaj lahko prijavim, s čim bodo moje stanje primerjali – z 2020 ali 2019? Moji prihodki so bili tudi v teh dveh letih različni, ker sem imela različen obseg dodatnih prihodkov.”

Nezadostna pomoč

“Če država zapove pogoje, s katerimi ti onemogoči poslovanje, potem je dolžna in odgovorna za povrnitev škode, ki je s tem nastala. Ne pa da nam občasno servira neke minimalne bonbončke, da smo pridno tiho, čeprav pomoč ne zadostuje niti za vse stroške, kaj šele za skromno življenje.”

“Predlagala bi, da bi vsak poslanec poskusil preživeti s 700 € in ob prejetju bi moral izražati globoko zadovoljstvo, predanost in hvaležnost.”

Prezrtost najšibkejših

“Ja, grozno je, da so bili upravičeni do pomoči samo tisti, ki jim je že v osnovi šlo dobro. Ostali, ki smo že prej težko shajali, pa smo bili pa prisiljeni zapreti dejavnost.”

“Kot zaposlena za nedoločen čas sem precej zavarovana. So pa ukrepi vlade nezadostni predvsem za samozaposlene v kulturi, za cel prireditveni sektor, za društva in nevladne organizacije ter za mnoge druge, ki pomembno prispevajo k soustvarjanju naše kulturne krajine.”

Nerazumevanje specifik sektorja

“Odsotnost razumevanja specifik tega sektorja in njegovih zaposlitvenih in razvojnih potencialov za v prihodnost usmerjene družbe. Premalo ciljnih ukrepov.”

“Ukrepi se sprejemajo, ko imamo določeno zavedanje o situaciji. Zavedanja o pomenu, ki ga kultura predstavlja za državo in družbo, ni oziroma ga je premalo.”

Širjenje nestrpnosti do kulturnih delavcev

“Zaničljiv odnos, promocija nestrpnega diskurza do “kulturnikov”.”

“Vlada moje delo le otežuje, ljudi ponižujejo in podpihujejo sovraštvo.”

Sistematično uničevanje sektorja

“Epidemija je zgolj pretveza za ukinitve kulturnih dejavnosti, ki povečujejo možnost pretoka mnenj, združevanja kritično mislečih.”

“Vladi epidemija ustreza, ker ji bo pomagala krčiti kreativni sektor, ker se bodo ljudje bolj ukvarjali z lastnim golim preživetjem, kot pa s kritiko sistema in totalitariziranja države.”

III.I Ocena vladnih ukrepov: ključne rešitve

Tako kot nezadovoljstvo tudi rešitve za sektor v tretjem merjenju delavci vse jasneje artikulirajo. Kot nujno ocenjujejo pomoč tudi za vse delavce, ki jih je epidemija prizadela, a so bili do sedaj spregledani. Opozarjajo, da je potrebno misliti tudi na negativne posledice epidemije, ki bodo prišle z zamikom in ustrezno popravljati tudi to prihodnjo škodo.

Predlagajo vpeljavo resničnega temeljnega dohodka brez pogojev ter sorazmernost in enakost ukrepov za vse dejavnosti v najrazličnejših sektorjih. Opozarjajo, da epidemija razkriva tudi potrebo po učinkovitejšem organiziranju delavcev v KKS ter nujnost krepitve zagovorništva. Izpostavljajo, da morajo svoj doprinos k okrevanju sektorja dodati tudi javni zavodi, ki sicer svojo produkcijo v največji meri zagotavljajo z angažmajem zunanjih sodelavcev in na katere so v krizi povsem pozabili.

Delavci zahtevajo takojšnjo zaustavitev političnih pritiskov na sektor in menjavo političnih odločevalcev.

Pomoč tudi za spregledane delavce

“Premalo podpore je namenjene osebam, ki ne smejo izvajati svojih dejavnosti.”

“Študenti smo, razen 300 evrov, ki naj bi bili dovolj za približno dve leti, bili popolnoma pozabljeni.”

Ukrepi pomoči tudi po koncu epidemije

“Pomoč v določenih panogah bo nujna tudi po koncu epidemije, saj bo vpliv epidemije prišel z zamikom.”

“Da bi vsem samozaposlenim v kulturi plačevali prispevke še celotno leto 2021 oziroma dokler ne bo dela vsaj 80 % toliko kot pred epidemijo. Letošnje poletje bo še težje kot lansko, ker javni zavodi ne obujajo dejavnosti, kjer sodelujemo samozaposleni.”

Vpeljava resničnega UTD

“Pomoč bi lahko bila socialna, nepovratna, ne glede na finančne bilance.”

“Najbolje bi bilo, če bi v tem času vlada uvedla univerzalni temeljni dohodek, vsem državljanom brez izjem.”

Sorazmernost in enakost ukrepov za vse dejavnosti

“V zeleni fazi naj se takoj ukine merilo cepljenosti in prebolevnosti ali testiranja. Lahko so na prireditvi na prostem kvečjemu zapovedane maske in ustrezna razdalja.”

“Ukrepe v gospodarskem, športnem in kulturnem sektorju takoj izenačiti. Popolnoma nerazumljivo je, da se kulturo povsem blokira, druge, dokazano veliko bolj tvegane dejavnosti, pa pušča dobesedno v nemar in s prenizko dozo nadzora. Največji del trgovskega sektorja ves čas profitira, prav tako večje gospodarske družbe, športni profesionalci in poslovni turizem.”

Okrepitev zagovorništva in organiziranje delavcev v KKS

“Pomembno bi bilo, da je sektor glasnejši pri izražanju svojih potreb.”

“Pomembno je združiti znanje, vizijo in optimizem in si izboriti nove pogoje za dostojno življenje in delo.”

Javni zavodi soodgovorni za okrevanje KKS

“Želim si, da bi javni zavodi, ki so imeli 70 % kadra samozaposlenih, sprejeli odgovornost kot ustanove v veliki meri financirane s strani države in mest ter bi spet začeli sodelovati z zunanjimi sodelavci, ker so se nas prvih znebili, sedaj pa so večinoma vse dejavnosti, kjer sodelujemo, ustavljene in se plačuje samo redno zaposlene.”

“Dela je manj, če pa je, so honorarji za zunanje sodelavce padli z izgovorom epidemije. Največji dumping se grejo javni zavodi, ki izsiljujejo in nastopajo s pozicije močnejšega.”

Zaustavitev političnih pritiskov na sektor

“Vlada naj neha s političnimi posegi v deljenje sredstev prek javnih razpisov ter s poskusi utišanja medijev in ustvarjalcev skozi ustvarjanje dodatnih finančnih pritiskov na sektor (zadrževanje izplačil, ukinitve razpisov, itd.)”

“Ukiniti omejitve vseh vrst, glede obiskov, števila udeležencev, glede zaslužka ter prepustiti, da se sektor sam organizira tako, da bo varno za vse, saj je tveganje, da se komurkoli kaj zgodi, zelo veliko.”

Nova vlada in nov minister za kulturo

“V resnici od trenutne vlade, ki je v odkriti vojni z mediji, kulturo, sodstvom, izobraževalnim sistemom, ne pričakujem nič. Edini ukrep, ki bi v tem trenutku bil smiseln, je razpis predčasnih volitev.”

“Upamo, da bo v prihodnosti na oblast prišla vlada, ki bo imela več posluha za vedno najbolj podhranjen sektor.”

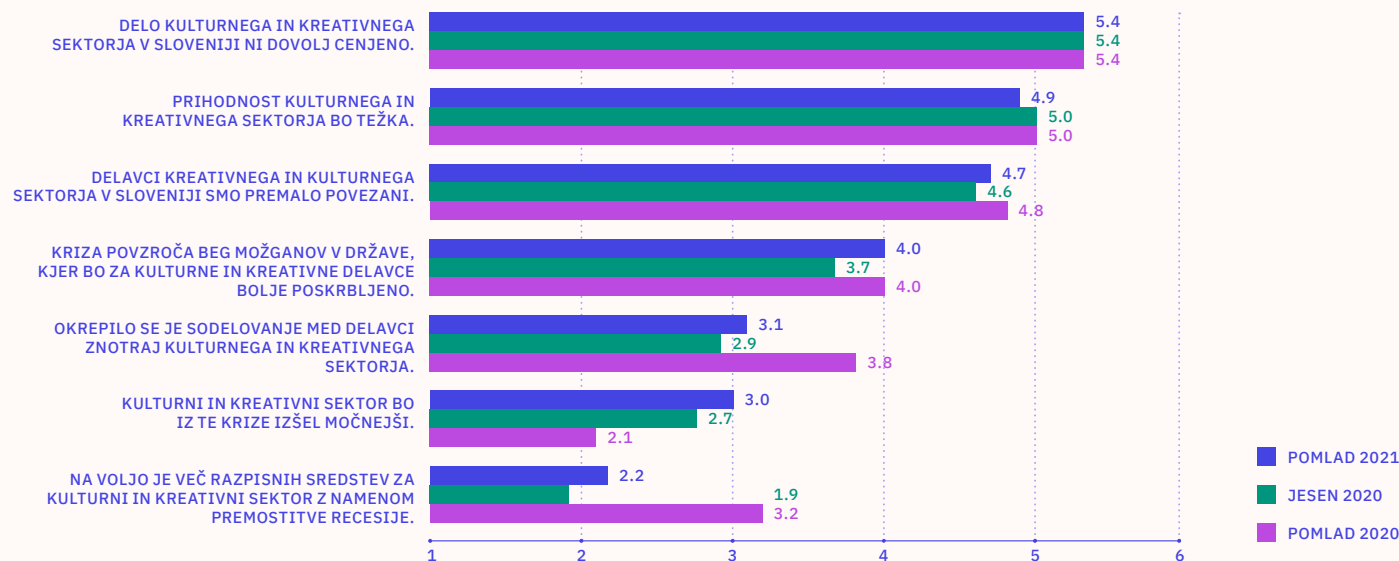
III.II O prihodnosti dela v KKS

Primerjava med vsemi tremi merjenji kaže, da se delavci v vseh treh anketah enotni, da delo v KKS ni dovolj cenjeno, da je sektor premalo povezan in da jih čaka težka prihodnost.

Tako kot v preteklih dveh merjenjih se tudi tokrat anketirani strinjajo, da bo kriza povzročila beg delavcev v druge države.

Bolj kot v prejšnjih dveh merjenjih pa so delavci prepričani, da bo sektor iz te krize izšel močnejši.

Slika 22: Kakšna bo prihodnost kulturno-kreativnega sektorja v Sloveniji?
Primerjava med pomladnim merjenjem 2021 ter pomladnim in jesenskim merjenjem 2020.

🔍 Kakšna je tvoja ocena trenutnega stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji?
(1 – sploh se ne stinjam do 6 – popolnoma se strinjam)

“Že zdaj se čuti vpliv na ljudi. Svoje potrebe po doživljanju in vključevanju v umetnost so zmanjšali.”

“Žal je bil poseg v kulturni/zabavni sektor prevelik, da bi lahko škoda popravila v eni sezoni.”

III.II O prihodnosti dela v KKS: negativne napovedi

Delavci vidijo veliko razlogov za strah, da bodo pogoji dela v kulturno-kreativnem sektorju v prihodnosti še slabši.

Izpostavljajo še nadaljnje nižanje vrednosti ustvarjalnega dela, ki se kaže tudi v porastu dela za reference. Napovedujejo upad kulturne potrošnje, preživetje le najmočnejših v panogi in dolgotrajno okrevanje sektorja. Delavci bodo odhajali v tujino, še večje bodo razlike med javnim in neodvisnim delom kulturno-kreativnega sektorja. Nekateri delavci pa kot ključno skrb razvoja KKS vidijo vse večjo elitističnost, nedostopnost kulture za žep povprečnega državljana.

Nadaljnje razvrstitev panoge

“V zadnjih desetletjih je bilo naše delo na račun sodobnih “naredi si sam” aplikacij že razvrsteno.”

“Glede na veliko izgubo prihodkov v času covid-19 bo naše delo še dodatno razvrsteno.”

Dolgotrajno okrevanje

“Bojim se tudi, da bodo uprizoritvene umetnosti imele v prihodnosti precej težav, da bodo ponovno pritegnile občinstvo, ki je zaradi epidemije nehala obiskovati gledališča. Mislim, da bo proces ponovnega pridobivanja gledalcev trajal več let.”

“V knjižnicah beležimo manj obiskovalcev in menim, da jih bo težko pridobiti nazaj, tako bralce kot obiskovalce prireditve, ki jih sedaj že nekaj časa ni.”

Preživetje le najmočnejših

“Odločevalci bodo še naprej imeli vse vaje v rokah. Preživeli bodo le tisti, ki niso nujno kakovostni, temveč obvladujejo lobiranje, mreženja, ipd.”

“Če ne ustavimo uničenja srednjega razreda – s tem malih podjetij, spjev, kulturnih delavcev ... in razpada demokracije, se bo način dela zelo spremnil. Že zdaj se je.”

Delo za reference

“Umetnost se v Sloveniji vidi kot hobi, ne kot primarna dejavnost. Vsi bi radi vse zastoj in “plačevali” s promocijo. Brez upanja smo.”

“Kljub obilici dela, nikoli nisem zaslužila dobro, ker opravljam necenjen, nevreden poklic, boljše projekte sem delala praktično zastoj,”

Upad kulturne potrošnje

“Ljudje se bodo manj družili, manj prireditve bodo obiskovali, manj denarja bodo namenili kupovanju umetniških izdelkov, ker so življenjsko nenujni.”

“Menim, da se bo marsikateri stranki, ki zaradi covid-19 ni več koristila njihovih uslug, tudi v prihodnje zdelo, da lahko shaja brez njih.”

Beg možganov

“Vlada velik pesimizem, ljudje ne verjamejo, da bodo še lahko preživeli z delom v sektorju.”

“Odhajajo čez mejo, v Avstrijo, kjer je večji zaslužek. Maribor je namreč blizu.”

Vse večja elitističnost kulture

“Javni dogodki še vsaj nekaj let ne bodo, kot so bili zadnja desetletja – vladali bodo strožji pogoji, manj bo produkcije, stvari bodo postala dražje in težje dostopnejše.”

“Bojim se tudi, da bo gledališče zaradi omejitve števila obiskovalcev postalo zelo elitistično in finančno nedostopno srednjemu in nižjemu socialnemu sloju prebivalstva.”

Poglabljanje razlik med javnim in neodvisnim KKS

“Razne ustanove se v tem času ne morejo/ne smejo odločiti za zunanje sodelavce.”

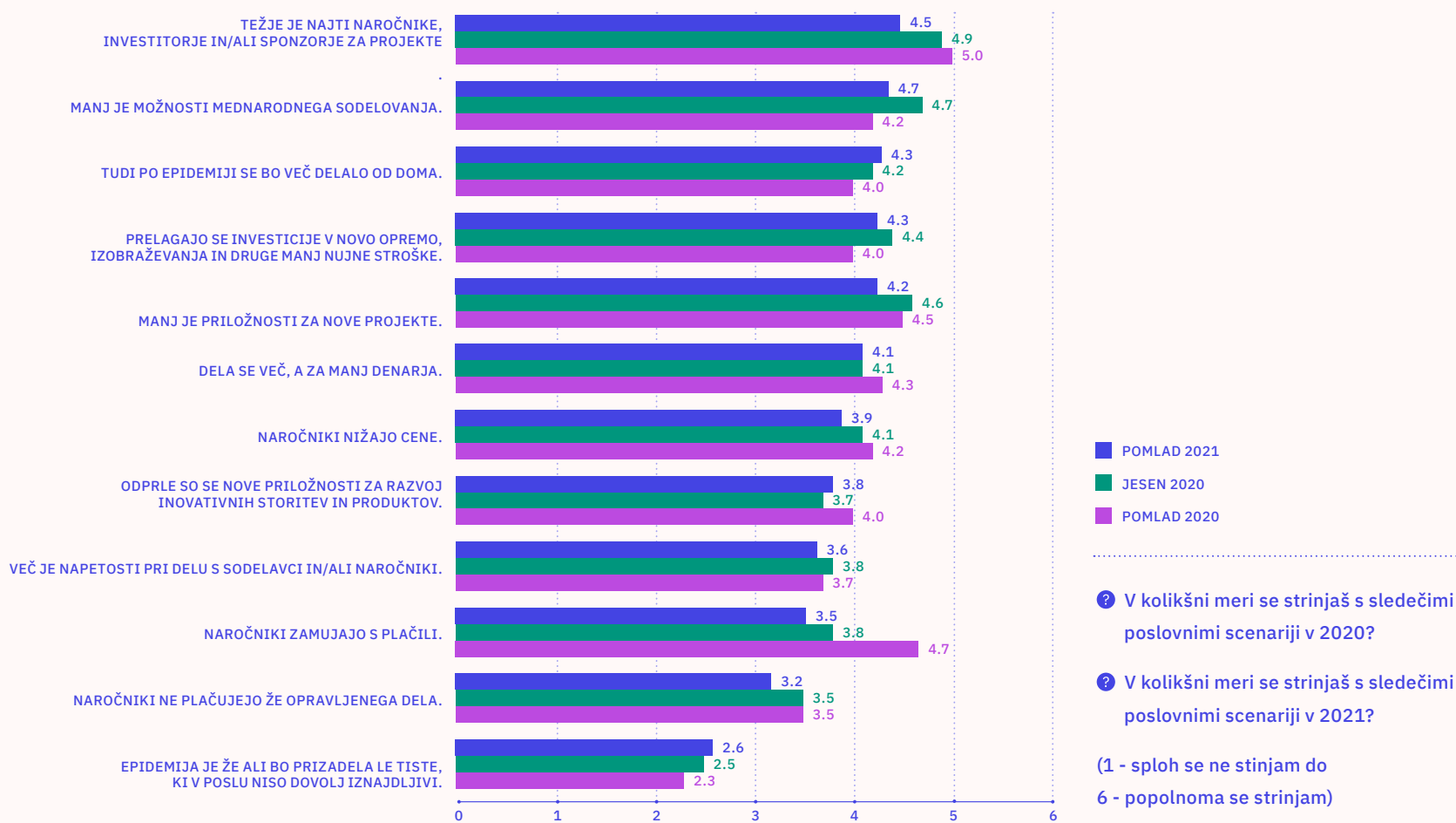
“Poleg tega pa bi rada izrazila globoko razočaranje nad nesolidarnostjo kulturnih institucij (RTV, teatri, založbe, pa še kdo!), ki v javnosti z lepo retoriko podpirajo prekarce, za svoje projekte pa že ves čas epidemije zaposlujejo že zaposlene umetnike (npr. igralce).”

III.III O prihodnosti dela nasploh

Primerjava med merjenji kaže, da so delavci precej enotnega mnenja, da je zaradi epidemije otežkočeno pridobivanje novih naročnikov, investitorjev ali sponzorjev ter je manj priložnosti za nove projekte. Omejene so tudi možnosti mednarodnega sodelovanja, prelagajo pa se tudi investicije v novo opremo, v izobraževanja in v druge manj nujne stroške.

Še bolj kot v prejšnjih dveh merjenjih so delavci prepričani, da se bo tudi v prihodnosti več delalo od doma. Pomladi 2021 je zaznано okrepljeno zaupanje v naročnike, saj je manj kot prej izraženo prepričanje, da naročniki poskušajo nižati cene, zamujajo s plačili ali ne plačujejo že opravljenega dela.

Slika 23: Kako se bo spremenilo poslovanje?
Primerjava med pomladnim merjenjem 2021 ter pomladnim in jesenskim merjenjem 2020.

“Zaradi izoliranosti se je izgubil marsikateri stik in s tem tudi priložnosti za delo, do katerih se da priti prek poznanstev.”

III.III O prihodnosti dela nasploh: prednosti in slabosti

Delavci vidijo tako prednosti kot tudi slabosti, kako bo spremenjen način dela zaradi epidemije vplival na prihodnost dela. Bojijo se, da bo tudi v prihodnosti manj človeškega stika v živo, da pospeševanje dela na daljavo seveda pomeni še več dela za računalnikom in še pospešuje prekarnost.

Med prednostmi izpostavljajo, da je v epidemiji tudi marsikateri skeptični delodajalec spoznal, da je delo lahko dobro opravljeno kljub temu, da delavec ni nenehno nadzavarovan. Med koristmi izpostavljajo tudi večjo digitalno pismenost, kakovostnejše spletne vsebine, manj nepotrebnih sestankovanj in okolju ter času prijaznejše delo na daljavo.

Manj fizičnega stika

“Bojim se, da bo vse ostalo digitalno, še posebej sestanki in pogovorni dogodki. Tega nočem. Živa interakcija je zelo pomembna.”

“Tehnologija lahko marsikaj izboljša, a človeški kontakt in sobivanje v kulturnem prostoru bi moralo biti ključnega pomena.”

Vse večja prekarizacija

“Več bo dela na domu, še poglabile se bodo prekarne oblike dela, človek bo še bolj samo strošek, brez imena in obraza.”

“Bo, še bolj prekarizirano, od doma, saj je to za delodajalce ugodneje, za delavce pa seveda ne.”

Zabrisanost dela in prostega časa

“Delo pod časovnim pritiskom se nekoliko povečuje, kot se ignorira ločnica med delom in privat časom.”

“Ob delu od doma se in se bo predpostavljala konstantna dostopnost, pripravljenost in odzivnost.”

(Še) več dela za računalnikom

“Da, selimo se na splet, da že glava peče, prizadet je vid in telo propada zaradi večurnega neprekinjenega sedenja.”

“Da, zaradi možnosti znižanja nekaterih stroškov (npr. za prostore) se bo precej dela selilo v online izvedbo ali na dom.”

Delodajalci bolj odprti za hibridni način dela: od doma in pisarne

“Sicer je bil naš sektor tozadevno bolj sproščen in odprt za različne načine dela že prej, medtem ko v kakšnih bolj rigidnih, birokratskih delovnih kontekstih te izkušnje dela od doma niso imeli. Upam, da bo v prihodnosti manj ljudi obremenjenih s čekiranjem na kartice, seveda pa je to povezano z zaupanjem nadrejenih, da ne rabiš ljudi kontrolirat za vsako minuto oz. je celo kontraproduktivno.”

“Obetam si še več svobode pri izbiri načina in kraja dela.”

Večja digitalna pismenost in kakovostnejše spletne vsebine

“Več se vlaga v digitalizacijo in digitalne kompetence.”

“Zanimivo je, da se je v epidemiji izkazalo, da so razstave, ki so hkrati dejansko postavljene v fizičnem razstavišču in hkrati prenesene na splet, bolj tržno uspešne.”

Manj sestankov

“Ni potrebno toliko sestankovati in se da večino stvari rešiti na daljavo (preko telefona in mailov).”

“Najbrž bo ostalo bolj v uporabi spletno sestankovanje in občasno delo od doma.”

Okolju (in času) prijaznejše delo

“Delo bomo opravljali z manj neposrednih stikov, praktično popolno digitalizirano in z bistveno manj potovanj.”

“Pred epidemijo sem se vozil po različnih lokacijah, da sem učil na delavnicah. Zdaj vse opravljam preko spleta.”

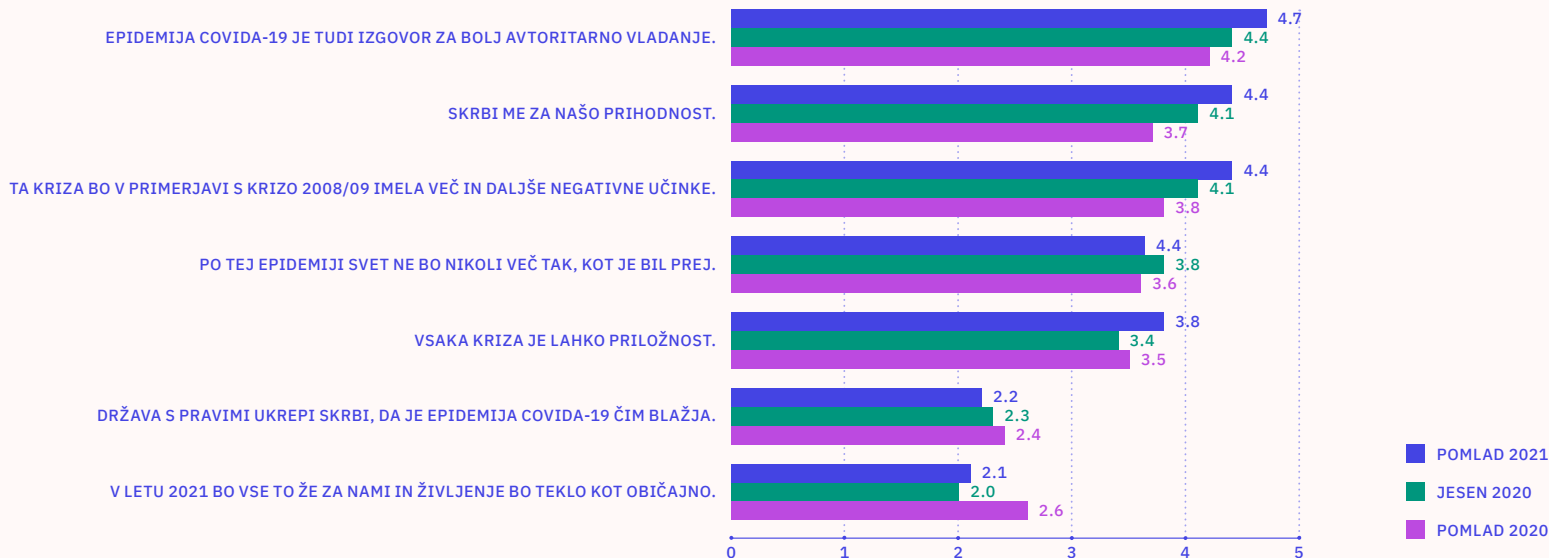
III.IV O prihodnosti življenja

Še bolj kot jeseni 2020, so v pomladnem merjenju 2021 delavci izrazili prepričanje, da je naša prihodnost težavna, ta kriza pa bo imela več in dolgotrajnejše učinke kot finančna kriza izpred desetletja ter da smo priča nepovratnim družbenim spremembam.

Anketirani ne verjamejo, da bo v letu 2021 epidemija že za nami in da bo življenje teklo kot običajno. Še manjše zaupanje kot spomladi imajo v učinkovitost vladnih ukrepov in bolj so prepričani, da se epidemijo izrablja v namene avtoritarnejšega vladanja.

Slika 24: Kakšna bo naša prihodnost?

Primerjava med pomladnim merjenjem 2021 ter pomladnim in jesenskim merjenjem 2020.

🔍 Kakšna bo naša prihodnost?

(1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam)

“Epidemijo izkoriščajo za nek nov družbeno-politični red.”

“Pandemija predvsem ustvarja stanje neprestane negotovosti – negotovosti glede pogojev dela, financiranja; vse skupaj pa se prekriva z negotovostjo, ki jo ustvarja vlada.”

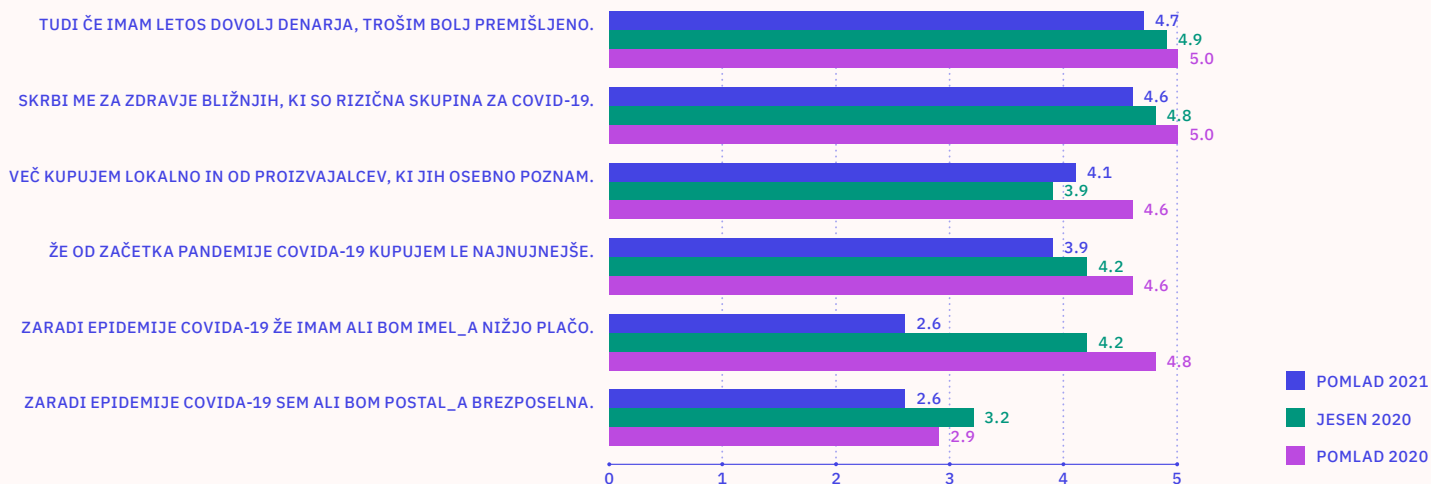
III.IV O prihodnosti življenja

Že v jeseni se je v primerjavi s pomladnim merjenjem 2020 kazalo na ravni individualnega spoprijemanja z epidemijo covid-19 malenkostno sproščanje določenih vedenjskih vzorcev in ta trend je še bolj izražen pomladi 2021. Delavci se manj bojijo za zdravje bližnjih in manj jih skrbi, da se jim bo plača znižala ali da bodo izgubili zaposlitev.

Najverjetneje je zaradi privajanja na novo normalnost tudi značilen upad potrošniških praks, ki so vzklike med spomladansko samoizolacijo: smotrno trošenje denarja in kupovanje le najnujnejših dobrin.

Slika 25: Kakšna bo moja prihodnost?

Primerjava med pomladnim merjenjem 2021 ter pomladnim in jesenskim merjenjem 2020.

🔍 V kolikšni meri se strinjate s spodnjimi trditvami?

(1 – sploh se ne strinjam do 6 – popolnoma se strinjam)

“Mislim, da bo trajalo precej časa, preden bo premagan strah pred množicami.”

“V družini smo začeli živeti še bolj skromno in poskušali kar se da zmanjšati vse izdatke. Seveda pa to ne gre v nedogled. Začeli se bodo pojavljati stroški, ki smo jih do sedaj zaradi situacije porivali na stran ...”

IV. Kako odporen je slovenski kulturno-kreativni sektor, da to krizo preživi?

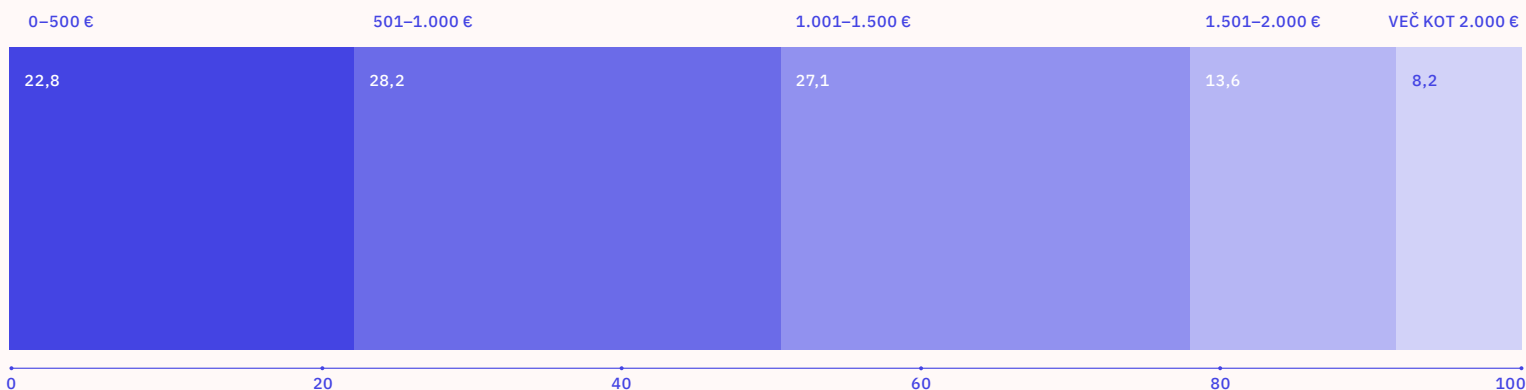
- Kakšni so povprečni neto prihodki delavcev pomladi 2021?
- Ali je epidemija vplivala na spremembo prihodkov? Katere so finančno najbolj ogrožene skupine delavcev?
- Kolikšen delež delavcev je bil upravičen do pomoči države in ali je bila ta pomoč zadostna?
- Kakšne psiho-socialne in ekonomske stiske doživljajo delavci?
- Kolikšen delež delavcev je v letu 2020 izvajal lokalne, državne ali evropsko financirane projekte?
- Kakšna dela morajo opravljati delavci, da preživijo? Ali delavci razmišljajo o odhodu ali že odhajajo iz kulturno-kreativnega sektorja?

IV.I Prihodki delavcev – pomlad 2021

Podatki kažejo, da ima 51,0 % vseh delavcev dohodek do 1.000 evrov neto. Zgolj 21,8 % jih zasluži nad 1.500 evrov.

11,0 % delavcev nima prihrankov. 54,9 % ima prihranke, ki omogočajo polletno preživetje.

Slika 26: Mesečni neto prihodek delavcev v KKS (v %).

🔍 Kakšen je tvoj redni neto mesečni dohodek? Če nimaš rednega dohodka, ker si samozaposlen_a, določi mesečni približek/povprečje.

11,0 % DELAVCEV NIMA PRIHRANKOV.

54,6 % IMA PRIHRANKE ZA NAJVEČ 6 MESECEV.

“Včasih se vprašam, če ima smisel delati v Sloveniji na vodstvenem položaju, kjer je stres spremljevalec vsakdana za 2.000 € neto.”

“Sprejeti moramo vsako delo, pa naj bo to premalo plačano. Situacijo velikani dobro izkoriščajo in nas prisiljujejo v to, da delamo za drobiž, s katerim komaj pokrijemo osnovne življenjske stroške.”

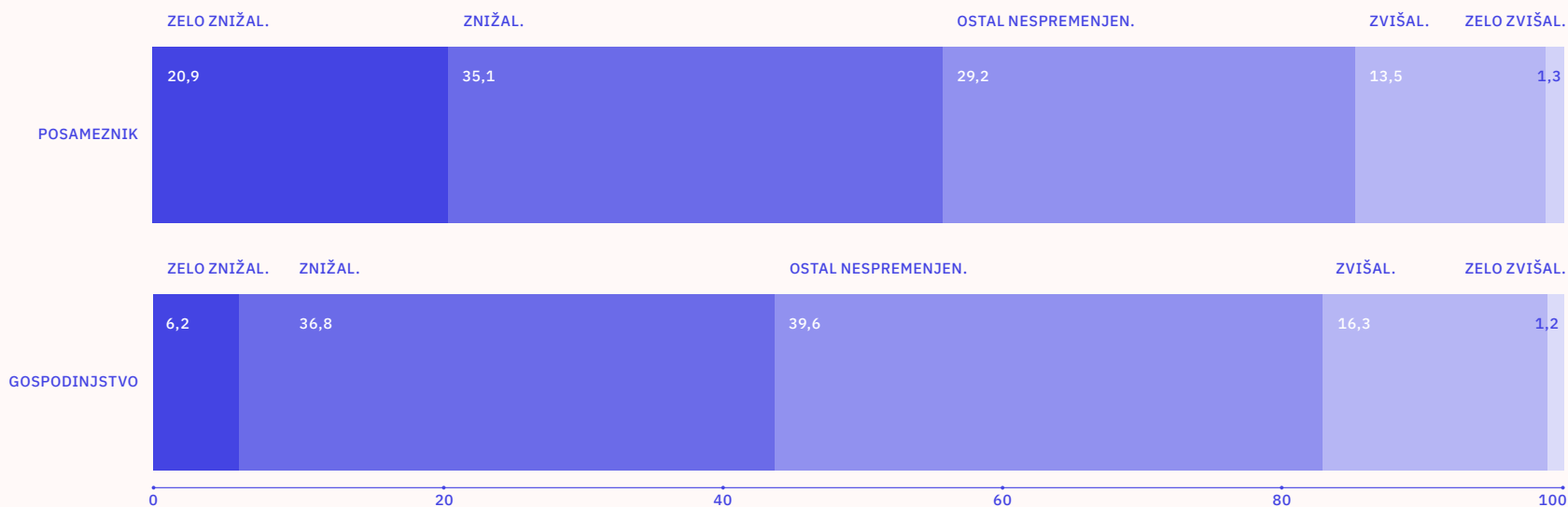
IV.I Prihodki delavcev – pomlad 2021

Že tako nizek povprečni dohodek v sektorju se je zaradi epidemije 56,0 % delavcem znižal oziroma zelo znižal. Znižal oziroma zelo znižal se je tudi dohodek v 43,0 % njihovih gospodinjstvih. 14,8 % delavcem in 17,5 % njihovim gospodinjstvom se je dohodek v primerjavi s časom pred epidemijo zvišal ali zelo zvišal.

Partnerji 27,4 % anketiranih prav tako delajo v kulturno-kreativnem sektorju. 23,3 % anketiranih ni v partnerski zvezi.

27,4 % delavcev za svoje bivališče plačuje tržno najemnino oziroma odplačuje kredit.

Slika 27: Vpliv epidemije covid-19 na spremembo mesečnega prihodka (v %)

- Možni redni mesečni dohodek se je v primerjavi z obdobjem pred epidemijo covid-19 ...
- Naš skupni redni mesečni dohodek gospodinjstva se je v primerjavi z obdobjem pred epidemijo covid-19 ...

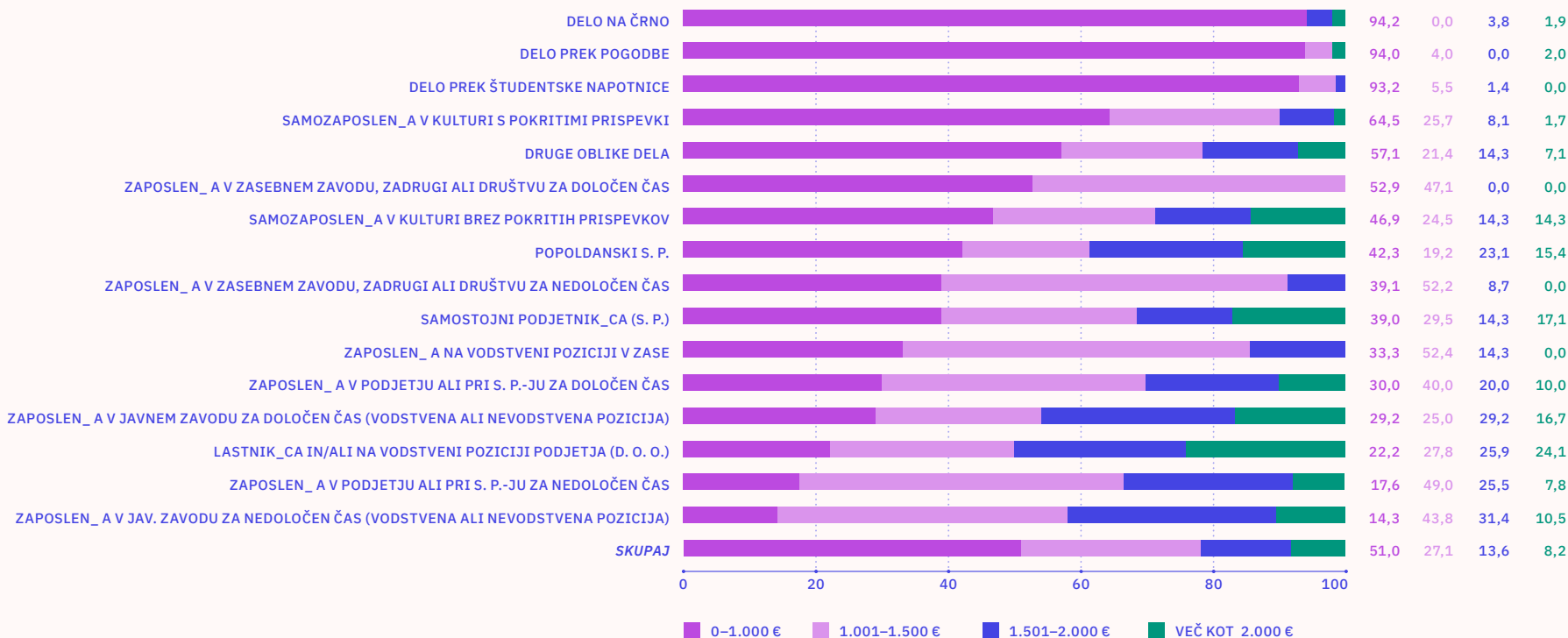
27,4 % VSEH ANKETIRANIH IMA TUDI PARTNERJA IZ KKS. 23,3 % JIH NI V PARTNERSKI ZVEZI.
27,4 % ZA SVOJE BIVALIŠČE PLAČUJE TRŽNO NAJEMNINO ALI ODPLAČUJE KREDIT.

“Ker prejemam državno pomoč, imam prvič v življenju redni mesečni prihodek. Ne vem, kako in kdaj si bom lahko kupila nov kos oblačila, npr. kavbojke ali nogavice. Ne vem tudi, kdaj si bom lahko kupila računalnik, ki ga nujno potrebujem za delo. Ne vem, kdaj bom lahko šla na dopust in ali si bom to lahko sploh privoščila.”

IV.I Prihodki delavcev – pomlad 2021

Pomladansko merjenje 2021 kaže enak trend kot jesenski in spomladanski podatki 2020. Najbolj prekarizirani delavci so tudi najmanj plačani. Varnejše javne zaposlitve za nedoločen čas in tudi zaposlitve za nedoločen čas v privatnem sektorju so tudi v epidemiji najboljše plačane.

Slika 28: Mesečni neto prihodek po pravnih statusih (v %).

“Žal se je v istem letu kot iztek statusa študenta začela epidemija, kar pomeni, da kot iskalec prve zaposlitve brez delovnih izkušenj lahko o dejanskem delu v kulturi/kreativi za zdaj le sanjam.”

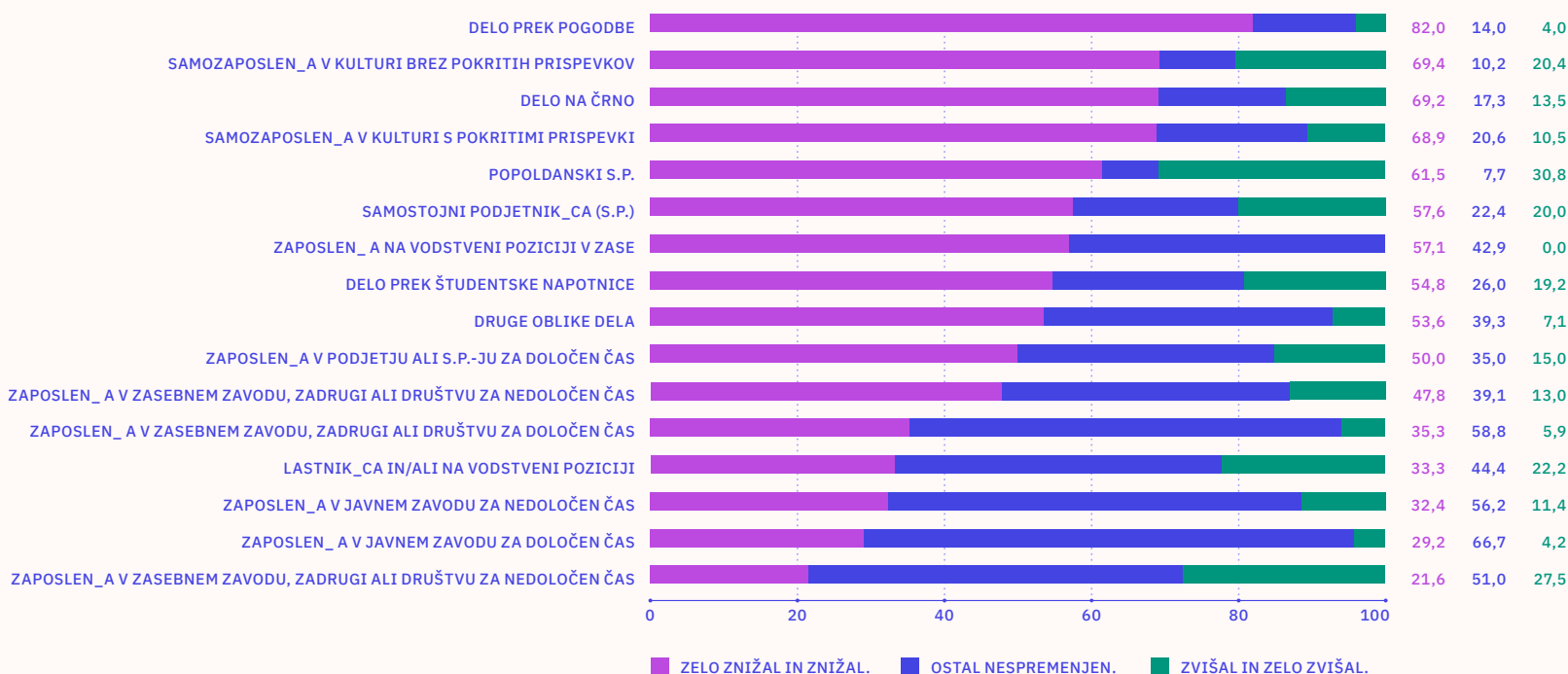
🔍 Kakšen je tvoj redni neto mesečni dohodek? Če nimaš rednega dohodka, ker si samozaposlen_a, določi mesečni približek/povprečje.

IV.I Prihodki delavcev – pomlad 2021

Ne le, da so prekarizirani delavci, kot kaže Slika 28, plačani najmanj, ampak so to tudi delavci, ki se jim je v epidemiji zaslužek v največji meri znižal ali zelo znižal.

Zaznano je hitro povečevanje razlik med delavci v javnih, varnejših zaposlitvah in prekarci zasebniki.

Slika 29: Vpliv epidemije covid-19 na spremembo mesečnega prihodka glede na status delavca (v %).

“Ker nisem več zmogla plačevati stroškov in prispevkov, sem septembra, tik preden je država ponovno napovedala pomoč, svoj s. p. zaprla in sem trenutno na zavodu, brez prihodkov. Namesto, da bi delala, me zdaj pri 42 letih preživljajo starši, saj sem zaradi vsega stresa tudi zdravstveno v slabem stanju.”

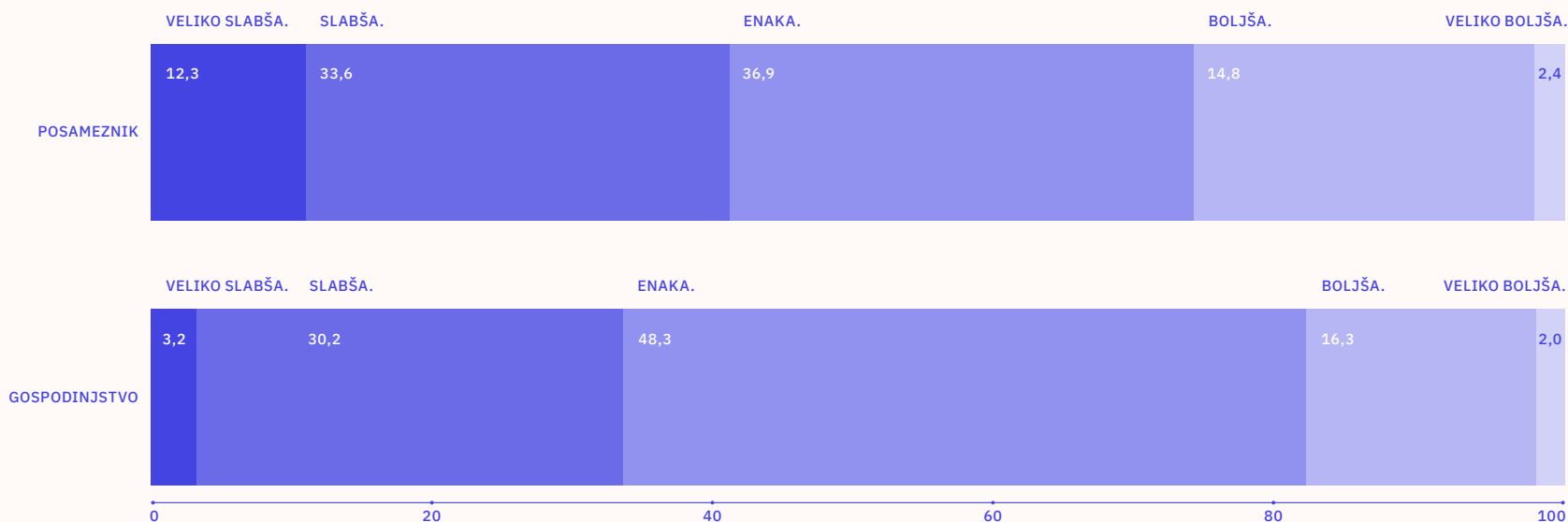
? Moj redni mesečni dohodek se je v primerjavi z obdobjem pred pandemijo covid-19:

IV.II Gibanje prihodkov delavcev 2020–2021

Merjenje gibanja prihodkov kulturno-kreativnih delavcev od marca 2020 do maja 2021 kaže, da je ekonomska situacija 45,9 % delavcev v letu 2021 v primerjavi z letom 2020 precej slabša ali slabša, za 36,9 % delavcev ostaja enaka, 17,2 % delavcem pa se je situacija v 2021 izboljšala ali precej izboljšala.

Ekonomska situacija 33,4 % gospodinjstev je v letu 2021 v primerjavi z letom 2020 precej slabša ali slabša, za 48,3 % gospodinjstev ostaja enaka, za 18,3 % gospodinjstev pa se je situacija v 2021 izboljšala ali precej izboljšala.

Slika 30: Vpliv epidemije covid-19 na gibanje prihodkov v letih 2020 in 2021 (v %).

🔍 Kakšna je tvoja ekonomska situacija danes v primerjavi z letom 2020?

🔍 Kakšna je ekonomska situacija vašega gospodinjstva v primerjavi z letom 2020?

“Stanovanje in ostali stroški so veliki, partner je zaradi akutne psihoze nezaposlen.”

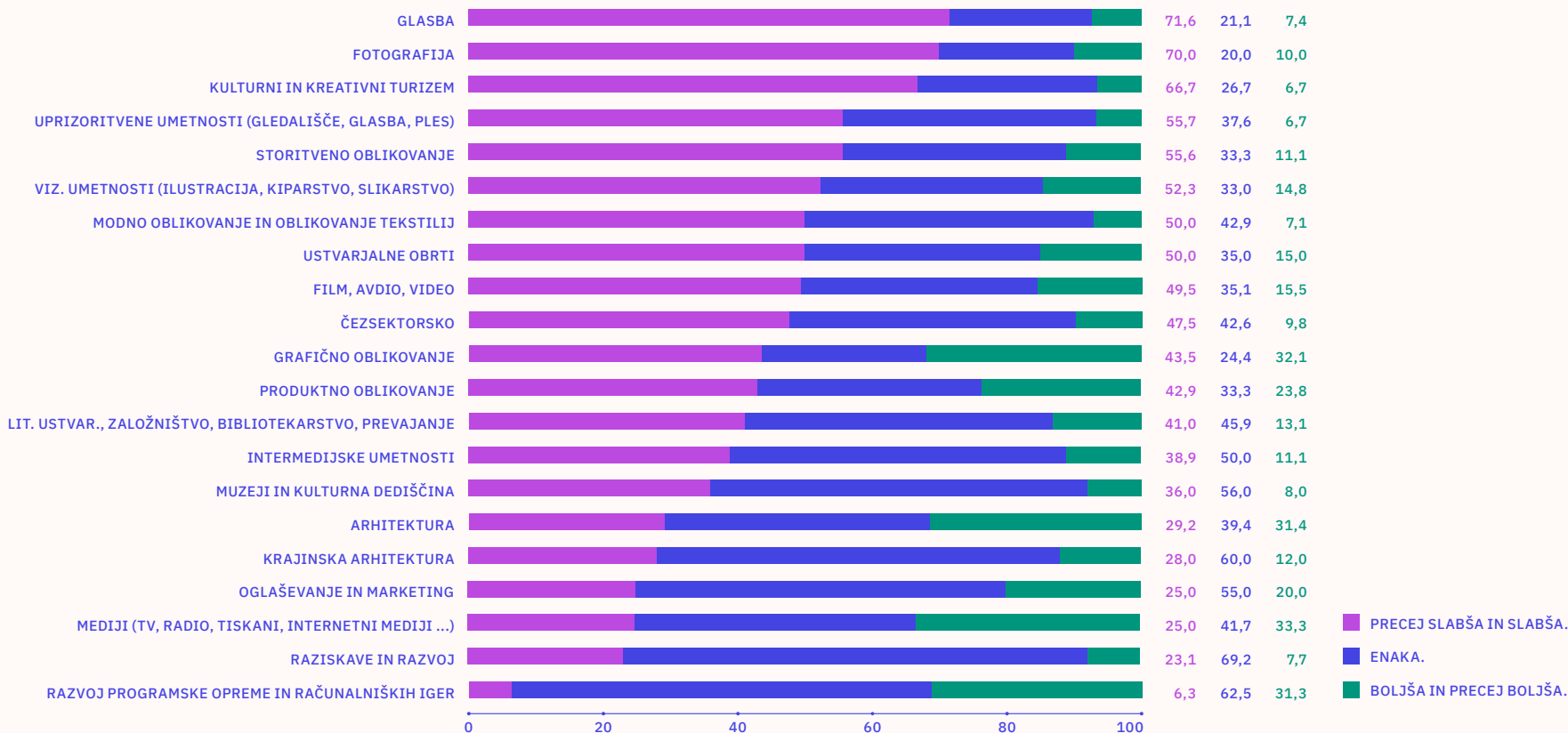
“Počasi so se ljudje tudi sprostili in seznanili s covidom in pričeli izvajati stvari, ki jih lahko. Zato se mi zdi letošnje leto boljše.”

IV.II Gibanje prihodkov delavcev 2020–2021

Na področju glasbe, fotografije, kulturnega in kreativnega turizma se je vsaj dveh tretjinam delavcem ekonomska situacija v letu 2021 v primerjavi z 2020 poslabšala.

Panoge, kjer med letom 2020 in 2021 za več kot 60 % delavcev ni bilo sprememb v zaslužku, so: krajinska arhitektura, raziskave in razvoj ter razvoj programske opreme in računalniških iger. Med grafičnimi oblikovalci, arhitekti, medijskimi delavci in programerji pa več kot 30 % delavcev poroča, da se jim je ekonomska situacija letos v primerjavi s preteklim letom celo izboljšala.

Slika 31: Vpliv epidemije covid-19 na gibanje prihodkov v letih 2020 in 2021 po podpodročjih KKS (v %).

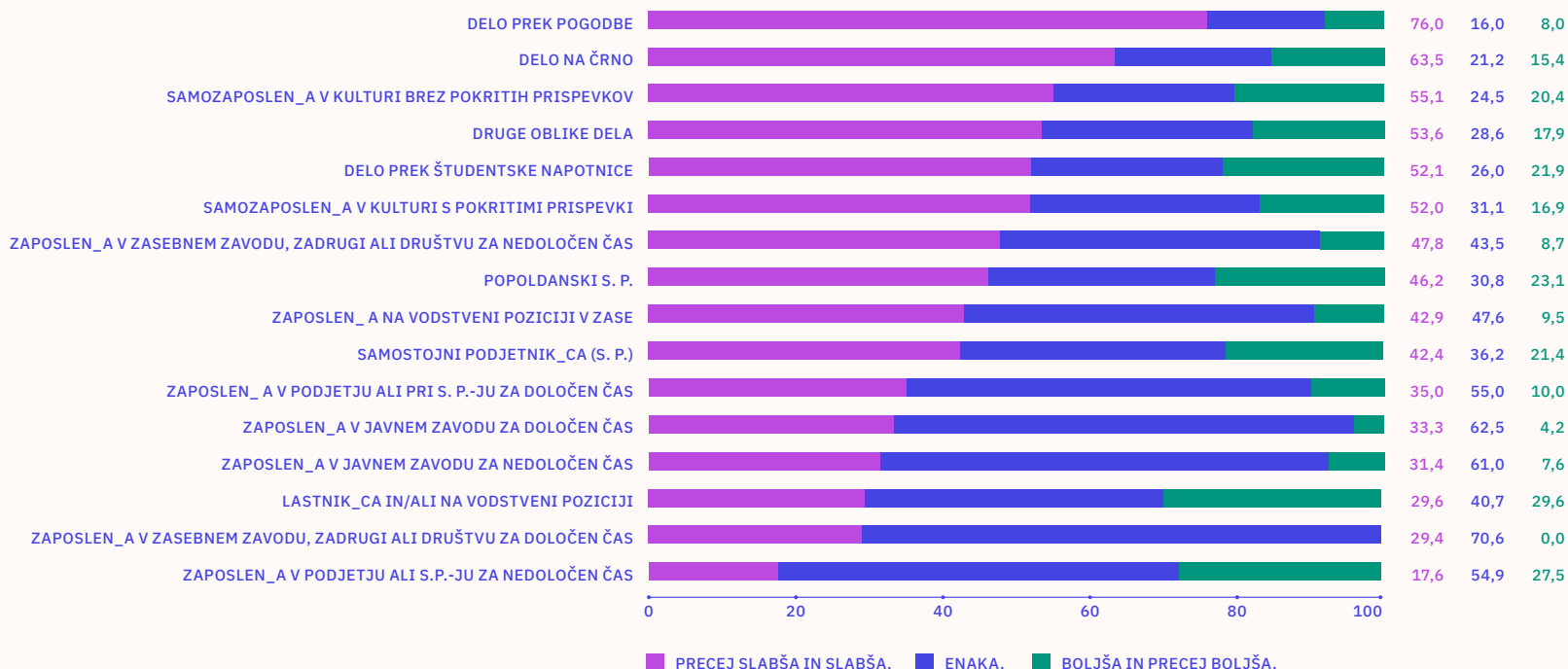
“V letu 2020 je bilo dogovorjeno zelo veliko dela, veliko več kakor leta 2019. Nekateri dogodki so se prestavili v tisti čas, ko jih je bilo v letu 2020 še mogoče izvesti, za odpovedi sem v tujini dobil nadomestne honorarje. V letu 2021 ni dogovorjeno skoraj nič, še vedno se vrstijo odpovedi, nadomestnih honorarjev ni več.”

IV.II Gibanje prihodkov delavcev 2020–2021

Tako kot v jesenskem merjenju se tudi pomladi 2021 potrjuje, da so poleg tega, da so najbolj prekarizirani delavci plačani najmanj, so to tudi delavci, ki se jim je v epidemiji zaslužek v največji meri znižal ali zelo znižal.

Zaznano je hitro povečevanje razlik med delavci v javnih in/ali varnejših zaposlitvah ter prekarci.

Slika 32: Vpliv epidemije covid-19 na gibanje prihodkov v letih 2020 in 2021 po pravnih statusih (v %).

“Se mi zdi, da stranke uporabljajo več freelancerjev kot prej. Verjetno je zdaj varneje uporabljati freelancerja, kot zaposliti delavca.”

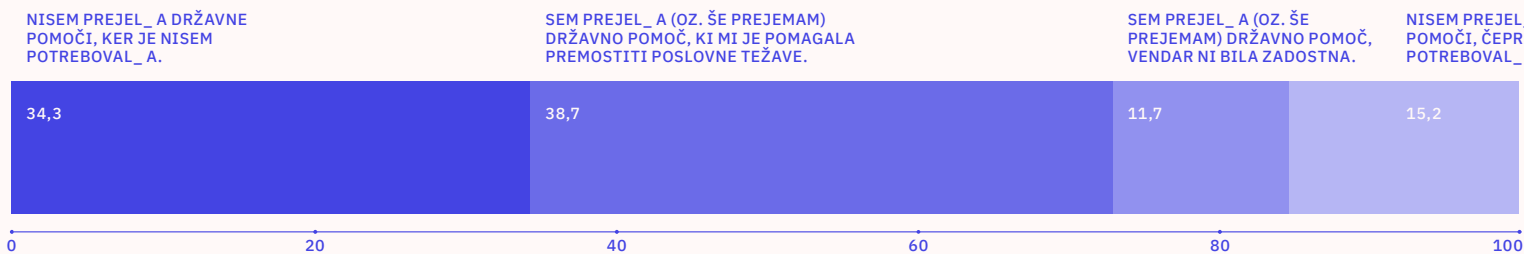
🔍 Kakšna je tvoja ekonomska situacija danes v primerjavi z letom 2020?

IV.III Upravičenost do pomoči

34,3 % delavcev za pomoč ni zaprosilo, ker je niso potrebovali. 38,7 % delavcev je bilo do državne pomoči upravičenih in jim je le-ta pomagala premostiti poslovne težave. 26,9 % delavcev do pomoči, kljub temu da bi jo potrebovali, niso bili upravičeni, oziroma pomoč, ki so jo prejeli, ni zadostovala.

Dve tretjini vprašanih je gotovih, da pomoči ne bodo vračali, 30,6 % še ne ve, ali jo bodo morali vrniti ali ne, medtem ko jo bo 2,8 % delavcev moralo vrniti.

Slika 33: Upravičenost in učinkovitost državne pomoči za blažitev posledic covid-19 epidemije (v %).

📍 V času epidemije covid-19:

Slika 34: Vračanje prejete državne pomoči za blaženje epidemije iz leta 2020 (v %).

📍 Ali ste/boste prejeto državno pomoč v letu 2020 zaradi neizpolnjevanja pogojev morali vračati?

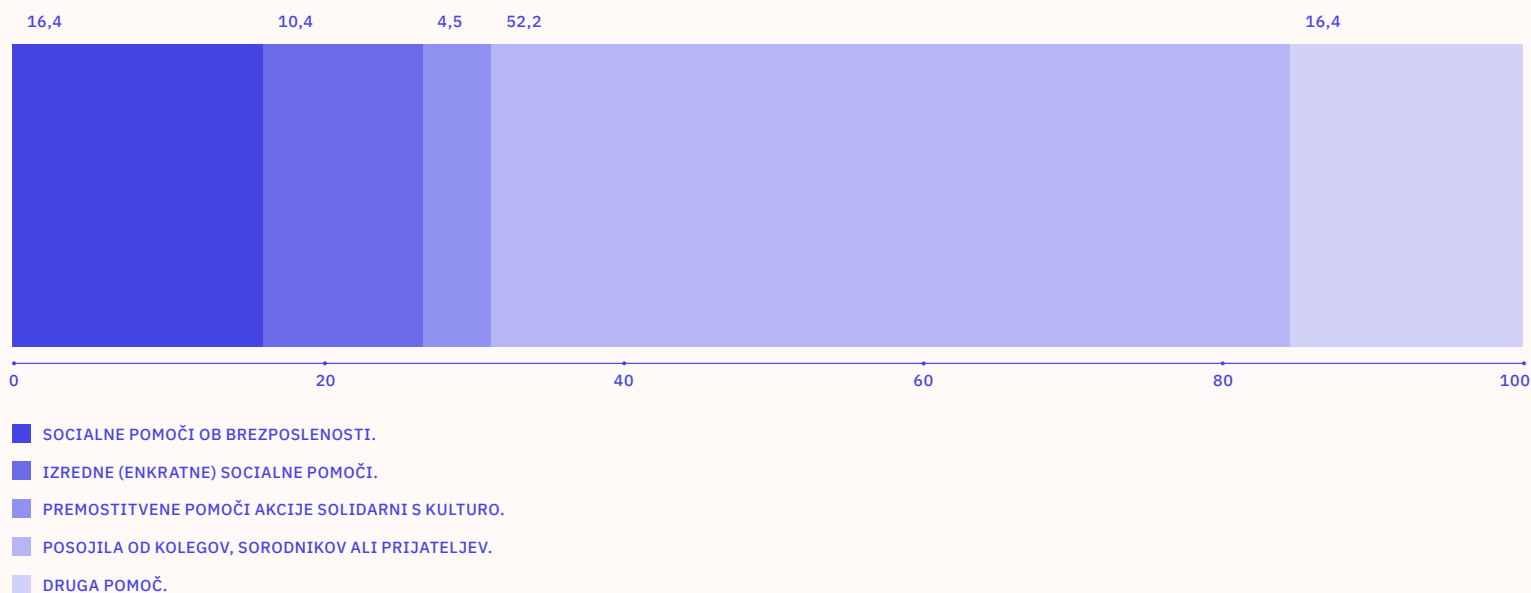
“Veliko ljudi v kulturno-kreativnem sektorju opravlja delo preko avtorskih pogodb oz. pogodb podjetnega prava, najbolj prekerna oblika zaposlenosti, za katero je bilo najmanj poskrbljeno tudi do zdaj med epidemijo.”

IV.III Upravičenost do pomoči

Vsak četrti delavec, ki do državne pomoči ni bil upravičen ali pomoč ni zadostovala, se je, da prebrodi finančno stisko, poslužil dodatnih oblik pomoči.

Skoraj tretjina (31,3 %) teh delavcev se je za enkratno socialno pomoč ali za pomoč ob brezposelnosti obrnilo na CSD oziroma so zaprosili za premostitveno pomoč akcije Solidarni s kulturo. Največ, 52,2 %, se je obrnilo na kolege, sorodnike ali prijatelje, ki so jim denar posodili.

Slika 35: Posluževanje alternativnih rešitev za premostitev finančne stiske (v %).

❓ Ali ste se za premostitev finančne stiske poslužil_a še katerih drugih oblik pomoči?

❓ Katerih drugih oblik pomoči za premostitev finančne stiske ste se poslužili?

“Pomoč na domu v zameno za hrano.”

“Še dobro, da imam partnerja. Čeprav ne živimo skupaj, mi pa kot mati samohranilki z 2 otrokoma finančno pomaga.”

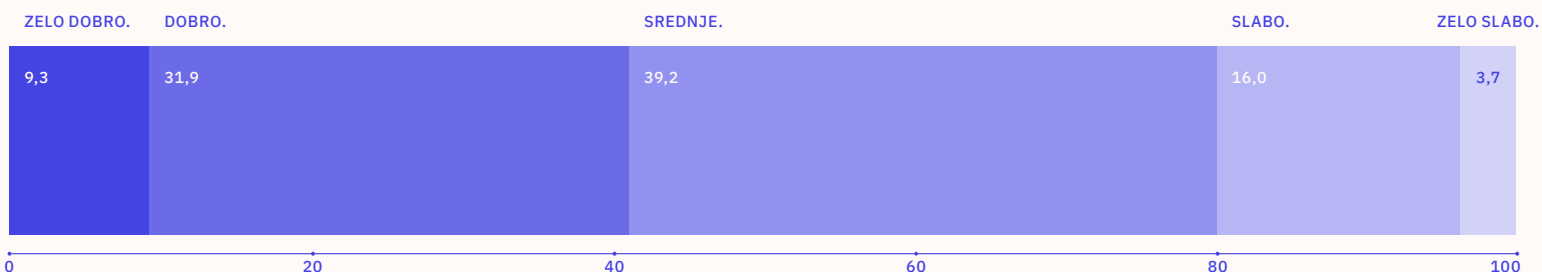
NAJPOGOSTEJŠE DRUGE OBLIKE POMOČI SO MATERIALNA POMOČ IN KREDITIRANJE.

IV.IV Stiske

41,1 % kulturno-kreativnih delavcev je svoje trenutno psihično počutje v mesecu maju 2021 ocenilo kot dobro oziroma zelo dobro, 39,2 % kot srednje in kot slabo oziroma zelo slabo je svoje psihično stanje označilo 19,7 % delavcev.

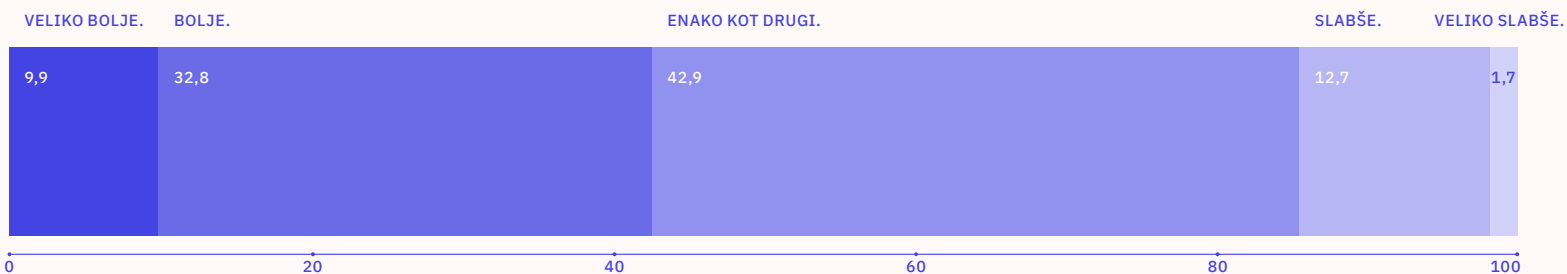
42,7 % delavcev ocenjuje, da se z najrazličnejšimi izzivi epidemije soočajo bolje oziroma veliko bolje kot drugi ljudje v njihovi okolici, 42,9 % pa je mnenja, da so pri tem enako uspešni kot drugi. Delež tistih, ki ocenjuje, da se z epidemičnimi izzivi soočajo slabše oziroma veliko slabše kot drugi je 14,4 %.

Slika 36: Samoocena trenutnega psihičnega počutja (v %).

🔍 Kako bi ocenili svoje trenutno psihično počutje?

Slika 37: Samoocena soočanja z izzivi epidemije v primerjavi z drugimi (v %).

🔍 Kako uspešno se v primerjavi z ljudmi v vaši okolici soočate z najrazličnejšimi izzivi epidemije?

“Včeraj smo odigrali 6. uspešno predstavo v enem tednu. Naporno po dolgi pavzi, ampak čudovito. Psihično stanje se je nenadoma izboljšalo.”

IV.IV Psiho-socialne stiske

Delavci poročajo o doživljanju številnih psiho-socialnih stisk, katerih vzrok je epidemija ali pa jih je epidemija pospešila.

Ljudje občutijo strah in tesnobo, izčrpanost, izgorelost, pojavlja se občutek negotovosti, apatije, nemoči in nesmisla. Delavci poročajo o občutenjih depresije, celo samomorilnosti, o slabših družinskih odnosih in o krhanju zdravja.

Strah in tesnoba

“Edino strah me je, da nas jeseni spet zaprejo.”

“Odtujenost med sodelavci, strah pred okužbo, stigmatizacija morebitnih okuženih.”

Izčrpanost, izgorelost

“Občutek imam, da so ljudje še dosti bolj obremenjeni z delom kot pred epidemijo in da je leto epidemije hkrati precej načelo entuziazem in zagon, ki sta bila tako ključno povezana z delom v kulturi.”

“Stres je poskočil na 200 %. Psihično izčrpani do konca.”

Negotovost

“Zdi se mi, da je z vsakim mesecem, ko epidemija in s tem negotovost zaposlitve traja, situacija bolj obremenilna za moje duševno zdravje.”

“Veliko nas je v stiski. Vse dobro vsem.”

Apatija, nemoč

“Kljub vsemu bi se dalo več delati, smo pa otopeli, kaos zaradi covid ukrepov nas uničuje ...”

“Ubija duha to, da ne veš kdaj, če sploh kdaj boš lahko še delal to, kar si sam zgradil, vložil v to čas, energijo, denar, se izobraževal, verjel v svoj mali biznis ...”

Nesmisel

“Iskreno me najbolj skrbi, kaj se bo zgodilo po preteku mojega statusa študenta – imam občutek, kot da je služba v kulturi v teh časih “dead end job”.”

“Trpim finančno krizo in eksistencialno krizo svojega poklica.”

Depresivnost, samomorilnost

“Po krizah se šele začnejo samomori. Ko bomo odgrnili covid zagrinjalo, bo vsa beda prišla na plan.”

“Ker nisem smela biti v študentskem domu, sem večino časa preživela doma. Name je to imelo hude posledice in me je prizadelo psihično in fizično. Moje duševno zdravje se je definitivno poslabšalo, zaradi ukrepov in samoizolacije sem se znašla skoraj na robu depresije.”

Slabši družinski odnosi

“S hčerko v času, ko ima eden od naju s partnerjem predavanje ali kak javni spletni dogodek (konference ipd.), drugi partner ne more biti doma. To je zelo stresno in krha medčloveške odnose in dostojanstvo.”

“Z dolgoletnim partnerjem sva se razšla – za to sicer ni neposredno kriva epidemija, mislim pa, da je pripomoglo k odločitvi, da ga zapustim.”

Krhanje zdravja

“Zaradi nedela sem zapadla v depresijo. Pojavile so se mi hormonske težave (ščitnica). Imela sem splav (otroka si ne morem privoščiti, ker nimam rednega dohodka).”

“Delo od doma, ki kot plesalki niti približno ne koristi. Naša fizična in psihična pripravljenost ne le miruje vendar celo nazaduje in izgubljam dragocena leta naše kratke kariere.”

IV.IV Ekonomske stiske

Epidemija covid-19 je marsikatero že prej obstoječo stisko le poglobila. Številni kulturno-kreativni delavci težko živijo: obračajo vsak evro, nekateri so nezmožni plačati osnovne stroške, ostali so brez dela in revščina se pogloblja.

Poročajo o izčrpanosti prihrankov, o zadolževanju in iskanju drugih rešitev, kot je selitev nazaj k staršem in posledična izguba samostojnosti ali odhod za zaslužkom v tujino.

Obračanje vsakega evra

“Šparovno in ne vlagamo v izboljšave.”

“Sem samohranilka v podnajemniškem stanovanju. S 700 evri na mesec komaj pokrijem najemnino (550 evrov), za stroške, hrano in preostale potreščine mi preostane 150 evrov na mesec.”

Nezmožnost plačevanja osnovnih stroškov

“Vrgli so me iz stanovanja zaradi zamujanja s plačili.”

“Vsi nujno potrebni življenjski stroški (elektrika, voda, ogrevanje, zavarovanje, telefon, zemlja) so del mesečnih obveznosti. V kolikor nisi prisesan na mater in očeta ali ti starši niso mogli pomagati, potem se moraš obrniti in raziskati druge možnosti za preživetje. Ne moreš biti breme ožje in širše družine zgolj zato, ker imaš nek talent.”

Brezposelnost

“Trenutno živim od prihrankov, s.p sem zaprla, ker naročil ni dovolj niti za kritje prispevkov.”

“Primoran sem bil odpustiti dva zaposlena sodelavca, sedaj moram storiti vse sam.”

Revščina

“Pozimi sem kuril le v enem prostoru zaradi varčevanja.”

“Pomoč od države prihaja, a se bojim da jo bom morala vrniti. To ni življenje. Trenutno imamo skupaj s partnerjem 17 evrov, čakamo da pride pomoč 10.5. Če bo To ni življenje. Sram nas je, da si težko privoščimo življenje.”

Izčrpanost prihrankov

“Prihranke sem bolj ali manj izčrpala, zato resnično upam, da se mi kmalu vrne storilnost in da bom imela po 3 mesecih, za kolikor imam dogovorjeno delo, še sploh kakšen projekt.”

“Že pred epidemijo sem živela iz meseca v mesec. Varčevanje ni bilo možno, saj sem komaj zaslužila za sprotne stroške. Zato nimam prihrankov.”

Zadolževanje

“Izposodila sem si denar za plačilo položnic.”

“Ob prvem valu je tudi pri meni prišlo do popolnega upada dela, kar sem delno reševala z državno pomočjo, delno s posojili staršev.”

Nazaj k staršem

“Nazaj na podeželje v hišo mojih staršev. Pred epidemijo je bila ta lokacija mišljena za preživljanje prostih dni in dopustov, zaradi zmanjšanih dohodkov med epidemijo pa se je izkazalo, da nam ne preostane drugega”

“Ker so najemnine v Ljubljani previsoke, sva si začela urejati lasten kotiček v prostorih pod stanovanjem njegove babice.”

Ekonomske migracije

“Trenutno se zaradi odsotnosti koncertne in gledališke dejavnosti selim v tujino, kjer je mož dobil službo.”

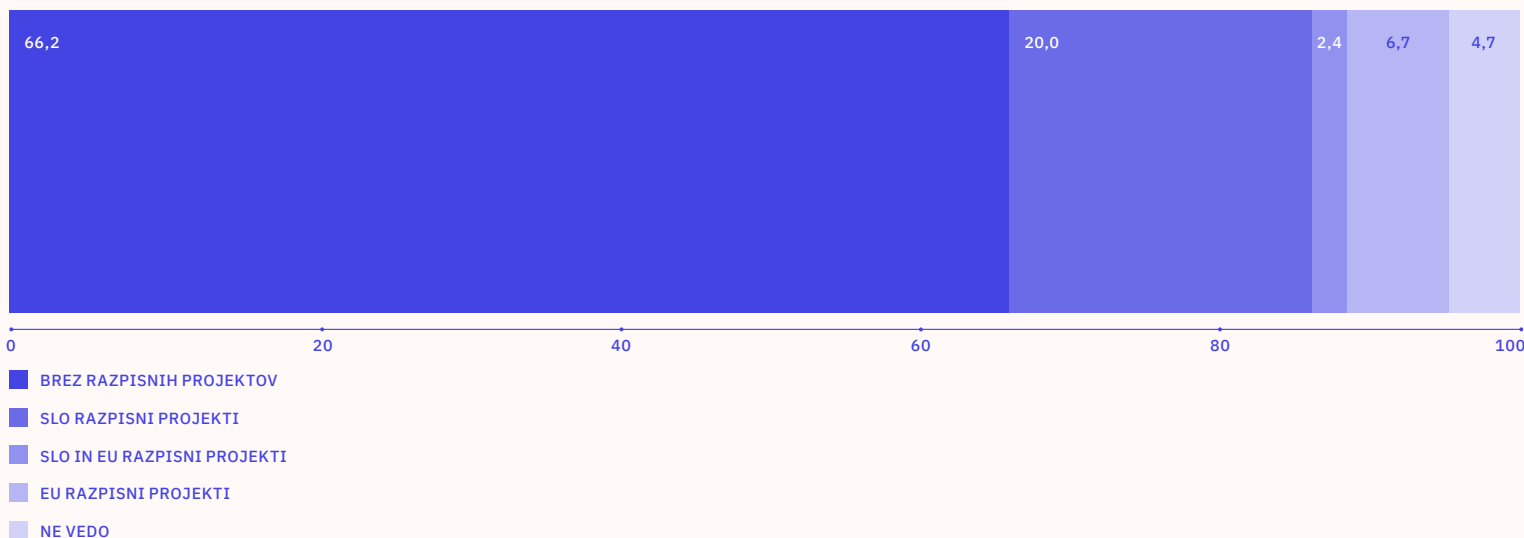
“Zaradi prepovedi dogodkov v živo sem se bil prisiljen izseliti iz Ljubljane, ker mi ni zneslo z najemnino. Trenutno delam v tujini čist drugo delo, da lahko preživim.”

IV.V Javno financiranje KKS

Že spomladi 2020 smo identificirali nizko odvisnost nejavnega dela KKS od javnega financiranja in te izsledke smo vnovič potrdili tudi v jesenskem merjenju. Tokrat smo merili, koliko anketiranih je v letu 2020 izvajalo razpisne projekte, in rezultati kažejo, da dve tretjini (66,2 %) anketiranega privatnega dela KKS v letu 2020 ni delalo nobenega razpisnega projekta.

29,1% zasebnih poslovnih subjektov je v letu 2020 izvajalo razpisne projekte; 20,0 % zasebnih poslovnih subjektov je izvajalo projekte, ki so bili financirani s strani države/občine, 2,4 % je izvajalo EU financirane projekte ter 6,7 % tako državno/ lokalno kot EU financirane projekte. Ta sredstva so v povprečju predstavljala 65,7 % njihovih prihodkov.

Slika 38: Izvajanje razpisnih projektov v času epidemije (v %).

Ali ste v letu 2020 izvajali en ali več projektov za katere ste dobili razpisni denar?

29,1 % ANKETIRANIH PRAVNIH OSEB IZ ZASEBNEGA DELA KKS JE BILO V LANSKEM LETU PREJEMNIKOV SLOVENSkih IN/ALI EU RAZPISNIH SREDSTEV.

TA SREDSTVA SO V LETU 2020 V POVPREČJU PRESTAVLJALA 65,7 % NJIHOVIH PRIHODKOV.

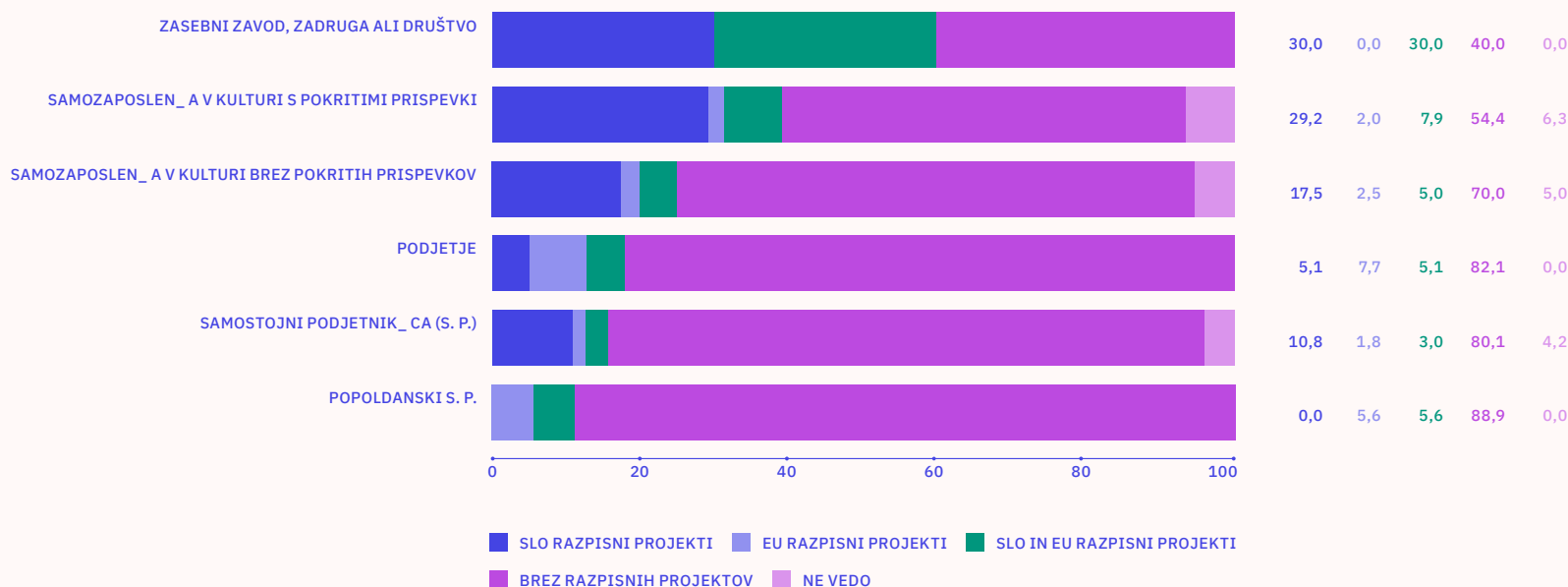
“Koncertov ni, tako da dela kot tonska tehnica nimam, razvijam pa prototip prek razpisa Centra za kreativnost.”

IV.V Javno financiranje KKS

Nevladne organizacije, zasebni zavodi, zadruga ali društva so tisti anketirani, ki so v letu 2020 v 60 % izvajali slovenske ali evropske razpisne projekte. 39,1 % samozaposlenih v kulturi s pokritimi prispevki ter 25,0 % samozaposlenih v kulturi brez kritih prispevkov je prav tako v letu 2020 delalo razpisne projekte, večinoma slovenske.

Za podjetja, samostojne podjetnike in popoldanske s. p.-je vključene v raziskavo pa delo na razpisnih projektih v letu 2020 ni značilno.

Slika 39: Izvajanje razpisnih sredstev v letu 2020 po poslovnih subjektih (v %).

“Mislim, da je manj
razpisnih priložnosti.”

“Vabila na obiske predstav
so zamenjali pozivi na
javne razpise.”

Ali ste v letu 2020 izvajali en ali več projektov za katere ste dobili razpisni denar?

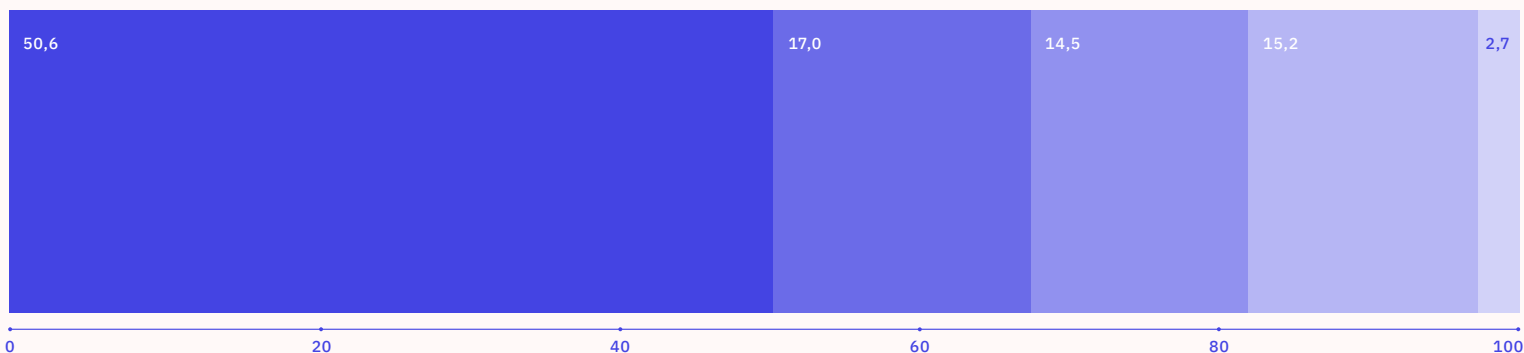
IV.VI Poslanstvo in preživetje

Nizek delež javnega financiranja dodatno osvetli razmerje med poklicnim poslanstvom in dodatnimi dejavnostmi kulturno-kreativnih delavcev.

50,6 % vseh delavcev si s svojim poklicnim poslanstvom v celoti zagotavlja preživetje. 17,0 % delavcev poklicno poslanstvo zagotovi več kot polovico potrebnega denarja.

29,7 % delavcev si s svojim poklicem ne more zagotoviti preživetja in si zato denar služi z drugimi dejavnostmi.

Slika 40: Razmerje med poklicnim poslanstvom in dodatnimi dejavnostmi za zagotavljanje preživetja (v %).

- MOJE POKLICNO POSLANSTVO MI (SKORAJ) V CELOTI OMOGOČA PREŽIVETJE.
- MOJE POKLICNO POSLANSTVO MI PRINESE VEČ KOT POLOVICO POTREBNEGA DENARJA.
- MANJ KOT POLOVICO ZASLUŽKA PA SI ZAGOTOVIM Z DODATNIMI DEJAVNOSTMI.
- MOJE POKLICNO POSLANSTVO MI PRINESE MANJ KOT POLOVICO POTREBNEGA DENARJA.
- ZATO SI MORAM VEČ KOT POLOVICO ZASLUŽKA ZAGOTOVITI Z DODATNIMI DEJAVNOSTMI.
- MOJE POKLICNO POSLANSTVO MI NE OMOGOČA PREŽIVETJA.
- DENAR SI MORAM VEČINOMA ZASLUŽITI Z DRUGIMI DEJAVNOSTMI.
- DRUGO.

🔍 Kakšno je vaše razmerje med poklicnim poslanstvom in dodatnimi dejavnostmi, da lahko preživite?

“Če pa nas čaka še en lockdown, si grem takoj kupit krpe za čiščenje.”

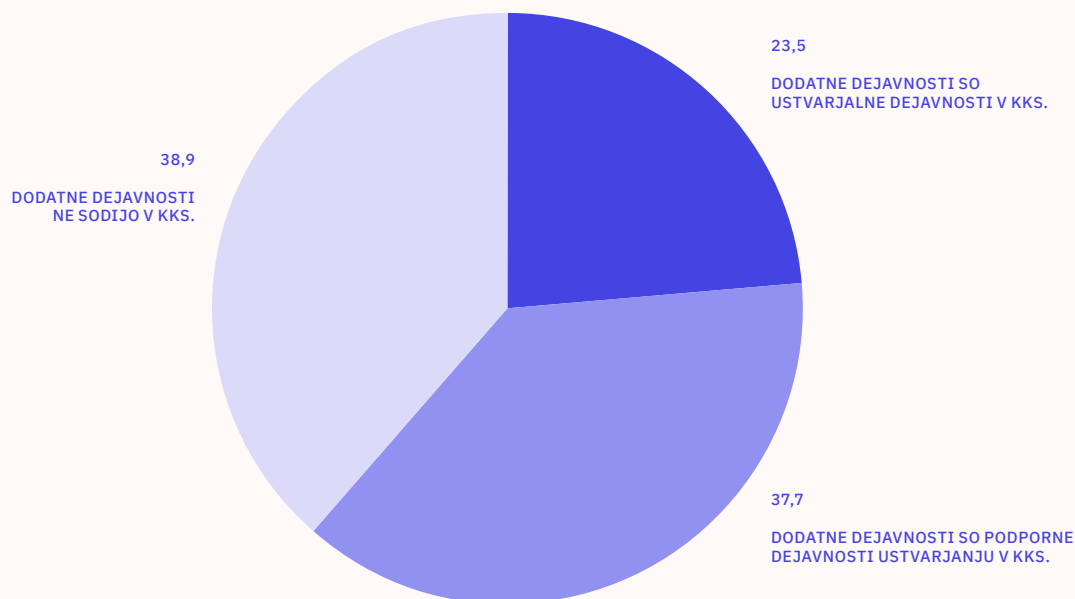
MED EPIDEMIJO JE ZA 18,6 % ZAZNAN PORAST
PREŽIVLJANJA Z DODATNIMI DEJAVNOSTMI.

IV.VI Poslanstvo in preživetje

Skoraj polovica kulturno-kreativnih delavcev (46,7 %) mora za preživetje opravljati dodatne dejavnosti, ki niso povezane z njihovim poklicnim poslanstvom.

Te dodatne dejavnosti večinoma niso ustvarjalna dela, saj jih 76,6 % bodisi ne sodi v kulturno-kreativni sektor ali so to podporna dela ustvarjanju v KKS.

Slika 41 – Značilnosti dodatnih dejavnosti za zagotavljanje preživetja (v %).

🔍 Kakšne so te dodatne dejavnosti, ki jih opravljate, da si zagotovite preživetje?

“Trivialno nekreativno grafično oblikovanje za podjetja, objave za socialna omrežja itd. Iskanje stock fotografij, vstavljanje napisov po vnaprej narejenih predlogah in podobne generične stvari.”

IV.VI Poslanstvo in preživetje

Sekundarne ustvarjalne dejavnosti in podporne dejavnosti v KKS opravlja 61,2 % od skoraj polovice delavcev, ki si z osnovno dejavnostjo ne morejo zagotoviti preživetja. Medtem ko je za nekoga komercialno ustvarjalno in/ali podporno delo v KKS izpolnjujoče, za nekoga drugega predstavlja nujno zlo, da poleg umetniškega ustvarjanja lahko preživi.

Preostalih 38,9 %, ki si osnovno dejavnostjo ne more zagotoviti preživetja, pa poprime za najrazličnejša manj in bolj zahtevna dela izven kulturno-kreativnega sektorja od čiščenja, dostav in fizičnih del v gradbeništvu ter varovanja do administrativnih del in prodaje.

Sekundarne ustvarjalne dejavnosti v KKS

- Ustvarjalno delo v marketingu in PR-u
- Prevajanje in lektoriranje
- Novinarsko in kritičsko delo, urednikovanje
- Pedagoško delo, izvedba predavanj in ustvarjalnih delavnic in animacij v KKS
- Oblikovanje in ilustracija
- Stiliranje in šivanje
- Raziskovanje in razvoj
- Fotografiranje
- Filmska in komercialna AV produkcija
- Komercialna glasbena produkcija
- Delanje scenografij
- Notranje oblikovanje
- Izdelava ustvarjalnih obrtniških izdelkov
- Tetoviranje
- Programiranje

“Moje dodatne dejavnosti – recenzentsko, kritičsko in novinarsko delo – so v času epidemije postale glaven in najbolj stabilen vir dohodkov.”

“Moje poklicno poslanstvo je oblikovanje in projektiranje kvalitetnih izdelkov in objektov, medtem ko je moja podporna dejavnost načrtovanje stvari, ki bi bilo po mojem mnenju boljše, da se ne zgodijo.”

Podporne dejavnosti ustvarjanju v KKS

- Organizacija dogodkov, produkcija
- Tehnična podpora projektom iz kks
- Enostavna dela v kulturnem turizmu
- Delo v knjižnici
- Svetovanje in mentoriranje
- Podporno delo v marketingu in pr-u
- Administrativna dela v KKS

“Iskanje in prijavljanje na razpise, administracija v kulturnih društvih.”

“Tehnične storitve na področju filmske tehnike: snemanje, montaža, osvetljevanje.”

“Oddajanje stanovanja za snemanje filmov in reklam.”

Dejavnosti izven KKS

- Varovanje
- Prevozi in dostava
- Delo v zdravstvu
- Gostinska dela
- Varstvo in nega
- Čiščenje in vzdrževanje
- Kmetijska dela
- Najrazličnejša priložnostna dela
- Delo v proizvodnji
- Vodenje telesne vadbe
- Prodaja v trgovini ali prek spleta, zastopništvo
- Administrativna dela
- Knjigovodska in računovodska dela
- Fizična dela v gradbeništvu
- Popravila

“Delanje navodil za medicinske maske in zlaganje dve po dve.”

“Vodenje telesne vadbe, ki pa v tem času tudi ni bila mogoča.”

“Kakršnekoli, prekarne, ponižujoče, za golo preživetje ...”

“V manjšem obsegu trgovanje s kriptovalutami.”

“Spravilo lesa, delo na travniku, njivi, sadovnjaku in hlevu.”

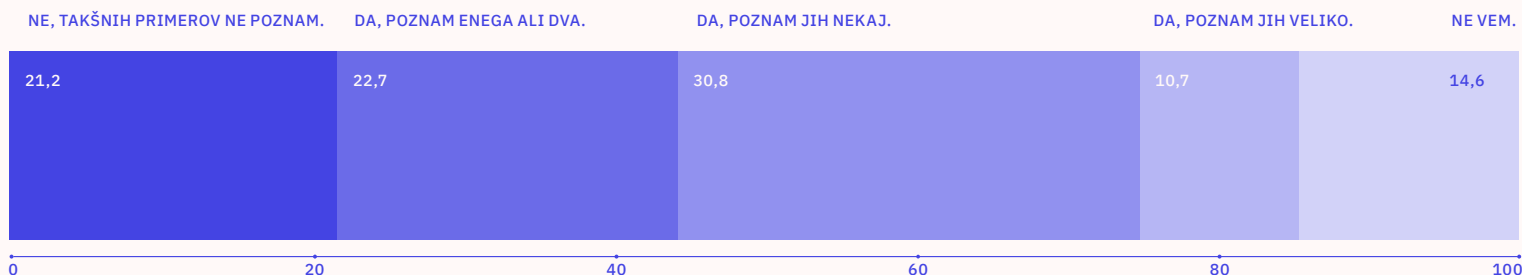
IV.VI Poslanstvo in preživetje

Samo vsak peti delavec (21,2 %) ne pozna nikogar od kolegov, ki bi zaradi težkih razmer želel oditi iz kulturno-kreativnega sektorja. 22,7 % delavcev pozna enega ali dva, 30,8 % jih pozna nekaj, 10,7 % pa veliko, ki želijo s trebuhom za kruhom poiskati delo v drugi panogi.

35,0 % delavcev v epidemiji nikoli ni razmišljalo o odhodu iz sektorja, skoraj dve tretjini vseh pa o tem razmišlja. 14,7 % je na to pomislilo enkrat ali dvakrat, 20,8 % nekajkrat, 21,2 % pa velikokrat.

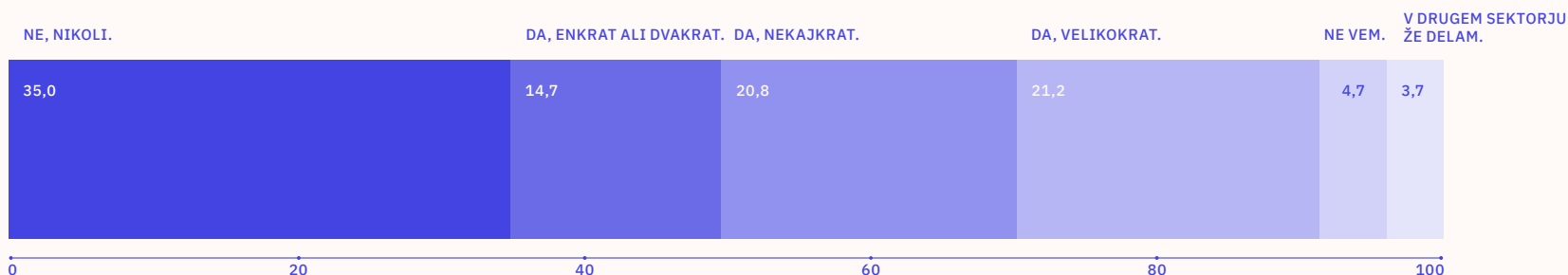
3,7 % je v epidemiji sektor že zapustilo.

Slika 42: Razmišljanje kolegov o odhodu iz KKS (v %).

Ali veste za primere vaših kolegov, ki zaradi epidemije razmišljajo, da bi s trebuhom za kruhom odšli iz kulturno-kreativnega sektorja ali pa so to že storili?

Slika 43: Lastno razmišljanje o odhodu ali dejanski odhod iz kulturno-kreativnega sektorja (v %).

Ali ste od pričetka epidemije kdaj pomislili, da bi si vi poiskali delo izven kulturno-kreativnega sektorja?

“Podjetje me je nagradilo za uspešno sanacijo situacije, ki jo je prineslo lansko leto. Lani smo odpustili 45 % pogodbenikov; sodelavcev in prijateljev.”

IV.VI Poslanstvo in preživetje: razlogi za odhod iz KKS

Dva od treh kulturno-kreativnih delavcev premišljujeta, ali naj ostaneta v sektorju ali gresta.

Ključni razlogi za odhod so nezmožnost dela zaradi epidemije, nezadosten zaslužek že tudi pred epidemijo, "socialna nevarnost" – negotovost in nestabilnost projektov. Problem so tudi predolgi, neurejeni delavniki, zgaranost, izgorelost in slabi odnosi ter občutek nesmisla, nevrednosti in politični pritiski.

Delavci so mnenja, da se v marsikateri drugi panogi da preživeti bolje ter da so njihova znanja in spretnosti uporabna tudi v drugih službah.

Nezmožnost dela/ustvarjanja

"Nimam dela. Do sedaj sem v tem letu izdal 2 računa."

Nezadosten zaslužek

"Poklic umetnika ni dovolj za preživetje v Ljubljani, nikoli ni bil. Že pred korono smo umetniki, ki nismo znani in nimamo pravega imena, bili depriviligirani tako v financiranju kot promociji."

Negotovost, nestabilnost dela

"Zelo razmišljam, da bi se prekvalificirala v dejavnost, kjer bi dobila redno službo, z določenim delovnikom, tudi če mi delo ne bi bilo izziv in bi se kulturno udejevala v "prostem času"."

Predolgi, neurejeni delavniki

"Delati nekaj, da ne odneseš službe s sabo domov in kjer se ne mudi na poti do cilja, se mi zdi kar sanjsko."

Zgaranost, izgorelost

"Sama sem že skurjena od vsega prekarstva, večnega iskanja službe, izkoriščenosti in raznovrstnih del."

Slabi odnosi

"Če je institucija slabo vodena, je med epidemijo še slabše."

Občutek nesmisla, neperspektivnosti sektorja

"Skromni pogoji kariernega napredovanja in profesionalnega razvoja."

Politični pritiski in razvrednotenje sektorja

"Zaradi nesposobne in sovražne vlade do kulturnega sektorja. Zaradi splošne negativne klime prebivalcev do kulture."

Znanja in spretnosti uporabna tudi v drugih sektorjih

"Imam par znanj s humanistično izobrazbo, ki so zamenjale delo v KKS z delom v šolstvu."

Več denarja v drugih sektorjih

"Menjave poklica so najpogosteje povezane z iskanjem finančnih priložnosti: plesalci delajo kot višinski delavci, fizioterapevti, maserji, tehniki iščejo priložnost na gradbiščih ..."

IV.VI Poslanstvo in preživetje: razlogi za vztrajanje v KKS

Dobra tretjina vseh delavcev ne razmišlja o zapuščanju kulturno-kreativnega sektorja.

Ključni razlogi za vztrajanje v kulturno-kreativnem sektorju so ljubezen do ustvarjanja, visoke kompetence in zmožnost prilagajanja situacijam ter manjko drugih možnosti in zamujena priložnost za menjavo poklica.

Ljubezen do ustvarjanja

“Ne bi menjala poklica. Čutim, da sem poklicana za to. Da s pomočjo ustvarjalnega plesa pomagam sebi in ljudem ozaveščati način čutenja in odnos do telesa celostno.”

“Po mojih izkušnjah kulturni sektor živi trenutno bolj iz ljubezni in entuziazma kot zaradi državne podpore.”

Visoke kompetence in prilagodljivost

“Menjava poklica je zadnja stvar, ki bi jo naredila, saj ta poklic opravljam z ljubeznijo, in opravljam ga dobro.”

“Začela sem učiti prek spleta in to dejavnosti, za katere si nisem mislila, da bodo kdaj izvedljive na daljavo – slikarstvo, risanje, kiparstvo ...”

Ni drugih možnosti

“Zase sem iskala katerkoli delo, ki me je vsaj malo zanimalo. Picker v trgovini Tuš npr., dogovorjena sem že bila za varstvo otrok na domu ... Pošiljala sem veliko prošenj, večina se ni odzala ali pa so me za delo zavrnilo.”

“Ko začneš iskati, ugotoviš, da dela nikjer ni mogoče dobiti. Zgodi se občutek nemoči.”

Že prepozno za menjavo

“Sama ne bom zamenjala dejavnosti, ker sem po poklicu prevajalka z 21-imi leti izkušenj in drugega enostavno ne znam enako dobro delati.”

“V mojem poklicu ne morem oz. ne bom mogla več tekrovati na trgu. Če bi obstajala dovolj dobro plačana dela, ki bi jih fizično zmogla opravljati, bi delala npr. v proizvodnji. A ljudje, stari domala 60 let, niso zadetek. Delati moram še skoraj 12 let!”

Že tretjič v letu in pol smo zagrizli v podatke in vam jih tako kot v prejšnjih dveh zvezkih skušali približati na čim bolj razumljiv način. Celotna ekipa se zahvaljuje vsem organizacijam in posameznikom, ki ste nam pomagali, da je tokrat anketo rešilo več kot 1500 delavcev. Najlepše se zahvaljujemo Centru za kreativnost za koprodukcijsko podporo in razumevanje pomembnosti kontinuiranega spremljanja vpliva covid-19 epidemije na naš sektor. Hvala red. prof. dr. Ireni Ograjenšek z Ekonomske fakultete UL za supervizijsko podporo. In najlepša hvala vsem, ki ste si vzeli čas in rešili anketo.

Veseli nas, da izsledke naše longitudinalne študije povzemajo tako novinarji ter v prakso usmerjeni zagovorniki v kulturno-kreativnem sektorju kot tudi akademska javnost. Prav zato bomo ob koncu leta 2021 pripravili še eno poročilo, ki bo združevalo rezultate vseh treh merjenj in v katerem bo poudarek na novih analizah in izsledkih, ki jih v doslej objavljene tri zvezke nismo vključili. Sklepno poročilo merjenj 20/21 bomo izdali tudi v angleškem jeziku.

Eva Matjaž

Sem psihologinja in magistra sociologije – socialnega dela v skupnosti. Že 20 let delam kot neodvisna raziskovalka. Zadnjih 10 let večinoma raziskujem polje dela in naraščajoče prekarizacije, potenciale ustvarjalnih skupnosti, pasti in priložnosti novih ekonomskih modelov ter alternativne modele turizma. Med kulturno-kreativnimi delavci sem predvsem poznana kot soustanoviteljica in programska vodja Poligon kreativnega centra.

Polona Černič

Sem analitsko-teoretska sociologinja. Dobrih deset let delam na področju raziskovanja in obdelave podatkov. Najprej na oddelku za raziskave in razvoj Slovenske turistične organizacije, zadnjih pet let delujem kot neodvisna raziskovalka in podatkovna analitičarka. V preteklosti sem pisala koncertne/ glasbene recenzije in kritike. Zadnja leta sem del selekcijske in organizacijske ekipe ljubljanskega LGBT filmskega festivala.

Teja Kosi

Sem kulturologinja, kuratorica in raziskovalka. V zadnjih letih sem bila aktiven del kolektivov galerij DobraVaga, Ravnikar Gallery Space in Galerije Poligon. Od leta 2018 sodelujem s Poligon kreativnim centrom, kjer se v zadnjem obdobju posvečam preučevanju dela na področju kulture in ustvarjalnosti ter različnih oblik podrejenosti. Sem avtorica knjige *Personal outsides: Mapping the Ljubljana art scene* (2019), ki je nastala v sodelovanju z Ravnikar Gallery Space.

Maruša Račič

Sem oblikovalka, ilustratorica in fotografinja s statusom samozaposlene v kulturi. Po diplomii sem študij nadaljevala v Pragi, danes pa živim in ustvarjam med Krasom in Ljubljano. Med drugim sem tudi Poligonova hišna oblikovalka. Rada imam red in disciplino, zato z veseljem urejam tudi precej zakomplicirane tabele. Moja dela so bila večkrat razstavljeni doma in v tujini. V predalu imam nekaj Brumnovih priznanj za projekte naročnikov, ki jih ni bilo strah uresničiti nenavadnih konceptov.

Luka Piškorič

Sem ekonomist in že več kot 25 let delujem v različnih vlogah na področjih kulturnega in kreativnega sektorja – največkrat kot producent, načrtovalec, svetovalec in predavatelj. Poleg vodenja kreativnega centra Poligon se ukvarjam s strateškim razvojem kulturno-kreativnega sektorja pri nas in v tujini. Sem soustanovitelj evropske mreže neodvisnih oblikovalcev kulturnih politik – Cultural Policy Designers Network in član odbora direktorjev mreže European Creative Hubs Network.

“Epidemije bo konec, ko se bomo vsi dovolj naučili iz tega.”

Misel anketiranca / anketiranke

Raziskava je nastala v koprodukciji Poligon kreativnega centra in Centra za kreativnost.

Projekt Czk sofinancirata EU iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija.

Avgust 2021